JOHN SEARLE'ÜN SÖZEDİM KURAMINA GÖRE

SORU-YANIT TÜMCELERİ

Ceyda Tuğçe AKIN

Eskişehir, 2022

JOHN SEARLE'ÜN SÖZEDİM KURAMINAGÖRE SORU-YANIT TÜMCELERİ

Ceyda Tuğçe AKIN

T.C.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Türk Dili Bilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir, 2022

T.C.

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTİSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ceyda Tuğçe AKIN tarafından hazırlanan "JOHN SEARLE'ÜN SÖZEDİM KURAMINA GÖRE SORU-YANIT TÜMCELERİ" başlıklı bu çalışma 16.06.2022 tarihinde Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda …….bulunarak, Jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan Doç. Dr. Dilek ERENOĞLU ATAİZİ

Üye Prof. Dr. Erdoğan BOZ

(Danışman)

Üye Dr. Öğr. Üye. Ferdi BOZKURT

ONAY

../../202.

Doç. Dr. Oytun MEÇİK

Enstitü Müdürü

…../……/….

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin/projenin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Ceyda Tuğçe AKIN

İMZA

ÖZET

JOHN SEARLE'ÜN SÖZEDİM KURAMINA GÖRE

SORU-YANIT TÜMCELERİ

AKIN, Ceyda Tuğçe

Yüksek Lisans-2022

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Türk Dili Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Erdoğan BOZ

Austin ve Searle gibi Gündelik Dil Felsefecileri tarafından ortaya konan sözedimleri, kişilerin düşünce, inanç, amaç ve istekleri doğrultusunda niyetlerine bağlı olarak edimsel anlam taşıyan sözcelerin, konuşucu veya dinleyiciyi eyleme geçiren etkilerini inceler.

Searle'e göre bir dili konuşmak, kurallara uygun olarak bazı davranışlarda bulunmaktır. Searle sözedimlerini genel olarak *sözceleme edimi, önerme edimi, edimsöz edimi ve etkisöz edimi* olarak dört gruba ayırır. Önerme edimini gönderme ve yükleme bakımından inceler. Searle göre oluşturucu ve düzenleyici kurallar, içtenlik koşulu, uyma yönü sözedimlerinde etkilidir. O, her şeyin dilegetirilebilirlik ilkesi gereğince dille mümkün olduğunu söyler. Edimsöz edimlerini *kesinleyiciler, yönelticiler, yükleyiciler, dışavurucular ve bildirgeler* olarak beş grupta toplamaktadır.

Searle, soru sormanın dolaylı edimsöz olarak rica etmenin özel bir biçimi olduğuna dikkat çekmektedir.

Bu çalışmada Çağan Irmak'ın yazdığı ''Babam ve Oğlum'' adlı sinema metninin senaryosu üzerinde Searle'ün Sözedim Kuramına göre soru-yanıt tümceleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Austin, Searle, Sözedim Kuramı, Dolaylı Edimsöz,Soru-yanıt tümceleri

ABSTRACT

ACCORDING TO JOHN SEARLE'S SPEECH ACTS THEORY

QUESTION AND ANSWER SENTENCES

AKIN, Ceyda Tuğçe

Master Degree–2022

Department of Turkish Language and Literature

Field of Turkish Language

Advisor: Prof. Dr. Erdoğan BOZ

Speech acts, which was proposed by Ordinary Language Philosophers such as Austin and Searle, examines the effects of utterances that have pragmatic meanings on influencing speaker or listener's action, depending on the intentions of individuals in accordance with their thoughts, beliefs, ambitions, and desires.

According to Searle, speaking a language is acting in accordance with the rules. Searle generally divides speech acts into four groups as *utterance act, propositional act, illocutionary act and perlocutionary act*. He examines the propositional act in terms of reference and prediction. According to Searle, constitutive and regulative rules, sincerity condition, and compliance direction, are successful in speech acts. He says that everything is conceivable with language in accordance with the principle of expressibility. The illocutionary verbs are collected into five groups *as finalizers, directives, predictors, expressers and declarations*.

Searle points out that asking questions is a special form of implicit illocutionary request.

In this study, question-answer phrases were examined based on the Searle's Speech Acts Theory over the script of the cinema movie "My Father and My Son" written by Çağan Irmak.

Keywords: Austin, Searle, Speech Acts Theory, Implicit Illocutionary, Question-Answer Phrases

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER vii
TABLOLAR LİSTESİ ix
KISALTMALAR xi
ÖN SÖZ xii
1. BÖLÜM 1
DİL ve SÖZEDİMLERİ 1
1.1. Dil 1
1.2. Dil Felsefesi ve Gündelik Dil 2
1.3. Austin ve Sözedim Kuramı 4
i. Düzsöz Edimi 7
ii. Edimsöz Edimi 9
iii. Etkisöz Edimi 12
1.4. John Searle'ün Sözedim Kuramı 13
1.4.1. John Roger Searle kimdir? 13
1.4.2. Searle ve Dil 14
1.4.2.1. Searle ve Oluşturucu- Düzenleyici Kurallar 16
1.4.3. Searle'ün Sözedim Kuramı 18
1.4.3.1. Dilegetirilebilirlik İlkesi 20
1.4.3.2. Niyetlilik ve Uyma Yönü 26
1.4.3.3. Düzsöz - Edimsöz Ayırımının Geçersizliği 28
1.4.3.4. Gönderme Anlatımları ve Yükleme Edimleri 29
1.4.3.5. Etkisöz Edimi 32
1.4.3.6. Dolaylı söz edimleri 32
1.4.4. Searle ve Anlam 33
1.4.4.1. Anlam ve Niyetlilik 35
1.4.4.2. Söz Verme Edimi 36
2. BÖLÜM 43
2.1. Soru ve Yanıt Kavramları 43
2.2. Türkçede Soru Tümceleri ve Çeşitleri 43
2.2.1. İçerik Soruları 44
2.2.1.1. Yardımcı İçerik Soruları 46
2.2.1.2. Eksiltili İçerik Soruları 46

2.2.2. E/H Soruları 46
2.2.2.1. +mI'lı E/H Soruları 46
2.2.2.2. Nötr E/H Soruları 47
2.2.2.3. Yönlendirilmiş / Onaylı E / H Soruları 47
2.2.2.4. Aktarma E/H Soruları 47
2.2.2.5. Tonlamalı E/H Soruları 47
2.2.3. Ezgi (Vurgu) Soruları 47
2.2.4. Retorik (Sözde) Sorular 48
3. BÖLÜM 49
Babam ve Oğlum Adlı Sinema Metninde Sözedimleri Kuramına Göre Soru-Yanıt Tümceleri Üzerine İnceleme 49
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ 117
KAYNAKÇA 119
EKLER 123
Ek 1: Taranan Eser Listesi 123
TERİM DİZİNİ 124
Türkçe -İngilizce 124
İngilizce-Türkçe 127
ÖZGEÇMİŞ 130

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Edimsöz Türleri (Searle, 2000: 149) 26
Tablo 2. Soru Tasnifi 44
Tablo 3. Uygulama-1 51
Tablo 4. Uygulama-2 52
Tablo 5. Uygulama-3 53
Tablo 6. Uygulama-4 54
Tablo 7. Uygulama-5 55
Tablo 8. Uygulama-6 56
Tablo 9. Uygulama-7 57
Tablo 10. Uygulama-8 58
Tablo 11. Uygulama-9 59
Tablo 12. Uygulama-10 60
Tablo 13. Uygulama-11 61
Tablo 14. Uygulama-12 62
Tablo 15. Uygulama-13 63
Tablo 16. Uygulama-14 64
Tablo 17. Uygulama-15 65
Tablo 18. Uygulama-16 66
Tablo 19. Uygulama-17 67
Tablo 20. Uygulama-18 68
Tablo 21. Uygulama-19 69
Tablo 22. Uygulama-20 70
Tablo 23. Uygulama-21 71
Tablo 24. Uygulama-22 72
Tablo 25. Uygulama-23 73
Tablo 26. Uygulama-24 74
Tablo 27. Uygulama-25 75
Tablo 28. Uygulama-26 76
Tablo 29. Uygulama-27 77
Tablo 30. Uygulama-28 78
Tablo 31. Uygulama-29 79
Tablo 32. Uygulama-30 80
Tablo 33. Uygulama-31 81
Tablo 34. Uygulama-32 82
Tablo 35. Uygulama-33 83
Tablo 36. Uygulama-34 84
Tablo 37. Uygulama-35 85
Tablo 38. Uygulama-36 86
Tablo 39. Uygulama-37 87
Tablo 40. Uygulama-38 88
Tablo 41. Uygulama-39 89
Tablo 42. Uygulama-40 90
Tablo 43. Uygulama-41 91
Tablo 44. Uygulama-42 92

Tablo 45. Uygulama-43 93
Tablo 46. Uygulama-44 94
Tablo 47. Uygulama-45 95
Tablo 48. Uygulama-46 96
Tablo 49. Uygulama-47 97
Tablo 50. Uygulama-48 98
Tablo 51. Uygulama-49 99
Tablo 52. Uygulama-50 100
Tablo 53. Uygulama-51 101
Tablo 54. Uygulama-52 102
Tablo 55. Uygulama-53 103
Tablo 56. Uygulama-54 104
Tablo 57. Uygulama-55 105
Tablo 58. Uygulama-56 106
Tablo 59. Uygulama-57 107
Tablo 60. Uygulama-58 108
Tablo 61. Uygulama-59 109
Tablo 62. Uygulama-60 110
Tablo 63. Uygulama-61 111
Tablo 64. Uygulama-62 112
Tablo 65. Uygulama-63 113
Tablo 66. Uygulama-64 114
Tablo 67. Uygulama-65 115
Tablo 68. Uygulama-66 116

KISALTMALAR

akt. **:** aktaran

çev. **:** çeviren

D : dinleyen

E/H : evet/hayır

ed. **:** editör

F : edimsöz gücü, türü

G : dimsöz gücü

g : gönderme anlatımı

K : konuşan

P :önerme içeriği

s. : Sayfa

ss. **:** sayfa sayısı

TDK **:** Türk Dil Kurumu

vb. **:** ve benzeri

vd. **:** ve diğerleri

y : yükleme anlatımı

yay. haz. : yayına hazırlayan

ÖN SÖZ

Türkiye'de son zamanlarda dil kullanımı (pragmatizm=edimbilim) ve anlambilim üzerine yapılan çalışmalar hayli artmıştır. Dil kullanımının gözlenmesi ve yorumlanması konu edinen edimbilim, aslında dil felsefesinin alt alanıdır ancak zamanla dilbilim ve dilbilgisinin de ilgi alanına girmiştir. Geleneksel dil incelemelerinde giderek *sözce, anlam, bağlam. durumsallık, niyetlilik* vb. edimbilim terimleri dikkat çekmektedir.

Sözedimleri Kuramı'na göre "Bir şey söylemek bir şey yapmaktır". Konuşurken *soru sorarız, söz veririz, emir veririz, rica ederiz, teklifte, açıklama, bildirim de bulunuruz, iddiaya gireriz, ad veririz* vb. eylemlerde bulunuruz. Dil, kurallara dayalı sınırlı bir yapı olsa da çok sayıda tümce kurmaya imkân verir. Bazen bir şey söylerken söylediğimizden çok daha fazlasını da ifade edebiliriz. İletişim başarılı olabilmesi için konuşucu ve dinleyicinin birbirini doğru ve eksiksiz anlaması büyük önem taşır.

Dil kullanımı ve anlam konusundaki bu yaklaşımların eskiye göre bir ivme kazanmış olmasına rağmen istenilen düzeyde olmadığını söyleyebiliriz. Bizim bu çalışmamız, söz konusu eksikliği gidermeye yönelik bir katkı amacındadır. Yaptığımız çalışmanın *Türk Dili ve Gündelik Dil, Sözedim Kuramı ve edimbilim* alanlarına katkı sağlaması, tek hedefimizdir.

Yaptığı çalışmalarıyla bilim dünyasına önemli katkılar sağlayan, bana sabırla yol gösteren, değerli danışmanım Prof. Dr. Erdoğan Boz'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Lisans ve lisansüstü eğitimim sırasında beni yetiştiren değerli hocalarıma da teşekkür ederim.

Çalışmalarımı yaparken yardımlarını esirgemeyen, stresli sürecime katlanan, canım aileme çok teşekkür ederim.

Ceyda Tuğçe AKIN

Haziran-2022, Eskişehir

1. BÖLÜM

DİL ve SÖZEDİMLERİ

1.1. Dil

‘‘Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabiî bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessesedir.’’ (Ergin, 2002: 3). İnsanlar duygularını, düşüncelerini, deneyimlerini dil aracılığıyla birbirlerine aktarır. Sesler, kelimeler, ekler, tümceler belli bir düzene göre bir araya gelir.

Dil hem iletişim aracı hem de düşünceyi, uygarlığı ve kültürü yaratan bir etkinlik olarak yaşamımızın oluşturucu öğesidir (Kıran, Eziler Kıran, 2018: 61). Dil kültürü oluştururken aynı zamanda onun içinde şekillenir. Tarihsel-toplumsal gelişmelerle değişerek canlılığını korur. Kültürün taşıyıcısı ve koruyucusu olur. Milletin devamlılığını sağlar.

Gündelik olaylarda, bilim, sanat, hukuk, din gibi birçok alanda kendisini gösteren dil yaşamımızın tüm olgu ve olaylarında ortaya çıkar (Akarsu, 1998: 80). Kültür seviyesi yukarıda olan ulusların dilleri de uygun şekilde gelişmiştir (Akarsu, 1998: 85). Dilinde geri kalan toplumlar diğer alanlarda da eksik olur. ‘‘Bir araya geldiğimizde, ne yaparsak yapalım -ister oyun oynayalım, ister kavga edelim, ister ilan-ı aşk edelim ister savaş ilan edelim- hep dili kullanırız.’’ (Kıran, Eziler Kıran, 2018: 60).

İnsanın dil ile iletişimde bulunması olağanüstü özelliklere sahiptir. ‘‘Ağızdan çıkan bu akustik şok dalgalarının, bir ifade, bir soru, bir açıklama, bir komut, bir uyarı, bir emir, bir vaat veya benzeri başka birçok ihtimalden biri olduklarını söylememiz mümkündür.’’. Fiziksel olandan semantik olanın nasıl elde edildiğinin üzerinde durulmalıdır (Searle, 2006: 156). Dil bizi bazen şaşırtır, bazen hayrette bırakır bazense yanıltır (Boz, 2015a: 34). Dil sayesinde söylediğimizden daha fazlasını ifade edebiliriz.

Dil toplumumuzda iletişim görevini yerine getirmelidir. Özür dileme, rica etme, tehdit etme gibi eylemlere sebep olmalıdır (Ağaçsapan, 2002: 138). Dil

alışılmışın sınırlarını aşan etkileyici bir kullanım çeşitliliğine sahiptir. Onunla ‘‘şakalar yapabiliriz, hikâyeler anlatabiliriz, talimatlar ve reçeteler verebiliriz, girift bilimsel açıklamalar ve matematiksel formüller üretebiliriz, şiir ya da bilim kurgu romanları yazabiliriz’’ (Searle, 2006: 167). Düşünce tarihi boyunca düşünürler dil ve dil ile ilgili konuları, problemleri açıklamaya çalışmıştır. Çeşitli yönlerden dil üzerine incelemeler yapmışlardır.

Dil üzerinde çalışan kişiler, dilin doğal yapısını çok iyi bilmelidir. Öncelikle dil, mekanik bir yapı yani makine değildir. Bu yüzden her zaman aynı şeyleri üretmesi ve hep aynı sonuçları vermesi beklenmemelidir (Boz, 2015a: 34).

1.2. Dil Felsefesi ve Gündelik Dil

Dil felsefesi dil üzerine felsefi soruların tartışıldığı bir dil alanıdır. Dil felsefesi üç alt alandan oluşmaktadır. Bunlar *sözdizim, anlambilim* ve *edimbilim*dir. Sözdizim tümce ve tümcenin içindeki öğelerin yapısını inceleyen dilbilimin alt dalıdır (Turan, 2018: 185). Anlambilim, sözcüklerin, tümcelerin anlamını ve önermelerin doğruluk derecesini incelemektedir (Turan, 2019: 93). Edimbilim ise dil kullanımının gözlenmesi ve yorumlanmasını konu edinir (Kansu-Yetkiner, 2009: 1). Başka bir deyişle anlambilimi önermelerin sözlüksel anlamlarına, edimbilimi ise sözcenin konuşucu ve dinleyici açısından amaçlanan anlamlarına bakar (Boz, 2013: 111).

Dil felsefesi dilin, anlam, gönderme, doğruluk, doğrulama, söz edimleri gibi temel yanlarını çözümlemeye çalışır. Dil felsefesinin konusunu dilin kendisi oluşturur ve dil felsefesi ‘‘Nedir?’’ diye sorar, tanımlamak ve tanıtlamak için uğraşır (Searle, 2000: 9).

Dilin kullanımı sırasında özne ve nesne olmak üzere iki uç karşımıza çıkar. Nesne ucu üzerine konuşulan dünyayı gösterirken, özne ucu dili kullanan kişiyi gösterir (Magee’den akt. Aysever; Searle, 2000: 11). Dilin kullanım yönüne dikkat çeken ve dili insan davranışı olarak inceleyen Wittgenstein ikinci döneminde dilin dünya ile ilişkisini, dilsel davranışı yöneten kuralların belirlediğini söyler. Dilsel davranışı yöneten kuralları, anlam sorununun çözümünde arayan kişilerin başında Paul Grice, J. L. Austin ve J. R. Searle gelir (Searle, 2000: 12). Grice, Austin ve

Searle dil incelemelerinde salt mantıkçılığın yeterli olmadığını ve kişilerin niyet ettikleri anlamın da incelenmesi gerektiğini savunmuşlardır (Turan, 2019: 119).

Altınörs'ün aktardığına göre Wittgenstein Tractatus'ta *"Tümce, gerçekliğin bir tasarımıdır"* diyerek tümcenin anlamının, göndermede bulunduğu olgu durumlarına işaret eder. Analitik felsefenin ilk dönemini oluşturan bu gelenek Wittgenstein'ın ikinci dönem eseri Felsefi Soruşturmalar'da 'Gündelik Dilci Felsefe' olarak adlandırılır (Altınörs, 2001: 15-16). Wittgenstein ''Felsefi Soruşturmalar'' eserinde Tractatus'daki çalışmalarını eleştirerek anlamı sözcüğün kullanımında aradığını belirtmiştir. Kavramların anlamını belirlemek için gündelik dil kullanımlarına bakılır (Çelebi, 2014: 76). Wittgenstein ikinci döneminde dilde oyun kavramını öne sürer. Ona göre bir dil, öğrenmek ve o dili kullanmak bir oyununun kurallarını öğrenip uygulamasını yapmaktır. Oyunu oynamak için sadece bilgi sahibi olmak yetmez aynı zamanda etkinliğe katılmak gerekir (Çiçek, 2021: 12).

Analitik felsefenin ilk döneminde dil kusursuz mantıksal biçime dayandırılırken ikinci döneminde dilin incelikleri ve kullanımı araştırılır. Gündelik dilciler dili doğruluk- yanlışlık karşıtlığında değil günlük etkinliklerin parçası olarak görür. Dil bir edim olarak ele alınır (Ricoeur, 2000: 27).

Austin gerçekliğe günlük dil ile ulaşmaya çalışır. Buna felsefe yapma şekline dil çözümlemesi değil, *dil fenomenolojisi* der. Söylediklerimize ilişkin incelemelerin, eylemlerin yapısını da aydınlatacağını düşünür. Aysever'in Ferguson'dan aktardığına göre eylemi, eylemin içinde oluştuğu bağlamı incelemek için hukuk ve psikoloji gibi alanlardan yararlanmalıyız (Aysever, 1994: 71-72).

Searle (2000: 70) dil felsefesi ile dilci felsefeyi birbirinden ayırır. Dilci felsefe, belirli bir dildeki belirli sözcüklerin ya da öğelerin günlük kullanımlarına bakarak felsefe sorunlarını çözme girişimidir. Dil felsefesi ise dilin gönderme, doğruluk, anlam ve zorunluluk gibi dikkat çeken belli başlı yanlarına ışık tutan felsefi betimlemeler yapma girişimidir.

Sözedimleri Kuramı, Oxford Ekolü içerisinde ortaya çıkmıştır. Austin'in sözcelemeler ve eylemler üzerine yaptığı genel bir çözümleme ile şekillenmiştir (Yılmaz, 2008: 49). Sözedim Kuramı, kişilerin inanç, amaç, isteklerine dayalı

niyetlerine bağlı olarak edimsel anlam taşıyan sözcelerin konuşucu ve dinleyiciyi eyleme geçiren etkilerini inceler (Turan, 2019: 129).

1.3. Austin ve Sözedim Kuramı

26 Mart 1911 tarihinde İngiltere'de doğan John Langshaw Austin İngiliz filozufudur (Altınörs, 2001: 89). 1924 yılından 1929 yılına kadar Shrewsbury School'da eğitim almıştır. 1929 yılında Oxford Üniversitesi Balliol Koleji'nde eğitimine devam etmiş, 1933 yılında mezun olup ilk öğretmenlik görevini aldığı Oxford Üniversitesi Magdalen Koleji'ne üye olarak seçilmiş ve buradaki görevine 1935 yılında başlamıştır (Longworth'tan akt. Şekerci, 2016: 6). 1952 ile 1960 yılları arasında Oxford Üniversitesi'nde ahlak felsefesi profesörü olarak görev yapmış ve Aristoteles etiği ile Leibniz düşüncesinde uzmanlaşmıştır (Altınörs, 2001: 89).

1950'lerde Oxford'da oluşan dilci felsefe geleneğinin kurucularından olan Austin Frege'den çevirdiği ''The Foundations of Arithmetic'' Türkçesi Aritmetiğin Temelleri'ni ve birkaç kitap eleştirisi dışında yedi makale yayımlamıştır. Bu makaleler ''Are There A Priori Conceps?'', ''Other Minds'', ''Truth'', ''How to Talk – some simple ways'', ''A Plea for Excuses'', ''Ifs and Cans'' ve Pretending''dir. Bu makaleleri J. O. Urmson ve G. J. Warnock onun bazı konuşmalarını da ekleyerek ''Philosophical Paper'' ismiyle yayımlamışlardır. Austin'e ün kazandıran verdiği iki seri dersi olmuştur. Bunların ilki Oxford'da verdiği, ölümünden sonra G. J. Warnock'un notları derleyip yine ''Sense and Sensiblia'' başlığıyla yayımlanan dersleridir (Aysever, 1994: 66). İkincisi 1955 yılında Harvard Üniversitesi'nde verdiği ölümünden sonra 1962'de "How to Do Things With Words" Türkçesi ''Kelimelerle Bir Şey Nasıl Yapılır?" anlamına gelen William James Dersleri'dir. Austin bu derslerin altındaki düşüncelerinin 1939'da biçimlendiğini ve 'Other Minds''ta kullandığını söyler (Aysever: 1994: 69).

Austin'in ölümünden sonra Oxford'daki meslektaşları tarafından Philosophical Papers, Sense and Sensibilia ve How to do Things with Words eserleri yayımlatılır (Altınörs,2001: 89). Austin'in felsefi etkisi daha çok verdiği dersler aracılığıyla ortaya çıkmıştır. Austin 8 Şubat 1960 tarihinde Oxford'da hayata gözlerini kapatır (Longworth'tan akt. Şekerci, 2016: 6).

Gündelik dilin, felsefi açıdan ele alınmasında öncülerden biri Austin'dir (Altınörs, 2003: 135). Sözedim Kuramı, John L. Austin tarafından ortaya konmuş ve kendisinin Harvard Üniversitesi'nde öğrencisi olan felsefeci John Searle tarafından geliştirilmiştir (Turan, 2019: 129).

Austin günlük yaşamda çoğunlukla gördüğümüz ''X sözcüğünün anlamı nedir?'' sorusuna yanıt olarak iki şey öne sürer: 'Sözcüğün dizimbilgisini açıklamak'' ve ''Sözcüğün anlambilgisini göstermek'' . İlkini yapmak için sözcüğü betimleyip kullanılabildiği ve kullanılamadığı tümce örnekleri vermek gerekir. İkincisinde soruyu soran kişinin, sözcüğü içeren tümcelerle betimlenen durumları gözünde canlandırması veya yaşaması gerekir. Ona göre ''bir sözcüğün, x'in anlamı denilen doğal ve gözle görünür, elle tutulur bir karşılığı yoktur.'' (Aysever, 1994: 73).

Austin ''Sözedimleri Kuramı'' (Speech Acts Theory) bu konudaki ilk çalışmalardandır. Sözedimleri Kuramı genel anlamda *bir şey söylemenin bir şey yapmak* olduğunu savunur. Konuşurken yalnızca dünya hakkında bir takım gerçekleri ve olguları dile getirmeyiz: Soru sorarız, emir veririz, rica ederiz. Yani, bazı sözceleri kullanarak bir edimde bulunuruz. Öyleyse, bir şey söylemek aynı zamanda bir şey yapmaktır. Bir sözce doğrultunda aynı zamanda bir eylem gerçekleştirdiğimiz bu işleme *sözedim* denir (Turan, 2019: 129).

Sözedimlerini söz aracılığıyla yapılan eylemler olarak tanımlayabiliriz. "Bazı sözceleri kullanarak bir iş gerçekleştiririz, bazı edimlerin gerçekleşmesi ancak bazı sözlerin söylenmesi ile mümkündür" (Akşehirli, 2011: 148). Sözedimlerine *söz vermek, uyarı yapmak, soru sormak, iddiaya girmek* örnek verilebilir.

Austin (1975: 42-43)''Söylemek ve Yapmak'' adlı eserinin birinci dersinin başında doğrulanamayan bazı tümceleri örnek verir:

i. Nikah masasında kadın ya da erkek tarafından söylenen ''Evet'' (Evet, bu kişiyi eş olarak kabul ediyorum.)

ii. Bir geminin denize indirilmesi dolayısıyla düzenlenen törenin belli bir aşamasında, birinin çıkıp şampanya şişesini geminin pruvasında kırarken söylediği ''Bu gemiye Queen Elizabeth adını veriyorum''

iii. Miras bırakan kişinin miras bırakırken söylediği 'Saatimi kardeşime bırakıyorum'

iv. Bahse giren kişinin bahse girerken söylediği ‘Seninle altı lirasına bahse girerim ki, yarın yağmur yağacak’

Austin bu tümceleri olgu bildiren gözlemleyicilerden ayırır ve bunlara *edimseller* der. Ona göre bir iletişim ortamında kendisini dinleyen kişiye bu tür tümceler sözceleyen kişi, bir şey bildirmekten çok bir şey yapar. İlk tümcede kişiler evlilik bağına girer, ikincisinde gemiye ad verir, üçüncüsünde miras bırakır ve sonuncusunda bahse girer. Bu tümcelerin isabetli ya da isabetsiz olabileceğini yerindelik koşullarına göre değerlendirir (Searle, 2000: 14). Edimsel sözcelemler, ancak belli koşullarda yerinde bir sözcelem olur.

Austin edimselleri yerindelik koşullarına göre altı kurala göre belirler:

A.1 Ortada belli bir uylaşımsal etkisi olan kabul edilen belli koşullarda, belli kişilerce, belli sözlerin söylenmesidir.

A.2 Koşullar ile kişiler, işlem için uygun koşullar ve kişiler olmalıdır.

B.1 İşlemin tarafları, işlemi doğru bir biçimde yerine getirmelidir.

B.2 İşlemin tarafları, işlemi eksiksiz bir biçimde yerine getirmelidir.

C.1 İşlemin tarafları, işlemin belirttiği duygulara, düşüncelere, yönelimlere sahip olmalıdır.

C.2 İşlemin tarafları, sonunda, yöneliminde oldukları şeyi gerçekten yapmalıdır (Searle, 2000: 15-16).

Austin A ve B’deki kuralların ihlali olan sözcelemleri *karavana,* C kurallarının ihlali durumunda ise *kötüye kullanma* olarak nitelendirir (Aysever, 1994: 80).

Austin’in verdiği örneklerden yola çıkarak şu çıkarımlarda bulunabiliriz. Evlilik işlemi için bekâr iki kişinin şahitler etrafında ‘‘Evet’’ demesi ve nikâh memurunun sözcelediği ‘Sizi karı koca ilan ediyorum’ tümcesi gerekir. Evlenecek kişiler evlenme niyetinde ve bekâr olmalıdır. Bir tarafın evli olması durumunda evlilik gerçekleşmez. Nikâh masasında nikâh memurunun ‘‘Bu kadını/adamı karılığa/kocalığa kabul ediyor musun?’’ sorusunu sorup eşlerden evet yanıtını almadan söylediği ‘‘Sizi karı koca ilan ediyorum.’’ tümcesi yerinde değildir. Bu tümceyi sözcelemesi için iki tarafında olumlu cevap vermesi beklenmelidir. Böylece

evlilik bağına girilir işlem gerçekleşir. Hayır denmesi durumunda işlem gerçekleşmez.

Yerindelik koşullarını sağlayan resmi nikâhlı evlilikte bir süre sonra boşanmak için erkeğin karısını boşamak için sözcelediği 'Boş ol!' tümcesi yerinde değildir. Boşanma işlemi gerçekleşmez. Boşanma işlemi için iki tarafında boşanma niyetinde olup resmi yerlere başvurması ve boşanılması gerekir.

Bir başka şekilde söylemek gerekirse Austin edimsel anlatımların başarılı olması için gerçekleşme kuralının taşınması gerektiğine vurgu yapar. Uzlaşımsal etkilere sahip uzlaşımsal bir süreçte, sürece uygun kişiler ve şartlar olmalıdır. Süreç eksiksiz ve doğru yönetilmelidir (Levinson, 1992: 236).

Austin'e göre belli bir iletişim ortamında konuşan kişinin, dinleyen kişiye bir şey anlatmak amacıyla bir tümce ürettiği her durumda, konuşan kişi, o tümceyi söylerken bir şey yapar; yani bir sözediminde bulunur. Austin'e göre iletişim ortamında bizi dinleyen kişilere bir tümce söylediğimizde şu edimleri gerçekleştirmiş oluruz:

i. Düzsöz Edimi

ii. Edimsöz Edimi

iii. Etkisöz Edimi (Searle,2000: 18).

Austin edim kavramını, her tür konuşmayı kapsayan bir anlam kuramının anahtar kavramı haline dönüştürür. Ona göre sözcelemler, doğrulanmaya kayıtsız yapılar olarak ancak başarılı olma ölçütleriyle değerlendirilebilir (Altınörs:2001: 59).

Austin ''düzsöz edimi'' için ''herhangi bir şey söyleme edimi''; ''edimsöz edimi'' için ''bir şey söylerken gerçekleştirilen edim''; ''etkisöz edimi için ''bir şey söyleme yoluyla gerçekleştirilen edim'' demektedir (Altınörs, 2003:137).

Şimdi bunları ayrıntılı olarak görelim:

i. Düzsöz Edimi

Düzsöz edimi, *seslendirme*, *dillendirme* ve *anlamlandırma* edimlerinden oluşur (Searle, 2000: 18). Yani düzsöz edimleri anlamı olan sesler ve tümcelerdir. Austin bunları kısaca şöyle açıklar:

Seslendirme edimi birtakım sesler çıkarma edimidir.

Dillendirme edimi belli ses bütünlerini, belli bir tonlamayla ve o dilin dilbilgisi kurallarına uygun olarak söylenmesidir.

Anlamlandırma edimi ise belli bir dilin söz varlığında yer alan ses bütünlerini az çok belli bir şeyi anlatmaya çalışarak ve az çok belli bir şeye göndermede bulunarak üretme edimidir.

Austin'in ''Kedi paspasın üzerinde'' örneğinden yola çıkarak şu şekilde örnek verebiliriz: ''Anahtar paltonun cebinde'' diyen kişi tümcede geçen 'a', 'n', 'a', 'h', 't', 'a', 'r', 'p', 'a', 'l', 't', 'o', 'n', 'u', 'n', 'c', 'e', 'b', 'i', 'n', 'd', 'e' seslerini çıkardığında *seslendirme edimi* gerçekleşmiş olur. Kişi Türkçenin kurallarına uygun şekilde, gerekli tonlama ile bunu arka arkaya sıraladığında *dillendirme edimini* gerçekleşir. 'anahtar', 'palto', 'n+un', 'cep+ i+n+de' şeklinde dillendirir. ''Anahtar paltonun cebinde'' diyen kişi söz konusu anahtar ile 'evin anahtarı', 'arabanın anahtarı' gibi beli bir anahtara; palto ile portmantoda asılı olan paltoya ya da içeride sandalyede duran paltoya göndermede bulunur; paltonun cebinde anlatımı ile de o anahtarın o anda o paltonun cebinde bulunduğunu anlatmaya çalıştığında *anlamlandırma edimi*ni gerçekleştirmiş olur.

Austin düzsöz ediminde gözden kaçırılmaması gereken noktalar olduğuna dikkat çeker (Aysever, 1994: 83-84). *Dillendirme edimi, seslendirme edimi*ni gerekli kılar. *Dillendirme* ediminde kullanılan dil dilbilgisi kurallarına uygun olarak, gerekli tonlamayla üretilir. Gelişigüzel sıralanan sözceler ile dillendirme ediminde bulunulmaz. *Dillendirme* ve *seslendirme* edimi taklit edilebilen, yinelenebilen bir edimdir. *Anlamlandırma edimi* yinelenemez, yalnızca bildirilebilir, aktarılabilir. ''Anahtar paltonun cebinde'' diyerek dillendirme ediminde bulunduğunda, başka bir kişi aynı tonlama, jest ve mimiklerle ''Anahtar paltonun cebinde'' dedi diyerek tümceyi yineleyebilir. ''Anahtar paltonun cebinde'' diyerek anlamlandırma ediminde bulunurken, başka biri bunu ''Anahtarın paltonun cebinde olduğunu söyledi'' diyerek başkasına aktarır. *Anlatma* ile *gönderme edimleri*, anlamlandırma ediminde bulunurken kullanılan yardımcı edimlerdir. Bir anlamlandırma ediminde bulunmadan dillendirme ediminde bulunmak olanaklıdır (Searle, 2000: 20). Örneğin Almanca bilmeden Almanca bir tümceyi yineleyen kişi bunu yapar. *Dillendirme* ediminde bulunmadan *anlamlandırma* ediminde bulunmak olanaksızdır. Aynı dillendirim yani aynı tümce, farklı bir iletişim ortamında farklı bir şeye göndermede bulunarak sözcelenebilir. Örneğin 'Anahtar burada değil' tümcesi bazen arabanın anahtarını

bazen evin anahtarını işaret edebilir. Dillendirim dilin birimiyken, anlamlandırım iletişim birimidir. Hatalı bir dillendirme *saçma* ya da *anlamsız* denir. Hatalı bir anlamlandırma ise *bulanık, boş* veya *belirsiz* denir.

Düzsözlerle anlamlı dilsel ifadeler üretilir. Örneğin, ‘‘Çimenler yeşildir’’, ‘‘Su 100 derecede kaynar.’’ gibi sözceler doğruluk değeri verilebilecek, kesin anlam taşıyan tümcelerdir (Fidan, 2017: 381).

ii. Edimsöz Edimi

İletişim ortamlarında konuşan kişilerin dinleyen kişilere bir şey söylerken gerçekleştirdiği işlerdir (Searle,2000: 20). Düzsöz ediminde bulunan kişinin bu edimde bulunurken yerine getirdiği edimdir (Aysever, 1994: 85). Austin ‘‘Kedi paspasın üzerinde, boğa saldıracak gibi örnekler verir (Searle, 2000: 20). Benzer olarak ‘‘Anahtar paltonun cebinde’’ derken yerine getirdiği *bildirme edimi*dir, ‘’Anahtar paltonun cebinde mi?’’ derken yerine getirilen *soru edimi*dir, ‘‘Köpek saldıracak’’ derken yerine getirdiği *uyarma edimi*dir. *Bilgi verme, uyarıda bulunma, söz verme, soru sorma, randevu alma, miras bırakma, yalvarma, emretme, rica etme, betimleme* vb. edimsöz edimlerine örnek verilebilir.

Austin’e göre, bir şey söylenirken yerine getirilen edimsöz edimleri, söylenen şeyin, yani belli bir iletişim ortamında üretilen tümcelerin ‘‘edimsöz güçleri’’dir. Bu düzsöz düzeyinde ele alınırsa anlam sorunu olarak görülür. Austin edimsöz güçlerinin yani tümce söylenirken yerine getirilebilecek edimsöz edimlerinin sayısının binlerle ifade edilebileceğini belirtir. Bunları beş başlık altında toplamıştır (Searle, 2000: 21):

i. Karar-belirticiler

ii. Yaptırıcılar

iii. Yükleyiciler

iv. Davranış-belirticiler

v. Serimleyiciler

Bu başlıkları Aysever şu şekilde aktarmıştır (Searle, 2000: 21):

i. **Karar-belirticiler**: Bir karar bildirilirken sözcelenen (söylenen) tümcelerin (örneğin bir jürinin, bir yargıcın, bir hakemin kararını bildirirken kullandığı tümcelerin) edimsöz güçlerini içerir. Bildirilen kararların kesin olması gerekmez. *Tahmin, sanı, takdir* de olabilir. Herhangi bir nedenle hakkında tam bir karara varılamayan bir şeyle (bir olguyla, bir değerle) ilgili bir bulgunun dile getirilmesidir (Searle,2000: 21).

Sınıflamak, mahkûm etmek, değer biçmek, karara bağlamak… örnek verilebilir (Altınörs, 2001: 49).

ii. **Yaptırıcılar**: Bir güç, bir hak kullanılırken sözcelenen tümcelerin taşıdığı edimsöz güçlerini kapsar. Örneğin *atama, oyunu belirtme, emretme, üsteleme, önerme, uyarma* birer yaptırıcıdır (Searle,2000: 21).

Altınörs bunu 'Kullanım belirticiler' başlığında aktarır ve örnek olarak *düzenlemek, seçmek, uyarmak, bildirmek, dilemek, salık vermek, ithaf etmeyi* verir (Altınörs, 2001: 50).

iii. **Yükleyiciler**: Söz verme gibi konuşan kişiyi bir şey yapmakla yükümlü kılan sorumluluklar altına girilirken sözcelenen tümcelerin edimsöz güçleri bu ulama girer. Bu ulam söz verilmeksizin bir yönelim dile getirilirken kullanılan tümcelerle, birini desteklemek gibi daha belirsiz durumlarda üretilen tümcelerin edimsöz güçlerini de içerir. Austin yükleyicilerin karar-belirticiler ve yaptırıcılarla yakın ilişkili olduğuna dikkat çeker (Searle, 2000: 21).

Sözvermek, güvence vermek, and içmek, bahse girmek, kabul etmek gibi örnekler bu sınıfa girer (Altınörs, 2001: 50).

Yükleyiciler ile *mecburiyet hissetme, yükümlülük* altına gireriz.

iv. **Davranış-belirticiler**: Austin'e göre oldukça karmaşık olan bu edimsöz gücü tutumlarla ve davranışlarla ilgilidir. Örneğin özür dileme, kutlama, saygı sunma, taziyede bulunma, beddua etme, meydan okuma bu sınıfa girer (Searle, 2000: 21).

Toplumsal tavırlar, davranışlara eşlik eden sözcelemler burada yer alır. Başsağlığı dilemek davranış- belirticilere girer (Altınörs, 2001: 50).

v. **Serimleyiciler**: Austin'e göre iletişim sırasında tümcelerimizi nasıl kullandığımızı gösterir. Tanımlamakta güçlük çektiğini belirttiği edimsöz gücü bir söz alış verişinin akışı içindeki yerini belli eder. Serimleyicilere örnek olarak *yanıtlama, kabul etme, varsayma, açıklama* verilebilir." (Searle,2000: 21).

Onaylamak, yadsımak, yanıtlamak, sanmak, kuşkulanmak, düzeltmek, sonuç olarak çıkarmak, yorumlamak, açıklamak, belirtmek, dikkate almak, serimleyici edimsözlerdendir (Altınörs, 2001: 50).

Austin edimsöz ediminin başarılı şekilde yerine getirilmesi için ‘‘edimsözel etkiler’’ adını verdiği etkileri üçe ayırır ve açıklar (Searle, 2000:22):

i. Kavramanın gerçekleşmesi

ii. Etkisini gösterme

iii. Gerekli tepkinin verilmesi ya da ardışık davranışın gösterilmesi

i. **Kavramanın gerçekleşmesi:** Tümce sözcelenirken (a) göndermede bulunulan şey, (b) anlatılmaya çalışılan şey ve (c) bu sırada yerine getirilen ‘‘edimsöz edimi’’ dinleyen kişi tarafından başarılı şekilde anlaşılmalıdır (Searle, 2000: 22).

Austin’in ‘‘Boğa saldıracak’’ örneğine benzer olarak konuşan kişi iletişim sırasında örneğin ‘‘Keçi saldıracak’’, ‘‘Katır tepecek’’, dediğinde yerine getirdiği uyarma edimsözünün başarısı, dinleyen kişinin,

a) Az önce yamaçta gördükleri boynuzlu keçiye, kuvvetli katıra göndermede bulunduğunu,

b) Saldıracak, tepecek kelimeleri ile kendilerine zarar vermek amacıyla harekete geçmek üzere olduğunu anlatmaya çalıştığını,

c) Konuşanın tümceyi söylerken dinleyen kişiyi uyardığını, kavramasına bağlıdır (Searle, 2000: 22).

şeklinde söyleyebiliriz.

ii. **Etkisini Gösterme:** Edimsöz edimlerinin, olayların akışında değişiklik yaratan birtakım etkileri olur. Örneğin konuşan kişi ‘‘Bu gemiye Queen Elizabeth adını veriyorum’’ sözlerini sözcelerken yerine getirdiği ad verme ediminin başarısı, o andan sonra gemiye o adla gönderme yapılıyorsa geçerlidir (Searle, 2000: 22).

Örneğin evcil hayvanımıza ‘Duman’ ismini koyduğumuzda o artık o isimle anılıyorsa etki gösterilmiş olur.

iii. **Gerekli tepkinin verilmesi ya da ardışık davranışın gösterilmesi:** Birçok edimsöz edimi, uylaşım yoluyla belli bir tepkinin verilmesini ya da ardışık bir

> davranışın gösterilmesini gerektirir. Örneğin; *emir, emrin yerine getirilmesini; söz verme, sözünde durulmasını* gerektirir (Searle, 2000: 22).

Erkeğin kadına evlilik teklifinde bulunduğu bir ortamda kadın teklifi kabul ederse erkeğin kadın ile evlenmesi gerekir. Eğer teklif reddedilirse erkeğin yerine getirmesi gereken davranış ortadan kalkar.

‘‘Seninle tatile geleceğime söz veririm’’ diyen kişinin sözünü tutması gerekir.

Fidan’ın (2017: 381) makalesinde A konuşucusu, sorma edimi gerçekleştirirken, B konuşucusu A’ya eşlik edememesinin gerekçesini ve özür dilemesini gerçekleştirmektedir:

A- Kestaneli pasta yemeye gidelim mi?

B- Akşama misafirim gelecek.

Austin’e göre edimsöz edimlerinin anlamlılığını güvence altında tutan şey ‘uylaşımsallık’tır (Altınörs,2001: 60). Uylaşımlara aykırı olan durumlar başarısız sonuçlar doğurur.

> Austin edimselleri ‘‘ilkel’’ ve ‘‘belirtik’’ olarak ikiye ayırır. İlkel olanların belirtik olanlardan türetilebileceğini; belirtik edimselleri adlandıran fiillerin (örneğin söz vermek, rica etmek, uyarmak gibi) bir listesinin çıkarılabileceği sonucuna 7. ders notunda varır. Austin aslında bir şeyi betimlerken de bir bildirimde bulunurken de bir şey yaparız; dolayısıyla her bildirim öncelikle bir edimseldir (Searle, 2000: 18). Austin ‘’belirtik’’ edimsellerin (örneğin: ‘’Orada olacağıma dair sana söz veririm’’) ‘’İlkel’’ edimsellerden (örneğin: ‘’Orada olacağım’’) türediğini söyler (Altınörs: 2001: 8).

iii. Etkisöz Edimi

Bir düzsöz ediminde bulunup belli bir edimsöz edimini yerine getiren kişinin isteyerek ya da istemeyerek kendisini dinleyen kişilerin *duyguları, düşünceleri, eylemleri* üzerinde birtakım sonuçlar yaratma edimidir. Austin’e göre ‘bir şey söyleyerek bir şey yapma edimi’dir (Searle, 2000: 23).

Kocası öldürülen annenin oğluna, silah uzatarak ‘‘O adamı vur’’ dediğinde anne ‘o adam’ ile babayı vuran adama göndermede bulunur, ‘vur’ emri ile de oğlun o kişiyi öldürmesini anlatır. Bu *düzsöz edimi*ni söyleyen anne, oğluna o kişiyi öldürmesini de buyurur. Bu onun yerine getirdiği *edimsöz edimi*dir. Anne o tümceyi

söyleyerek oğlun üzerinde o adamı öldürmesi için baskı oluşturup oğulun o adamı öldürmesi sonucunu yaratabilir. Bu da onun yerine getirdiği *etkisöz edimi*dir. Burada anne isteyerek oğlunun eylemlerini etkilemektedir (Searle, 2000: 23-24). Konuşan kişi istemeden de başkalarının duygularını, düşüncelerini, eylemlerini etkileyebilir. Annesinin ‘‘O adamı vur’’ dediğini söylemeden oğulun arkadaşına ‘‘Adam öldürmenin cezası ne?’’ diye sorması ve arkadaşının ‘‘idam’’ cevabı üzerine ya adamı öldürmesi ya da vazgeçmesi de istemeden verilen bir etkidir (Aysever, 1994: 91).

a. ‘‘Bana ‘onu vur’ dedi’’.

b. ‘‘Bana onu vurmamı emretti.’’

c. ‘‘Beni onu vurmaya ikna etti.’’

İlk sözcelem dinleyici üzerinde bir edimsözel sonuç yaratmadığı için *düzsözedimi’*dir. İkinci sözcelemde dinleyici üzerinde *edimsözel* güç yani iletişimsel değer uygulanmaktadır. Üçüncü sözcelemde ise dinleyici üzerinde *etkisözel* bir sonuç yaratılmaktadır (Altınörs: 2001: 45).

Bahçede köpeğin olduğunu bilmeyen birisine ‘Köpek var’ diyerek *uyarma edimi*nde bulunmasından sonra kişi bahçeye girmeye vazgeçiyorsa *etkisöz edimi* gerçekleşmiş olur (Fidan,2017: 382).

Austin *edimsöz edimi ve etkisöz edimi* arasında ortak bir yöne dikkat çeker, ikisi de tek bir sözcük bile kullanmadan gerçekleştirilebilir. Birisine ‘‘nanik yapma, domates fırlatarak protesto etme’’*edimsöz edimi* gerçekleştirilebilir, ‘‘kalın bir sopayı ağır ağır sallayarak, üzerine silah doğrultup istenileni yaptırmak’’*etkisöz ediminde* bulunulabilir (Altınörs,2001: 52). Amacımıza dildışı araçlarla da ulaşabiliriz.

1.4. John Searle’ün Sözedim Kuramı

1.4.1. John Roger Searle kimdir?

1932 yılında Colorado’nun Denver şehrinde doğan John Roger Searle, 1942’den 1950 yılına kadar Wisconsin Üniversitesi’nde okumuş, Edebiyat Fakültesi’nden mezun olup lisansüstü derecesini tamamlamıştır ve 1957 yılından 1959’a kadar Oxford’daki Christ Church’te doçent olarak öğretim üyeliği yapmıştır (Searle, 1996: 6).

Searle, Berkeley'deki Kaliforniya Üniversitesi'nde dil felsefesi profesörüdür. Austin'in yönetiminde hazırladığı ''Anlam ve Gönderge Üzerine'' başlıklı teziyle Oxford Üniversitesi'nde doktora derecesi almıştır. Austin'in Sözedimleri Kuramı'ndan hareket ederek geliştirdiği anlam görüşünü 1969'da söz-verme ediminden yola çıkarak ''Speech Acts''ı yayımlar (Altınörs, 2001: 91). Türkçesi "Sözedimleri'' olan eserinin çekirdeğinin, 1959 yılında Oxford'da verdiği ''Anlam ve Gönderme'' konulu doktora tezine dayandığını belirtir (Searle, 2000: 65).

Searle (1996: 6) Syracuse, Rutgers, Colorado, Buffalo, Washington, Michigan, Venedik, Frankfurt, Toronto, Campinas (Brezilya), Oslo ve Oxford gibi üniversitelerde konuk profesör olarak bulunmuştur.

Searle, 1979 yılında ''Expression and Meaning''de Sözedimleri Kuramından hareketle eğretileme, kurmaca ve dolaylı sözedimleri kuramını geliştirir. Daha sonra Daniel Vanderveken ile birlikte Foundations of Illocutionary Logic'te Kümeler Kuramını inceleyerek edimsöz edimleri mantığı geliştirir, tümcelerin anlamları arasındaki ilişkiyi ele alır (Aysever, 1994: 98). 1983'te Intentionality eserinde yönelmişlik kuramı içerisinde Sözedimleri Kuramını inceler ve 1984'te Mind, Brains and Science ile 1992'de The Rediscovery of the Mins'ta dil felsefesinin temellerinin bulunduğu zihin felsefesi ortaya koyar (Aysever, 1994: 99). 1984 yılında verdiği Reith konferansları Minds, Brains and Science adıyla yayımlanmıştır. Düalizmi ve maddeciliği reddeden Searle (2006: 64-65) zihin üzerine vurgu yapar. ''Bilince beyindeki süreçler sebep olur ve bilinç beyindeki sistemin yüksek düzeydeki bir özelliğidir.'' diyerek bilincin içsel, niteliksel, öznel durum ve süreçlerden oluştuğunu açıklar. Bilinç beyindeki sinirsel süreçlerden oluşan biyolojik bir görüngüdür.

Türkçeye çevrilen bazı eserleri şunlardır: Sözedimleri, Akıllar Beyinler ve Bilim, Zihin Dil Toplum, Toplumsal Gerçekliğin İnşası, Söylemek ve Anlatmaya Çalışmak, Bilinç ve Dil (Searle, 2006).

1.4.2. Searle ve Dil

En basit düşünceler için dahi insanın bir dil sahibi olması gerekir. Çocuklarda konuşma ve düşünme yetisinin gelişmesi öncelikle basit niyetlilikle başlar. Basit söz dağarcığı öğrenilir. Bu niyetliliğin zenginleşmesini sağlar (Searle, 2006: 174).

Searle'e (2000: 79) göre "bir dili konuşmak demek, kurala dayalı (son derece karmaşık) bir davranış girişiminde bulunmak demektir". Gündelik dili konuşurken kurallar etrafında söz yoluyla davranışlar gerçekleştirmiş oluruz. Her dilsel iletişim dil edimleriyle olur. Belli koşullar altında bir tümce örneğinin ağızdan çıkması veya kâğıda dökülmesi bir sözedimidir. Sözedimleri ise dilsel iletişimin temel ya da en küçük birimidir (Searle, 2000: 84) Konuşan kişi ile dinleyici arasında gelişen bu iletişimde dinleyici konuşanın anlattıklarını anlamaya çalışır Searle (2000: 70). ''Söz Edimleri'' eserinin dilci felsefe yöntemiyle değil, dil felsefesi sınırları içinde dil üzerine bir deneme olduğunu belirtir.

Konuşmak kurala dayalı bir davranış biçimi olduğu için, bir eylem kuramının parçasıdır. Tümceye yaklaşırken hem sözedimleri soruşturması hem de dil soruşturması yapılmalıdır (Searle, 2000: 85). Bir dili konuşmak demek, sözedimlerinde bulunmak yani bildirimde bulunmak, emir vermek, soru sormak, söz vermek vb. göndermede bulunmak ve yüklemek gibi biraz daha soyut edimlerde bulunmak demektir; çoğunlukla bu edimleri olanaklı kılan dilsel öğeleri yöneten kurallardır; edimler bu kurallara göre yerine getirilir (Searle, 2000: 83). Bir dili öğrenip ona hâkim olmak demekse, bu kuralları bilmek ve onlara hâkim olmak demektir'' (Searle, 2000: 79). ''Ayşe İngilizce konuşuyor'' dediğimiz zaman kurala dayalı olarak söz ediminde bulunmuş oluruz. ''Ayşe İngilizceye hâkim'' dediğimizde ''Ayşe İngilizcenin kurallarını biliyor ve onlara hâkim'' anlamına gelir.

Dil konuşulurken ya da kullanılırken o dilin uylaşımları dikkate alınır. Söz vermek, soru sormak gibi edimler belli koşullar altında, belli sözleri söyleyip sonunda söz vermek, soru sormak bir uylaşım konusudur (Aysever, 1994: 103).

Bir dilin anlam yapısı, altta yatan bir dizi oluşturucu kural kümesinin uylaşımsal gerçekleşimi biçiminde görülebilir; sözedimleri de başka edimlerden farklı olarak anlatımların bu oluşturucu kural kümelerine uygun olarak sözcelenmesiyle yerine getirilen edimlerdir (Searle, 2000: 108). Searle'ün oluşturucu kuralların, bir dili konuşmanın parçası olduğunu söylerken anlatmak istediği şey, ona göre şu soruyla birlikte daha iyi anlaşılabilir: Söz vermek ile sözgelişi balık tutmak arasındaki fark nedir? Söz vermenin bir dil içinde yapmak ancak bir dilin öğeleriyle ilgili oluşturucu kuralların varlığıyla olanaklı olduğu halde, balık tutmanın benzer hiçbir kural kümesini gerektirmez. Söz vermek ve balık tutmak insan etkinliğidir.

İkisi de bir amaca yönelik davranıştır; ikisinde de hata yapmak olanaklıdır. Balık tutmak söz konusu olduğunda, amaç-araç bağını kuran şeyler, yani hedefime ulaşmayı kolaylaştıran şeyler söz gelişi balığın kimi zaman solucana gelmesi buna karşılık boş iğneye çok ender gelmesi; balığın çelik iğneyle tutulabilmesi gibi doğal fizik olgularıdır (Searle, 2000: 109). Searle söz vermenin uylaşım konusu olduğu belirli şartlar altında gerçekleştiğini belirtir (Aysever, 1994: 103).

Searle (2000: 81) dil ile onun dayandığı kuralları anlayabilmemiz için beysbol oyununu örnek verir. Oyunun dayandığı kurallar olduğu gibi dilinde dayandığı gizli kurallar vardır. Sözedimlerinin dil oyununu betimlediğini belirten Searle dilsel ıralamalarla ilgili bilginin de beysbol, satranç, futbol oyunu gibi kurallara dayalı olduğunu söyler.

1.4.2.1. Searle ve Oluşturucu- Düzenleyici Kurallar

Bir dili bilmek o dilin öğelerini düzenli ve düzgün kullanmayı sağlayan kurallar dizgesine hâkim olmayı gerektirir. Kurallar genelliğin güvencesidir (Searle, 2000: 81). ‘‘Konuşmak, kurallara uygun davranışlarda bulunmaktır. Konuşmayı yönlendiren kurallar vardır (Searle, 2000: 91).

Searle (2000: 113) ‘‘Bir dili konuşmanın kurala dayalı bir davranış girişiminde bulunmak’’ olduğunu söylerken altta yatan kuralların varlığı ile ilgilenir. Searle *oluşturucu* ve *düzenleyici kurallar*dan bahseder. Düzenleyici kuralların, oluşturucu kurallardan önce ya da onlardan bağımsız olarak var olan davranış biçimlerini düzenlediğini söyleyebiliriz. Birçok ahlak kuralı, kişiler arasında, kurallardan bağımsız olarak var olan ilişkileri düzenler. Oluşturucu kurallar ise davranış biçimlerini sadece düzenlemez yeni davranış biçimleri de yaratır ya da tanımlar. Örneğin Amerikan futbolu ya da satranç kuralları oyunu hem düzenler hem de bu oyunları oynamanın olanağını yaratır (Searle, 2000: 104-105).

Düzenleyici kurallar, önceden var olan bir etkinliği, var olması mantıksal bakımdan kuralların var olmasına bağlı olmayan bir etkinliği düzenler. Oluşturucu kurallar, var olması mantıksal bakımdan kuralların var olmasına bağlı olan bir etkinliği oluşturur (ve düzenler) (Searle,2000:105). Diğer bir söyleyişle oluşturucu kurallar ‘‘yeni davranış biçimleri yaratır’’, düzenleyici kurallar ise ‘‘varolan davranış biçimlerini düzenler’’ (Searle, 2000: 104, 106).

Düzenleyici kurallar emir tümceleri olarak dile getirilebilir. Örneğin, ‘‘Meyve keserken bıçağı sağ elinizle tutun’’ ya da ‘‘Memurlar akşam yemeğinde kravat takmalıdır’ denildiğinde yüzey yapıda emir verilir (Searle, 2000: 105).

Oluşturucu kurallar dizgesinde, kurallar arasında merkezdeki kurallara yakınlıklarına göre bir derece farkı vardır. Düzenleyici kurallar, öteki kurallardan farklı olarak, ‘‘X yap’’ ya da ‘‘Y ise X yap’’ biçimindedir. Oluşturucu kural dizgelerinde ise, kimileri bu biçimdedir ama kimileri de ‘‘X,Y sayılır’’ ya da ‘‘Bağlamında ‘‘XY sayılır’’ biçiminde olur (Aysever, 1994: 100). Oluşturucu kurallara örnek olarak ‘‘Rakip taşların hamlesi karşısında şah kıpırdayamaz duruma düştüğünde, mat olunmuş olur’. Kural mat’ın tanımının bir parçasıdır. Matın anlamına dayanan çözümleyici olarak yorumlanabilmesi, kuralın oluşturucu olduğunun ipucudur (Searle, 2000: 106).

Kural tam anlamıyla düzenleyici ise, kurala uygun davranış, kural olduğunda da olmadığında da, kurala hiçbir açık gönderme yapılmadan aynı şekilde betimlenir. Kural oluşturucu ise, kurala uygun davranış, kural ya da kurallar olmasaydı betimlenemeyecek biçimde betimlenebilir. Searle ‘‘oluşturucu kurallar yaratmak, yeni davranış biçimlerinin olanağını yaratır sözüyle ‘oluşturucu kurallar genellikle ’X, B bağlamında Y sayılır’ biçimini alır’’ sözünü açarak ayırımı belirginleştirir (Searle, 000: 106). Searle söz vermek örneğini verir ve ‘‘X, Y sayılır’’ biçiminde kullanılarak yükümlülük yarattığını belirtir (Aysever, 1994: 100).

Konunun daha iyi anlaşılması için Searle şu örnekleri verir. Toplumsal bir çevrede toplantı davetiyeleri en az iki hafta önceden gönderilmesi şeklindeki görgü kuralı düzenleyici kuraldır. Kural olsa da olmasa da ‘davetiyeleri en az iki hafta önceden gönderdi’ biçiminde dile getirilebilir. Ortada hiçbir görgü kuralı olmasa da davranışlar aynı biçimde betimlenebilir. Davete gidilmediğinde *görgüsüzlük* olarak davranışı değerlendiririz (Aysever, 1994: 101). Başka bir örnekte ise oyun kuralları gibi oluşturucu kurallardan oluşan ‘Futbol oynadılar’ betimlemesini verir. Kuralları önceden bilinen futbol oyunu oynayan kişiler için bu söylenir. Yirmi iki adam, bir futbol oyununda iki takım tarafından gerçekleştirilen fiziksel davranışların aynısını gerçekleştirebilir; ancak ortada futbol kuralları yoksa yani önceden futbol diye bir oyun yoksa bu adamların davranışlarının futbol oynadıkları biçiminde betimlenmesi için bir neden yoktur (Searle, 2000: 107).

Toplumumuzda düğün veya sünnet davetiyesi de önceden gönderilir. Bu davete gitmemek *görgüsüzlük* olarak değerlendirilirken ‘‘Büyüklerin yanında sigara içilmez, bacak bacak üstüne atılmaz’’ kurallarında ise *saygısızlık* olarak değerlendiririz.

Searle (2000: 109) kurallarla ilgili birtakım sorular sorar: ‘‘Diller uylaşımsal mıdır? ‘‘Edimsöz edimleri kurala dayalı mıdır?’’ ve ‘‘Dil kurala dayalı mıdır?’’ Searle (2000: 112) üç soruya da ‘‘Evet’’ yanıtını verir. Kitabını yazarken başka dillerin değil İngilizcenin uylaşımlarına göre yazdığını belirtir.

Bir dili konuşup edimsöz edimlerinde bulunmak gerçekleştirilebilen kurallarla mümkündür. Kurallar aynı olduğu sürece, bir ülkede oynanan satranç oyununu öteki ülkede oynanan oyuna çevirebiliriz (Searle,2000: 111). Bir dili konuşmak ile edimsöz ediminde bulunmak satranç oynamaya benzer. Diller altta yatan aynı kuralların farklı gerçekleşimidir. İngilizcede ‘‘I promise’ şeklinde söz verilirken, Türkçede ‘‘Söz veriyorum’’ şeklinde dile getirilmesi uylaşımla ilgilidir. Sözcelerin uygun koşullarda sözcelenmesiyle yükümlülük altına girilmesi kurallarla ilgilidir (Aysever, 1994: 105).

Kural gerçek bir kuralsa, kuralın çiğnenmesi durumunda ortada bir ceza gerekir mi sorusuna Searle (2000: 113) ‘‘Her oluşturucu kuralın cezası yoktur; beysbolün dokuzar kişilik iki takım halinde oynandığı kuralının çiğnenmesinin cezası ne olabilir?’’ şeklinde yanıt verir. O, ‘‘Bir kural bilinmeden uygulanabilir mi? sorusuna öteden beri uyguladığımız halde yeni keşfettiğimiz dil kuralları olduğunu iddia eder (Searle,2000: 113). Searle (2000: 114) davranışını açıklayabilmek için, o davranışta bulunan kişinin kuralın farkında olsun veya olmasın o davranışın bir kural gereğince yapıldığını varsayar.

1.4.3. Searle’ün Sözedim Kuramı

Sözedimleri Kuramı, ortada biri konuşan diğeri dinleyen olmak üzere en az iki kişinin bulunduğu, konuşan kişinin ne söylüyorsa onu anlatmaya çalıştığı, şaka yapmadan, yalan söylemeden, eğretilemelere başvurmadan ciddi ve olağan bir iletişim ortamında konuşan kişinin dilsel davranışını çözümler (Searle, 2000: 12-13). ‘‘Belli koşullar altında bir tümce örneğinin ağızdan çıkması ya da kâğıda dökülmesi, bir sözedimidir; sözedimleri dilsel iletişimin temel ya da en küçük birimidir.’’ (Searle, 2000: 84)

Austin sözedimlerini düzsöz edimi, edimsöz edimi ve etkisöz edimi olarak ayırmıştır. Searle, hocası Austin'in belirlediği üç sözedimine karşılık, dört sözedimi türü belirlemiştir:

i. sözceleme edimi,

ii. önerme edimi,

iii. edimsöz edimi ve

iv. etkisöz edimidir (Altınörs, 2001: 61).

Searle göre Austin'in kuramının en önemli eksiği ''önerme edimi''ne yer vermemesidir. Searle'ün kuramında önerme edimini *gönderme* ve *yüklemeedimleri* oluşturur (Altınörs, 2001: 61). Searle, düzsöz edimi ile edimsöz edimi arasındaki ayırımı doğru bulmaz. Düzsöz edimini, edimsöz ediminden dışarıda bırakmanın olanağı yoktur (Aysever, 1994: 105-106). ''Düzsöz edimini edimsözden ayırmağa çalışmak, evlenmemişleri bekârlardan ayırmaya benzer.'' (Aysever, 1994: 107)

Searle, Austin'ın seslendirme, dillendirme ve anlamlandırma olarak üçe ayırdığı düzsöz edimini, edimsözlerden ayırırken şu örnekleri verir:

> Düzsöz: 'Kurşunla' bir silah ile ateş etmemi kastedip 'onu' diyerek belli kişiye göndermede bulunarak bana ''Onu kurşunla'' dedi.
>
> Edimsöz: Beni onu kurşunlamağa zorladı
>
> Düzsöz: Bana ''Yapamazsın'' dedi.
>
> Edimsöz: Yapmama karşı çıktı (Aysever, 1994: 107).

Austin düzsöz edimlerini kullanırken *dolaysız anlatım*a, edimsöz edimlerini kullanırken *dolaylı anlatım*a başvurur. Düzsöz edimini tırnak imi ile kullanır. Aynı şekilde anlamlandırma edimini ile dillendirme edimini kullanırken de dolaylı ve dolaysız anlatıma başvurur (Aysever, 1994: 107-108).

> Dillendirme: ''Oxford'da mı, yoksa Cambridge'te mi?'' dedi
>
> Anlamlandırma: Bana Oxford'da mı, yoksa Cambridge'te mi olduğunu **sordu**.

Searle'e göre buradaki sorun düzsöz ediminin alt başlığı olan anlamlandırma ediminin edimsöz fiili kullanılarak verilmesidir. Anlamlandırmada kullanılan ''sordu'' fiili edimsöz fiilidir.

Searle, Austin'e yönelttiği itirazları üç ilkeye dayandırır:

i. Dilegetirilebilirlik İlkesi: Anlatılması olanaklı olan her şey dile dökülebilir.

ii. Tümcenin anlamı, bütün anlamlı bileşenlerince belirlenir.

iii. Sözcelemlerin edimsöz güçleri az çok belli olabilir; edimsöz edimlerini birbirinden ayırırken başvurulacak farklı ilkeler vardır.

Searle hocası Austin'in birinci ilkeyi gözden kaçırdığını düşünerek düzsöz anlamı ile edimsöz gücünü birbirinden ayrıldığını düşünür (Aysever, 1994: 112).

Dilegetirilebilirlik İlkesini daha ayrıntılı şekilde ele alalım.

1.4.3.1. Dilegetirilebilirlik İlkesi

Anlatılmak istenen şey tam olarak söylenmese bile her zaman bunu yapma olanağı bulunur. Bir dili tam olarak bilmiyor olabiliriz. Yine de anlatmak istediğimiz şeyi söylemenin gerçekten olanak dışı olduğu durumlarda bile, söylenmek istenen *dilegetirilebilirlik ilkesi*nce olanaklıdır. Dil öğrenilebilir, geliştirilebilir, yeni terimler eklenerek dil zenginleştirilebilir. Searle (2000: 87) Dilegetirilebilir İlkesi'ni şöyle açıklar: ''Ortada X gibi anlatılmak istenen bir şey, K gibi konuşan biri varsa, K'nin X'i anlatmak istediği her durumda, X'i tam olarak anlatan A gibi bir anlatım bulmak olanaklıdır'' Çoğu zaman gerçekte söylediğimiz şeylerden fazlasını anlatmak isteriz. ''Searle'ün verdiği ''Sinemaya gidecek misin? örneğine benzer olarak birisi ''Bugün tiyatroya gidecek misin?'' diye soru sorduğumuzda ''Evet'' diye cevap verebiliriz. Aynı şekilde 'Geleceğim'' de diyebiliriz ve bununla geleceğim konusunda söz veririz. Bu bağlamda anlatılmak istenen ''Evet, tiyatroya gideceğim''dir.

Konuşan biri ile dinleyen birinin var olduğunu bir ortamda ve konuşan kişinin kurallara uygun olarak şu tümcelerden birini sözcelediğini düşünelim (Searle,2000: 91):

i. Sam sürekli sigara içer.

ii. Sam sürekli sigara içer mi?

iii. Sam sürekli sigara iç.

iv. Sam keşke sürekli sigara içse.

Bu tümcelerden birini sözceleyen kişi sadece dilin kurallarına uygun olarak birtakım sözcükleri sıralamaz, nedensel olarak bir şeyler de söyler. Birinci tümceyi söylerken *kesinlemede bulunur*, ikincisinde *soru sorar*, üçüncüsünde *emir verir*, dördüncüsünde bir *arzusunu, isteğini dışavurur*. Bu dört farklı edimi gerçekleştirirken ortak belli başlı edimlerde de bulunur. Sam isminde ortak nesneye göndermede bulunur. Göndermede bulunduğu nesneye 'sürekli sigara içer' yükler. Searle, (2000: 91) bu tümcelerle ilgili dördününde sözcelenirken *gönderme* ile *yükleme* aynıdır.

Verilen dört tümce sözcelenirken en az üç farklı edimde bulunur:

Searle sözedimi genel başlığı altında bu üçünün adlarını, etkisöz edimi dışında

i. Sözcükler (biçimbirimler, tümceler) sözcelemek = sözceleme ediminde bulunmak.

ii. Gönderme yapıp yüklemede bulunmak = önerme ediminde bulunmak

iii. Bildirmek, soru sormak, emretmek, söz vermek = edimsöz ediminde bulunmak (Searle, 2000: 93).

olarak belirler.

Bir başka deyişle herhangi bir tümce sözcelediğimizde Searle'e göre üç farklı edimde bulunuruz. Bunlar *sözceleme edimi, önerme edimi* ve *edimsöz edimi*dir (Searle, 2000: 93). *Sözceleme edimi* bir tümceyi dile getirmektir. İngilizce bilmediğimiz halde İngilizce bir şarkıyı seslendirebiliriz. *Önerme edimi* gönderme yapıp, yüklemede bulunur. ''Ayşe şarkı söyler.'' dediğimizde Ayşe'ye gönderme yaparak, şarkı söyleme eylemini ona yükleriz. *Edimsöz edimi*nde ise gerekli koşullar sağlandığında kardeşinin ''Diş doktoruna benimle gelir misin?'' sorusu ve ''Evet, seninle gelmeye söz veririm'' yanıtı ile edimsöz edimi gerçekleştirmiş oluruz.

İnsan bir edimsöz ediminde bulunurken önerme edimiyle sözceleme ediminde de bulunur. Bu iki edim bir amaca ulaşmanın araçları değildir. Kişi bir önerme ya da

edimsöz ediminde bulunmadan bir sözceleme ediminde bulunabilir (Searle, 2000: 93).

v. Samuel Martin devamlı tütün içer.

İlk dört örnekte yerine getirilen önerme edimi (gönderme ve yükleme) ile birinci tümcede yerine getirilen edimsöz ediminin (bildirimde ya da kesinlemede bulunmak) aynısını yerine getirse de ilk dört tümcedeki sözcüklerin hiçbirinin kullanılmadığı beşinci tümce onlardan farklı bir sözceleme ediminde bulunur (Searle, 2000: 94). Eşanlatımlar kullanılarak aynı yükleme ediminde bulunulabilir. Örneğin, 'sürekli sigara içer' ile 'devamlı tütün içer' böyledir.

vi. Sam sürekli sigara içerse, uzun yaşamaz.

vii. Sam'in sürekli sigara içtiği önermesi ilginç değildir.

Altıncı ve yedinci sözcelemlerdeki önerme bir ile beşteki sözcelemlerinden farklı bir önermenin parçası olarak karşımıza çıkar. Searle (2000: 99) bunu şöyle açıklar: 'Bir önerme ile o önermenin kesinlemesi ya da bildirilmesi kesin çizgilerle birbirinden ayrılmalıdır, çünkü 1-7 sözcelemlerinde aynı önerme karşımıza çıktığı halde, bu önermelerden yalnız bir sözcelemi ile beş sözceleminde kesinlenmektedir. Bildirmek ve kesinlemek birer edimdir, ama önermelerin kendileri edim değildir. Önerme, kesinleme ediminde kesinlenen, bildirme ediminde bildirilen şeydir. Bir kesinleme, bir önermenin doğruluğu konusunda bir güvence vermek demektir.

Sözceleme edimleri yalnızca birtakım sözcük dizilerini sözcelemeye dayanır. *Önerme edimleri* ve *edimsöz edimleri* bir tümce biçiminde, belli bağlamlarda, belli koşullar altında ve belli yönelimlerle sözcelemeye dayanır. Searle sözceleme edimi dediği edimin başka araştırmacılarca belli amaçla, sesçil edim, sesbirimsel edim, biçimbirimsel edim vb. gibi edimlere bölünebileğini söyler. Searle bu kavramlara Austin'in *etkisöz* kavramını da ekleyerek edimleri öncelikle dörde ayırır. Searle (2000: 94) Austin'in etkisöz edimi kavramını, edimsöz edimi kavramıyla bağlantılı, edimsöz edimlerinin dinleyen kişilerin eylemleri, düşünceleri, inançları vb. üzerindeki sonuçlarını ya da etkilerini gösteren bir kavram olduğunu dile getirir. Düşünceleri gerekçelendirerek karşıdaki kişiyi kandırmaya ya da ikna etmeye; birini uyararak, onu korkutmaya veya telaşlandırmaya; birinden bir ricada bulunarak,

kişiye bir şey yaptırmaya; bilgilendirerek, kişiyi ikna etmeye çalışılabilir. Bütün bu anlatımlar *etkisöz edimleri*ni gösterir.

Searle (2000: 95) edimsöz edimine karşılık gelen ıralayıcı dilbilgisel biçimin tam tümce olduğunu; önerme edimlerine karşılık gelen dilbilgisel biçimin tümcenin bölümleri olduğunu belirtir. Yükleme edimine *dilbilgisel yüklem,* gönderme edimine *özel adlar, adıllar, diğer ad öbekleri* karşılık gelir.

Önerme edimleri tek başına bulunmaz; bir insan kesinlemede bulunmadan, soru sormadan ya da başka bir edimsöz ediminde bulunmadan sadece gönderme ve yükleme edimlerinde bulunamaz. Bir şey söylemek için tümceler kullanılır. Sözcüklerin bir tümce bağlamında göndergeleri olur. Searle'e göre kişi ancak bir edimsöz ediminin parçası olarak göndermede bulunabilir (Aysever, 2000: 95).

Searle (2000: 49) edimsöz edimlerini edimsöz ereğini, uydurma doğrultusunu ve dışavurulan ruhsal durumu temel alarak beş başlık altında toplamıştır (Searle, 2006: 169-171):

i. Kesinleyiciler (İddia Edici Edimsözler)

ii. Yönelticiler (Yönlendirici Edimsözler)

iii. Yükleyiciler (Taahhüt Edici Edimsözler)

iv. Dışavurucular (İfade Edici Edimsözler)

v. Bildirgeler (Bildirimler)

Searle, *edimsöz ereğindeki farklılıklar, söz ile uydurma doğrultusu arasındaki farklılıklar* ve *dışavurulan ruhsal durumlardaki farklılıkları* şöyle açıklar:

Searle edimsöz türünün ereğine ya da amacına ''edimsöz ereği''der (Aysever, 2011: 23). Edimsöz ediminin bir ereği yani hedefi vardır. Örneğin bir şey yapacağına söz vermenin veya yemin etmenin *edimsöz ereği*, konuşana o şeyi yapma sorumluluğu yüklemek; bildirimde bulunmanın ereği dinleyiciye nasıl olduğunu anlatmak; emir vermenin ereği ise dinleyiciye bir şey yaptırmaya çalışmaktır. Edimsöz ereği, edimsöz gücünün bir ögesidir, edimsöz gücünden farklıdır. Emir vermek ile rica etmenin edimsöz erekleri aynıdır dinleyiciye bir şey yaptırır. Fakat edimsöz güçleri farklıdır. Emirde konuşanın otoritesi önem taşır (Aysever, 1994: 133).

Edimsözler erekleri gereği sözü dünyaya uydurmak ya da dünyayı söze uydurmak zorundadır. Bildirimde bulunmak ilkine, rica etmek ise ikincisine girer. Bildirimde bulunmak, betimlemek, açıklamak gibi örneklerde *söz dünyaya* uydurulur; rica etmek, yalvarmak, emretmek, söz vermek gibi edimsöz edimlerinde *dünya söze* uydurulur. Dışavurulan ruhsal durumdaki farklılar ise bir şey bildiren, açıklayan kişi inancını dışavurur; bir şey yapılmasını rica eden, yalvaran, emreden kişi isteğini arzusunu dışavurur. Searle göre bu üç ölçüt edimsöz edimlerinin sınıflandırılmasında temel alınır (Aysever, 1994: 134-135).

i. İlki**, iddia edici (kesinleyici)** edimsöz amacıdır. İddia edici sözedimlerinin amacı, dinleyeni önermenin doğruluğuna mecbur bırakmaktır. Önermeyi dünyadaki şey durumlarını temsil ediyor olarak ortaya koyar. Beyanlar, betimlemeler, sınıflandırmalar, açıklamalar bu sınıfa girer. Her iddia edilen şey, bir inancın ifadesidir. İddiayı teşhis etmenin en basit testi, dile getirilen şeyin kelime manasıyla doğru mu yoksa yanlış mı olduğunu sormaktır. Çünkü iddia edilen şeyler *sözcükten dünyaya uyma* yönüne sahiptiler; dolayısıyla doğru ya da yanlış olabilirler (Searle, 2006: 169).

İddia edici sınıfının bütün üyeleri, doğru ve yanlış olarak değerlendirilebilir (Aysever, 2011: 34).

ii. İkinci edimsöz amacı, **yönlendirici - yöneltici** olan türdür. Yönlendiricilerin edimsöz amacı, dinleyeni, davranışının yönlendiricinin önerme niteliğindeki içeriğine uymasını sağlayacak bir tarzda, davrandırtmaya çalışmaktır. Emirler, komutlar, ricalar bunun örnekleridir. Uyma yönü daima dünyadan söze doğrudur ve ifade edilmiş psikolojik içtenlik şartı da daima arzudur. Her yönlendirici, dinleyenin yönlendirilen eylemi yapmasına karşı duyulan arzunun bir ifadesidir. Yönlendiriciler doğru ya da yanlış olamazlar, itaat edilebilirler, karşı konulabilirler, kabul edilebilirler, reddedilebilir, vb. (Searle, 2006: 169-170).

Sözcelemler birden fazla kategoriye girebilir. Searle buna ‘‘Bayım, ayağıma basıyorsunuz’’ örneğini vererek bildirimde bulunulduğunu söyler. Kesinleyici edimin yanında aynı zamanda dolaylı yoldan ayağınızı çekmenizi rica edebilir belki de emredebiliriz.(Aysever, 2011: 12) Kesinleyici sözcelem, dolaylı bir yöneltici olmuş olur. Dolaylı söz edimlerinde konuşan kişi söylediğinden daha fazlasını anlatmak ister (Aysever, 2011: 13).

iii. Üçüncü edimsöz amacı **taahhüt edici** olan türdür. Her taahhüt edici tür, konuşan kişinin, önerme niteliğindeki içerikte temsil edilen eylemin seyrini üstlenmek için yaptığı bir taahhüttür. Söz vermeler, yeminler, yalvarmalar, sözleşmeler ve garanti etmeler birer taahhüt edici tür örnekleridir. Tehdit de bir taahhüt edicidir; fakat diğer örneklerin tersine dinleyen

kişinin çıkarına ve yararına değildir. Taahhüt edici türün uyma yönü her zaman dünyadan söze doğrudur ve ifade edilmiş olan içtenlik şartı da her zaman niyettir. Örneğin her vaat ya da tehdit bir şeyi yapma niyetinin bir ifadesidir. Sözler ve yeminler, tıpkı emirler ve komutlar gibi, doğru ya da yanlış olamazlar; ancak, gerçekleştirilebiliriler, tutulabilirler, bozulabilirler (Searle, 2006: 170).

iv. Edimsöz amacın dördüncü türü **ifade edici** türdür. İfade edici türün edimsöz amacı sadece söz ediminin içtenlik şartını ifade etmektir. Özürler, teşekkürler, kutlamalar, karşılamalar ve teselliler bunun birer örneğidir. İfade edicilerde önerme niteliğindeki içerik tipik bir biçimde etkisiz uyma yönüdür; çünkü önerme niteliğindeki içeriğin doğruluğu tamamen tartışmasız olarak kabul edilmiştir. Eğer size, 'Size vurduğum için özür diliyorum' ya da 'Ödülü kazandığınız için tebrikler' dersem size vurduğumu ya da ödülü kazandığınızı kabul ediyorumdur ve bu yüzden de önerme niteliğindeki içerikle gerçekliğin birbirine uyduğunu kabul etmekte ya da varsaymaktayımdır. Ancak ifade edici türlerin içtenlik şartı türüne göre değişiklik gösterir. Dolayısıyla, eğer konuşan kişi özür dilediği şey konusunda hakikaten üzüntü duyuyorsa özür samimidir. Eğer konuşan kişi, dinleyen kişiyi kutladığı şey konusunda hakikaten memnuniyet duyuyorsa kutlama samimidir (Searle, 2006: 170).

v. Edimsöz amacın beşinci türü, **bildirimler**dir. Bir bildirimdeki edimsöz amacı dünyayı değişikliğe uğramış olarak temsil etmek suretiyle dünyada bir değişim oluşturmaktır. Hem edimseller hem de diğer bildirimler şey durumlarını oluşmuş olarak temsil etmek suretiyle şey durumları oluştururlar. Sizi karı koca ilân ediyorum', 'Savaş ilan edilmiştir', kovuldunuz', 'İstifa ediyorum' gibi ifadeler en uygun örneklerdir. Bu örneklerde, çift yönlü uyma söz konusudur. Çünkü dünyayı değiştiririz ve böylelikle de dünyayı değişikliğe uğramış olarak temsil etmek suretiyle dünyadan söze uyma yönünü başarmış oluruz ve bunun sonucunda da sözcükten dünyaya uyma yönü başarılmış olur. Bildirimler, sözedimleri arasında benzersizdirler; çünkü söz ediminin sadece başarılı bir biçimde gerçekleştirilmesiyle, dünyada gerçekten de değişiklikler meydana getirirler. Eğer başarı ile sizi karı koca ilân edersem ya da savaş ilânında bulunursam, o zaman dünyadaki işlerin durumları daha önce olmadıkları bir durumda olur. Genelde bu tür bildirimler, dil-ötesi kurumların var olmaları sayesinde sadece mümkündürler (Searle, 2006: 171).

Beyanlar ile ‘’bir şey söyleyerek o şeyi yapar’’. Örneğin ‘‘İstifa ediyorum’’, ‘‘Kovuldun’’, ‘‘Seni aforoz ediyorum.’’, ‘‘Bu savaş gemisine Missouri adını veriyorum’’, ‘‘Sizi başkan atıyorum’’, ‘‘Şu andan itibaren savaş ilan edilmiştir’’ tümceleri bu sınıfa girer (Aysever, 2011: 40).

İnsanlara şeylerin nasıl olduğunu ‘kesinleyiciler’ ile insanlara bir şeyler yaptırmaya ‘yönelticiler’ ile bir şeyler yapma sorumluluğunu ‘‘yükleyiciler’’ ile

duygu ve tutumlarımızı ‘‘dışarıvurucular’’ ile sözcelemlerimiz aracılığıyla dünyada değişiklikler meydana ‘‘beyanlar’’ ile getiririz (Aysever,2011: 12).

EDİMSÖZ TÜRLERİ	
Kural çeşitleri	Soru
Önerme içeriği	Herhangi bir önerme ya da bir açık önerme
Hazırlayıcı koşul	1. K. ‘‘yanıtı’’ bilmiyor; yani önermenin doğru olup olmadığını, ya da açık önerme söz konusu ise, önermeyi doğru olarak tamamlamak için gereken bilgiyi bilmiyor 2. Hem K hem D için, D’nin, o sırada kendisine sorulmadan söz konusu bilgiyi vereceği apaçık değil
İçtenlik koşulu	K, söz konusu bilgiyi istiyor.
Temel Koşul	Söz konusu bilgiyi D’den öğrenme girişimi sayılır.
Yorum	İki tür soru vardır: (a) Gerçek sorular ve (b) Sınav soruları. Gerçek sorularda K yanıtı bilmek ister; sınav sorularında ise K, yanıtı D’nin bilip bilmediğini bilmek ister.

Tablo 1.*Edimsöz Türleri (Searle, 2000: 149)*

Tabloda Edimsöz Türleri içinden soru ile ilgili kısım verilmiştir.

Searle (2000: 149-150) soruyu, kural çeşidi olarak ele alır ve başka kural çeşitleriyle birlikte tablo olarak gösterir. Evet-Hayır soruları dışındaki sorularda soru soran, yani konuşan kişi eksiksiz bir önerme dile getirmez (Searle, 2000: 102).

Searle, soruyu edimsöz türlerinde ‘‘yönelticiler’’ sınıfında inceler. Ona göre Austin’in yaptırıcılarının çoğu bu sınıfa girer (Searle, 2000: 50).

1.4.3.2. Niyetlilik ve Uyma Yönü

Anlamın sınırları niyetliliğin sınırlarıdır. Niyetlilikte üç uyma yönü mevcuttur- iddia edicilerin karakteristiği olan zihinden dünyaya olan yön; yönlendiricilerin ve taahhüt edicilerin karakteristiği olan dünyadan zihne olan yön ve ifade edicilerin karakteristiği olan etkisiz yön. Söz verirken ve emir verirken dünyadan zihne doğru olan yön için, iki farklı söz edimimiz vardır (Searle, 2006: 172).

Dil, tek tek insan zihinlerinin kendi başlarına sahip olmadıkları bir imkânı yani bildirimi gerçekleştirme sırasında her iki uyma yönünü birleştirme imkânını doğurur. Hem sözden dünyaya doğru olan uyma yönünü hem de dünyadan söze doğru olan uyma yönünü birleştirir. Örneğin oturum başkanı ‘Toplantı ertelendi' derse, dile getirilen bu sözlerin sadece kendisi, durumu toplantının ertelendiği durum olarak temsil etmek suretiyle, toplantının ertelendiği şey durumunu oluşturur (Searle, 2006: 173).

Edimsöz gücü konuşan kişinin tümceyi sözcelerken yerine getirdiği edimsöz ediminin ne olduğunu gösterir. Birçok dilde *edimsöz gücü* belirtme araçları arasında vurgu, ezgi eğrisi, noktalama, fiilin kipi, edimsel fiiller genellikle yer alır (Searle, 2000: 100).

Searle (2000: 101) G değişkenini edimsöz gücü belirtme aracı, ö değişkenini ise önerme anlatımı olarak kabul eder, edimsöz edimlerinin genel biçimlerinin G (ö) olduğunu söyler.

G: Edimsöz gücü

Ö: önerme anlatımı

g :gönderme anlatımı

Y: yüklem anlatımı

Farklı edimsöz edimlerini ise

⊥	(ö)	(kesinlemeler)
!	(ö)	(ricalar)
Sv	(ö)	(söz vermeler)
U	(ö)	(uyarılar)
?	(ö)	(evet-hayır soruları)

vb. biçiminde simgeleştirir (Searle, 2000: 102). Evet-hayır sorularının simgeleştirilmesinde eksiksiz önermelerin değil, açık önermelerin temsil edilmesi gerekir; çünkü evet-hayır soruları dışındaki sorularda soru soran, yani konuşan kişi eksiksiz bir önerme dile getirmez.

‘Ziyafette kaç kişi vardı’ sorusu

? (Yemekte X sayıda kişi vardı) biçiminde;

‘Bunu neden yaptı? sorusu,

? (Bunu yaptı, Çünkü ….) biçiminde gösterilir (Searle, 2000:102).

Özne yerinde bir belgili tekil gönderme teriminin yer aldığı yalın özne-yüklem önermeleriyle sınırlı tutmak koşuluyla ayırım (gönderme anlatımını g,

yüklem anlatımını ise y harfiyle göstererek) G (g y) biçiminde simgeleştirir (Searle, 2000: 102).

Edimsöz edimleri, öteki edimlerden farklı olarak, birtakım sesler çıkarılırken ya da birtakım çizgiler çizilirken yerine getirilir. Kişinin bir edimsöz ediminde bulunurken çıkardığı seslerin ya da çizdiği çizgilerin bir anlamı olduğunun söylenmesi ve bunları yaparak bir şey anlatmak istediğinin söylenmesidir (Searle, 2000: 114).

1.4.3.3. Düzsöz - Edimsöz Ayırımının Geçersizliği

Searle edimsöz ediminden ayrı düzsöz edimi olamayacağını belirtir. Belli bir iletişim ortamında konuşanın dinleyiciye sözcelediği ‘‘Mehmet yarın gelecek’’ tümcesinde dört tür sözedimi yerine getirilir (Aysever, 1994: 115).

i. Bir sözceleme ediminde bulunur. Türkçe sözcüklerden oluşan bir tümce sözceler. Bu Austin’in seslendirme ve dillendirme edimine karşılık gelir.

ii. Bir önerme ediminde bulunur: Mehmet’e gönderme yapıp ona ‘‘yarın gelecek’’ anlatımını yükler.

iii. Bir edimsöz ediminde bulunur: Geleceğe ilişkin bir bildirim yapar.

iv. Bu sözceyi söyleyen kişi, her zaman olmamakla birlikte bir etkisöz ediminde bulunabilir. Dinleyicinin eylemlerini, düşüncelerini, inançlarını etkileyebilir.

Sözceleme edimi, önerme edimi ve edimsöz edimi aynı anda gerçekleşen edimlerdir. Sözceleme ve önerme edimi bulunulurken edimsöz edimi gerçekleşmiş olur. Önerme edimi, edimsöz ediminin parçasıdır. Bazı durumlarda önerme ediminde bulunmadan da edimsöz ediminde bulunulabilir (Aysever, 1994: 116-117). Buna örnek olarak ‘‘Yaşa!’’, ‘‘Aman!’’ verilebilir. Farklı edimsöz edimlerinde bulunurken aynı önerme edimleri aynı olabilir.

-Ayşe şarkı söyleyecek.

-Ayşe bugün şarkı söyleyecek mi?

-Ayşe, şarkı söyle.

-Ayşe keşke şarkı söylese.

Yukarıdaki örneklerde göndermede bulunulan kişi Ayşe'dir. Yüklenen anlatım aynıdır. Uygun koşullarda konuşanın sözcelediği bu tümcelerin edimsöz edimi farklıdır. İlkinde geleceğe ilişkin bildirimde bulunur, ikincisinde soru sorar, üçüncüsünde emir verir, sonuncusunda dileğini söyler (Aysever, 1994: 115).

Edimsöz edimleri tümceden oluşurken, önerme edimleri yükleme ve gönderme parçalarından oluşur. Yükleme ediminde yüklemler; gönderme ediminde ise ''Ayşe'', ''Mehmet'' gibi özel adlar, bu, şu, burası, burada gibi adıllar ya da ''Ayşe'nin annesi'', ''Mehmet'in babası'' gibi tekil belgili betimler kullanılır (Aysever, 1994: 115).

1.4.3.4. Gönderme Anlatımları ve Yükleme Edimleri

Gönderme anlatımları ve yükleme edimleri birer önerme edimidir. Searle gönderme ile ilgili yapacağı incelemede belgili tekil göndermeleri ele alır. Gönderme anlatımlarının en sık karşılaşılan örnekleri özel adlardır (Searle, 2000: 151).

Quine'nin verdiği örneklerde ''Beni ortalık yerde bıraktı'' ve ''Bunu onun uğruna yaptım'' sözcelemlerinde *ortalık yer* ve *onun uğruna* anlatımına göndermede bulunulmaz. ''Bunu *erkek kardeşi* için yaptım' ve ''Beni *işhanında* bıraktı'' tümcelerinde ise ''erkek kardeşi'' ve ''işhanı'' anlatımlarına gönderme vardır (Searle, 2000: 152).

Searle'e göre sözcelemlerin konuşan kişinin hakkında bir şeyler söylediği, soru sorduğu vb. bir nesneyi varlığı ya da tikeli belirlemeye ya da onu öteki nesnelerden seçip ayırmaya yaraması, gönderme anlatımlarının ıralayıcı özelliğidir. Searle (2000: 96) ''*belgili tekil gönderme anlatımları*''na kısaca ''gönderme anlatımları'' demektedir. Bir nesneyi, bir süreci, bir olayı, bir eylemi ya da bir başka bir tikeli ya da bireyi belirlemeye yarayan anlatımlara gönderme anlatımları denir. Gönderme anlatımları dikkatleri belli nesnelere çeker; '*Kim?', 'Ne?', 'Hangi?'* sorularına yanıt verir.

Searle (2000: 97) *gönderme anlatımı* terimi ile tikellere ve belgili tekil anlatımlara göndermede bulunur. Gönderme anlatımı anlatımların göndermede bulunduğu anlatılmak istenmez. Gönderme bir sözedimidir; sözedimleri sözcükler tarafından değil, konuşan kişiler tarafından sözcükler sözcelenirken yerine getirilirler.

‘‘Tümcelerin yüzey yapılarını dikkate aldığımızda kullandığımız dilde tipik gönderme anlatımları üç çeşittir: Özel adlar, belgili adlarla belgili betimlemeler, bir de adıllar’’ (Searle,2000: 98).

i. Sokrates bir filozoftu.

ii. ‘Sokrates’ sekiz harflidir (Searle, 2000: 153).

İki tümcede Sokrates ile başlamaktadır. Birinci tümcede belirli bir adama göndermede bulunmak üzere olağan kullanım biçimiyle kullanıldığı halde, ikincisinde tırnak içinde ondan söz edilmektedir. Searle kendileri sözcük olmayan ve kendileri hakkında konuşulduğunda ortada bulunmaları gerekmeyen şeylerden söz etmek için *özel adlar* kurumuna başvurur. Bu kurum sözcükleri başka nesnelere göndermek için kullanmamızı sağlar. İkinci tümcedeki ilk sözcüğün kendisi doğrudan sunulup hakkında konuşulmakta, tırnak işareti kullanılarak da, alışıldığı üzere göndermede bulunmak amacıyla kullanılıyor olarak alınmak yerine sözcüğün kendisi sunulup kendisi hakkında konuşuluyor olarak görülmesi gerektiğine dikkat çekilmektedir. Sözcüğe gönderme de bulunulmadığı gibi sözcük kendisine de göndermede bulunmamaktadır (Searle, 2000: 154).

Göndermede bulunma ve gönderme anlatımlarıyla ilgili genel kabul gören iki ilksav vardır (Searle, 2000: 157):

i. Göndermede bulunulan şey var olmalıdır. Varlık ilksavı.

ii. Bir yüklem bir nesne için doğruysa, o nesneyle özdeş olan başka her şey için de, bu başka şeye göndermede bulunmak için kullanılan anlatımlar ne olursa olsun, doğrudur. Özdeşlik savı.

Belgili gönderme anlatımları dilbilgisel olarak kabaca dört ulama ayrılır:

i. ‘Sokrates’, ‘Rusya’ gibi özel adlar.

ii. Çok öğeli, tekil ad öbekleri.

iii. ‘Bu’, ‘şu’, ‘ben’, ‘sen’, ‘o’ gibi adıllar

iv. ‘Başbakan’, ‘Papa’ gibi unvanlar (Searle, 2000: 162).

Konuşan kişi, belgili bir biçimde göndermede bulunurken, daha sonra hakkında bir şeyler söyleyeceği ya da bir soru soracağı vb. belirli bir nesneyi başka nesnelerin arasından seçip ayırır ya da onu belirler (Searle, 2000: 163).

Özel adların anlamları yoktur, onlar anlamları olmayan işaretlerdir; adlandırılanları vardır ama çağrışımları yoktur (Mill'den akt. Searle, 2000: 258). Bu görüşe göre, belgili betimleme nesnenin belli bir görünümünü betimlemesi dolayısıyla bir nesneye göndermede bulunur; buna karşılık özel ad nesneyi hiçbir biçimde betimlemez. Bir belgili betimlemenin bir nesneye uyduğunu bilmek demek, o nesneye ilişkin bir olguyu bilmek demektir; oysa adını bilmek demek, onunla ilgili bir olguyu bilmek anlamına gelmez (Searle, 2000: 258).

Searle 'Özel adların anlamı var mıdır sorusuna iki şekilde yaklaşarak cevap verir. İlki kastedilen özel adların nesneleri betimlemek ya da nesnelerin ıralayıcı özelliklerini belirtmek için kullanılıp kullanılmadığı soruluyorsa cevap hayırdır. İkincisi eğer sorulan özel adların, göndermede bulundukları nesnenin ıralayıcı özellikleriyle mantıksal bir bağlantısı olup olmadığı ise yanıtı evet, olabilir'dir (Searle, 2000: 266).

Searle gönderme ile belgili betimler, özel adlar gibi anlatımlarla bu anlatımların göndermede bulundukları şeyler arasındaki ilişkiyi kasteder (Aysever, 2011: 15).

Edimsöz edimlerinin büyük bölümü kurala dayalıdır. Birçok edimsöz edimi söz konusu olduğunda, edimin yerine getirilmesi için ortada bir uylaşımsal aracın ya da başka bir şeyin olması gerekir çünkü edim ancak kurallar içinde yerine getirilebilir ve altta yatan kuralları bir biçimde kullanıma sokmak gerekir (Searle, 2000: 112). Telefonu bozulan kişinin babasına ''Bana telefon alır mısın?'' şeklinde soru yöneltir. Ortada bozuk bir telefonun, telefonu bozulan kişinin ve babanın aynı bağlamda olması diğer gerekli koşulların sağlanması gerekir.

Edimsöz edimi ve önerme içeriği, sözcelenen tümcelerin dizimsel yapısındaki karşılığı edimsöz gücü belirteci ve önerme belirtecidir. Edimsöz gücü belirtecini konuşanın tümceyi sözcelerken kullandığı edimsöz ediminin hangisi olduğunu belirtir. Türkçede fiilin kipi ile edimsöz fiilleri en önemli edimsöz gücü belirteçleridir. Emirler genellikle emir kipindeki fiillerle verilir, evet-hayır soruları genellikle soru kipinde fiillerle sorulur (Aysever, 1994: 117).

Edimsöz ediminde bulunurken aynı zamanda önerme ve sözceleme edimlerinde de bulunuruz (Searle, 2000: 93).

Aksan edimsel eylemlerin uyarma, af dileme, vaatte buluma, emretme, eleştirme, onaylama gibi çeşitli amaçları içeren sözceleri kapsadığını belirtmiştir. Örnek olarak şu tümceleri vermiştir:

-Dikkat, yüksek gerilim!

-Bak, dediğim nasıl çıkacak görüşürüz.

-Hele oraya bir daha git, görürsün (Aksan, 2006: 154).

İlk tümcede uyarma, ikincisinde vaatte bulunma, üçüncüsü tehdit etme gibi edimsel sözceler içerir. Kullanıldıkları bağlama göre anlam da değişebilir.

1.4.3.5. Etkisöz Edimi

Edimsöz edimlerini dinleyen kişilerin düşüncelerini, inançlarını, eylemleri üzerinde etki yaratan sonuçlar etkisöz edimini oluşturur (Searle, 2000: 94).

Aksan, (2006: 154) etkisöz ediminin dinleyen kişinin ruh halinde değişikler yapan bir edim olduğunu vurgular. Örnek olarak şu tümceleri verir:

i. -‘‘Bu işi olmuş bil, dert etme!’’

ii. -‘‘Bak, yarın bir şeyin kalmayacak’’

iii. -‘‘Keşke herkes senin gibi yakışıklı olsa! ’’

1.4.3.6. Dolaylı söz edimleri

Searle dolaylı söz edimlerini şöyle tanımlamaktadır: ‘‘Konuşan kişi söylediği şeyi anlatmaya çalışır ama ayrıca bunun dışında başka bir şey daha anlatmaya çalışır. Dolayısıyla sözcelem anlamı tümce anlamını içerir ama onun ötesine uzanır.’’ (Searle, 2011: 159).

Bir söz ediminin, bir diğer söz edimini doğrudan doğruya gerçekleştirmek suretiyle dolaylı olarak gerçekleştirildiği durumlara **dolaylı söz edimleri** denir. Konuşan kişi ‘‘Tuzu uzatmanızı rica ediyorum’’ ya da ‘‘Tuzu uzatın’’ dediğinde tam olarak söylediklerini kastederek birisinden düz anlamda tuzu uzatmasını rica edebilir. Fakat ‘‘Tuzu uzatabilir misiniz?’’, ‘‘Tuzu uzatabilir miydiniz?’’, ‘‘Tuzu uzatsanız’’, ‘‘Tuzu uzatır mıydınız?’’, ‘‘Tuza uzanabilir misiniz?’’ demek çok daha yaygındır. Tümce anlamının konuşanın niyetli kastettiği anlamdan sistematik bir biçimde

ayrıldığı diğer türden durumlar ise metafor, mecaz-i mürsel, ironi, alay, mübalağa ve küçümseyici ifadelerdir (Searle, 2006: 172).

Searle ‘‘Can you reach the salt?’’ (Tuza uzanabilir misin?) diyerek yalnızca söyleneni değil ‘‘tuzu uzat’’ iletilerinde de bulunuruz. Sözcelemin birincil edimsöz ereği bir şey yapma ricasının edimsöz ereğidir, ama düz ve ikincil edimsöz ereği bir sorunun edimsöz ereğidir (Searle, 2011: 231).

Örneğin kafede hesap öderken arkadaşımızdan birisi ‘‘Üzerinde nakit var mı?’’ diye sorduğunda ‘‘Hesabı sen ödeyebilir misin’’ anlamını kastedebilir. ‘‘Oda çok mu havasız?’’ diyerek ‘‘Pencereyi açabilir misin? veya ‘‘Odayı havalandırabilir misin?’’ ricasında bulunabilir.

Bazı dolaylı rica kullanımlarının başına ‘‘lütfen’’ eklenebilir. Yöneltici sınıfına gire söz edimleri ile yakından ilişkilidir (Searle, 2011: 232). Dolaylı rica kalıpları ‘‘baskılanmış koşul tümcecikleri olan ‘eğer istersen’ ya da ‘eğer arzu edersen’ nezaket ifadelerinden’’dir (Searle, 2011: 86). Yönelticiler sınıfı ve sorumluluk yükleyiciler sınıfı bize konuyla ilgili zengin örnekler vermektedir (Searle, 2011: 87). Searle’e göre soru sormak, gerçekte rica etmenin özel bir halidir. Gerçek sorularda bilgi rica ederken, sınav sorularında ise dinleyen kişinin bilgisini göstermesini rica ederiz. Ayrıca sormak fiili ile ‘‘Bana yapıp yapamayacağımı sordu’’ (rica) ve ‘‘Benden nedenini sordu’’ (soru) örnekleri hem rica hem soruları kapsamaktadır (Searle, 2000: 145).

1.4.4. Searle ve Anlam

Anlam kelimesi Güncel Türkçe Sözlük’te

i. isim, dil bilimi: Bir kelimeden, bir sözden, bir davranış veya olgudan anlaşılan şey, bunların hatırlattığı düşünce veya nesne, mana, meal, fehva, deme, mazmun, medlul, valör.

ii. isim, mantık: Bir önermenin, bir tasarının, bir düşüncenin veya eserin anlatmak istediği şey.

Felsefe Terimleri Sözlüğü’nde- 1975

i. Bir sözcüğün belirttiği, düşündürdüğü (şey).

ii. Bir önermenin, bir tasarımın, bir düşüncenin ya da yapıtın anlatmak istediği (şey).

Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü'nde- 1972

i. Sözcüklerin veya davranışların zihinde uyandırdığı izlenim.

olarak tanımlanmaktadır.

Anlam, konuşanın iletişim ortamında dilsel anlatımlar aracılığıyla dinleyiciye iletmek istediği, belli koşullar yerine geldiğinde ilettiği dilsel iletidir (Aysever, 1994: 6). Konuşan dilsel anlatımı üretebilecek, dinleyen de bu anlatımı anlayabilecek güçte ve yetenekte olmalıdır. Buna *maddi koşullar* denir. Dinleyenin iletişim dilini bildiği ve konuşanın dilsel anlatımı doğru kullanması gerekir. Buna *dilsel koşul* denir (Aysever: 1994: 13-14).

Aysever ''Anlam Sorunu ve John R. Searle'ün Çözümü'' doktora tezinde anlam sorununu dört başıkta toplar:

i. ''Zihinci Çözümler''

ii. ''Göndergeci Çözümler''

iii. ''Davranışçı Çözümler''

iv. ''Kullanımbilimsel Çözümler'' (Aysever: 1994: 26-27).

John Locke'ın düşünceleri ''Zihinci Çözüm' olarak anılır. Locke'a göre bir sözcüğün anlamı onun zihinde canlandırdığı ide'dir. Frege, Russel, Wittgenstein (1. döneminde), Davidson ve Viyana Çevresi üyelerinin ''Göndergeci Çözüm''e girer. Tümcenin anlamı, tümcenin göndermede bulunduğu olgu bağlamıdır. Bloomfield ve Stevenson'ın görüşleri ''davranışçı yaklaşım'' ile incelenir. Tümcenin anlamı, dinleyicide uyandırdığı *tepki*dir. Austin, Searle ve Strawson'ın çözümleri ise kullanımbilimsel yaklaşıma girer. Bu görüşe göre sözcelemin anlamını içinde gerçekleştirildiği koşullarda aramak gerekir (Altınörs: 2001: 3-4). Davranışçı ve Kullanımbilimsel Çözümler yirminci yüzyılın ikinci yarısında üretilmiştir. Özellikle dil ile insan davranışları arasındaki ilişkiyi ele alan bu çözümler, anlam sorununa dilin kullanımı açısından ele alırlar (Altınörs: 2001: 5-6).

Morris'e göre kullanımbilim Foundations of Theory of Signs (1938) eserinde göstergebilimin üç alt dalından biridir. Göstergeler ile onları yorumlayan bireyler arasındaki ilişkiyi inceler (Morris'ten akt. Rifat: 214-215).

> ‘‘Konuşan kişilerin kendi ağızlarından çıkan salt seslere ya da kâğıt üzerindeki işaretlere anlam yükleyebilmeleri nasıl olmaktadır?’’ sorusu felsefi gelenekte oldukça tartışma yaratmaktadır. Sözcükler ve tümceler dilin bir parçası olarak anlamlara sahiptirler. Bir tümcenin anlamı, sözcüklerin anlamı ve sözcüklerin cümlede söz dizimine göre düzenlenişiyle belirlenir. Fakat konuşucunun cümleyi sözcelemesiyle kastettiği şey, belli sınırlar içinde, tamamıyla kendisinin niyetine ait bir meseledir. Tümcenin anlamı tamamen dil uzlaşımlarına dair bir meseledir. Fakat cümleler konuşma araçlarıdır. Bu yüzden dil, konuşanın kastettiği anlam'ı sınırlasa bile, konuşanın kastettiği anlam yine de dilbilimsel anlamın ilk şeklidir. Çünkü cümlelerin dilbilimsel anlamı, dili konuşan kişilerin cümleleri dile getirildiklerinde bir şeyi kast etmek için kullanmalarına imkân verecek şekilde işlev görür. Konuşanın sözceleminin anlamı, dilin işlevlerini analiz ederkenki amaçlarımız açısından, anlama dair ilk kavramdır (Searle, 2006:160).

Searle (2000: 73)’e göre ‘‘Aslında bir sözcüğün ne anlama geldiğini bilmek demek de bu bilgiye sahip olmak demektir’’ Kavramları anlamak ve anlatmak için kullandığımız ölçütler bazen eksik bazen de hatalı veya yetersiz olabilir.

Searle (2006) anlam kavramını incelerken ‘Anlam nedir?’ sorusunun ‘‘Dil gerçeklikle nasıl ilişki kurar?’’ ve ‘‘Edimsöz edimlerinin doğası nedir?’’ sorularının aynı sorular olduğunu belirtir. ‘‘Dil gerçeklikle anlam vasıtasıyla ilişki kurar. Anlam, dile getirilen sözleri edimsöz edimlerine dönüştüren özelliktir.’’ (Searle, 2006: 158-159).

Anlamın incelenip tartışılması oldukça önemlidir Searle (Searle, 2006: 159). ‘‘Anlam nedir?’’ sorusunu incelerken ‘‘Konuşanın kastettiği anlam nedir?’’ sorusuna yönelir. Searle anlamı incelerken konuşanın kastettiği anlam ya da sözcelemin anlamına bakar. Ona göre ‘‘konuşucunun cümleyi sözcelemesiyle kastettiği şey, belli sınırlar içinde, tamamıyla kendisinin niyetine ait bir meseledir.’’ (Searle, 2006: 160). Searle geliştirdiği Sözedimi Kuramı’nda *anlam* ile *edimsözgücü*nü aynı şeyin iki farklı görünümü olarak ele alır (Aysever: 1994: 99).

1.4.4.1. Anlam ve Niyetlilik

Anlam türetilmiş niyetliliğin bir biçimidir. Konuşan kişinin düşüncesinin içsel niyetliliği sözcüklere, cümlelere, işaretlere, sembollere, vb. aktarılmıştır. Konuşan kişi bir şey söyleyip bir şey kastettiği zaman, *niyetli bir eylem* gerçekleştirir. Onun bu sesleri üretmesi sözleri dile getirdiği sıradaki niyetinin yerine getirilme şartlarının da bir parçasıdır (Searle, 2006:161).

Searle anlamı ve niyetliliği şu örnekle açıklar. Almanca konuşan Friedrich ismindeki kişi, ‘‘Es regnet (Yağmur yağıyor)’’ dediğinde öncelikle, bu tümceyi sözcelemeye niyet eder ve tümceyi söylerken yağmurun yağmakta olduğunu da kastettiği için, sözcelenen bu sözler kendi yerine getirilme şartlarını da kazanır. Tümce yağmur yağıyorsa yerine getirilmiş olur. Dile getirilen sözlerin yerine getirilme şartı *doğruluk şartı*dır. Niyetli şekilde dile getirilen bu sözler dünyanın durumuna uygunluğuna göre *doğru* ya da *yanlış* olur. Friedrich'in bu sözlerinin niyeti ‘‘Sözcükleri dile getirme (sözceleme) niyeti ve dile getirdiği sözcüklerin belli yerine getirilme şartlarına sahip olması şeklindeki niyet olarak ikiye ayrılır. Üçüncü niyet yani iletişim kurma niyeti, ilk iki niyetin dinleyen kişi tarafından kabul edilmesini gerektiren niyettir (Searle, 2006:162). Almancayı yeni öğrenen birisinin gerçekten yağmurun yağdığını kastetmeden söylediği ‘‘Es regnet (Yağmur yağıyor)’’ tümcesi doğruluk şartını yerine getirmemektedir.

1.4.4.2. Söz Verme Edimi

Searle (2000: 129) edimsöz ediminin çözümlemesinde kurallı ve açık olan söz vermeyi tercih etmiştir. Başarılı ve kusursuz bir söz verme ediminin gerekli ve yeterli koşullarını inceler.

Konuşan kişinin, dinleyen birinin karşısında düz anlamıyla bir tümce sözcelediğinde söz vermiş sayılabilmesi için aşağıdaki dokuz koşula uyarsa içten ve kusursuz biçimde söz vermiş olur (Searle, 2000: 132-138).

i. Olağan girdi ve çıktı koşullar geçerliyse.

Çıktı uygun konuşma koşullarını, girdi anlama koşullarını kapsar. Konuşan ve dinleyenin dili nasıl konuşacaklarını bilen, yapmakta oldukları şeyin bilincinde olan, sağırlık, söz yitimi, gırtlak yangısı gibi iletişime ket vuran fiziksel engelleri olmayan, oyun oynamadıkları, şaka yapmadıkları bilen kişilerdir.

ii. Konuşan düz anlamıyla yani eğretilemelerin, alayların olmadığı bir tümceyi sözcelerken, içten ve kusursuz bir biçimde önerme dile getiriyorsa.

Edimsöz edimi olan söz vermeye özgü yanlara dikkat edilir.

iii. Konuşan, içten ve kusursuz biçimde düz anlamıyla sözcelenen önermeyi dile getirirken, konuşan kişiye gelecekte yerine getireceği edimi yüklüyorsa.

Bir şey yapmamaya da söz verilebilir bir şeyi sürekli ya da art arda yapmaya da söz verilebilir. Konuşan kişi ediminin geçmişte gerçekleştirilmiş olmaması gerekir. Bir şey yapmış olduğumuza söz veremeyeceğimiz gibi, başkası adına da söz veremeyiz.

iv. Dinleyen, gelecekte yerine getireceği edimini, konuşanın gerçekleştirmesini edimi kendisinin gerçekleştirmesine yeğliyor, konuşan da dinleyenin edimi konuşanın gerçekleştirmesini dinleyenin gerçekleştirmesine yeğlediğine inanıyorsa,

Söz verme, söz verilen şey söz verilen kişinin yapılmasını istemediği bir şeyse kusurludur, yine söz verilen kişi söz verene inanmıyorsa da söz verme kusurludur. Kusursuz bir söz tehdit ve uyarı olarak değil, söz verme yönelimiyle verilmelidir.

Bir edimsöz fiili birden fazla edimsöz edimini adlandırmak için kullanılabilir. Aysever, Searle'ün İngilizce verdiği örneği karışıklık yaratmaması için Türkçeden bir örnek vererek açıklamıştır. Yemin ederim sözü Türkçede üç farklı durumda üç farklı edimsöz edimini belirtmek üzere kullanılabilir (Searle, 2000: 134):

a. ''Yemin ederim, geleceğim.''

b. ''Yemin ederim, ödevini zamanında teslim etmezsen seni bu dersten bırakırım.''

c. ''Yemin ederim, ben yapmadım.''

Gerekli ve yeterli koşulların geçerli olması şartıyla, ilk tümceyi sözceleyen konuşan kişi, dinleyene geleceği (x yapacağı) konusunda güçlü bir güvence verir; ikincisinde uyarır; üçüncüsünde ise güçlü bir biçimde bildirir. İngilizcede bir edimsöz gücü belirticisi olarak 'I promise' (söz veririm) sözü Türkçedeki edimsöz gücü belirticisi olarak 'yemin ederim' sözünün içinde bulunduğu durumla benzerdir (Searle, 2000: 134).

v. Hem konuşan hem dinleyen için, konuşanın normal koşullarda gelecekte gerçekleştireceği edimsöz ediminde bulunacağı apaçık değilse.

Kusursuz bir ricada bulunmanın koşulu, dinleyen kişinin rica edilen şeyi yapmakta ya da yapmak üzere olduğunun apaçık olmamasıdır. Nasılsa yapacağım herkesçe apaçık olan bir şeyi yapmaya söz vermem benim açımdan olağan bir durum değildir.

Searle iv. ve v. koşullara hazırlayıcı koşullar demektedir. Bunlar, henüz işin temel yanını dile getirmemekle birlikte, isabetli söz vermeler için olmazsa olmaz koşullardır.

vi. Konuşan, edimsöz ediminde bulunma yönelimindeyse.

İçten söz vermeleri, içten olmayanlardan ayıran şey, içten olan söz vermeler söz konusu olduğunda konuşanın söz verdiği edimi gerçekleştirme yöneliminde olması; içten olmayanlar söz konusu olduğunda ise, o edimi gerçekleştirme yöneliminde olmamasıdır. İçten söz vermelerde konuşan kişi kendisi açısından edim sözü gerçekleştirmesinin olanaklı olduğuna inanır. Bu koşula içtenlik koşulu denir.

vii. Konuşan, düz anlamıyla sözcelediği tümcesini sözceleyerek gelecekte edim sözediminde bulunma yükümlülüğü altına girmek yönelimindeyse.

Söz vermenin temel özelliği, belli bir edimde bulunma yükümlülüğünün üstlenilmesidir. Bu koşul söz vermeleri edim sözedimlerini diğer türlerinden ayıran temel koşuldur.

viii. Konuşan, dinleyende düz anlamıyla sözcelediği tümcesini sözcelemenin konuşanı edim sözediminde bulunma yükümlülüğüne sokmak sayıldığı bilgisini yaratmak yönelimindeyse.

Konuşan kişi belli bir edim söz etkisini, bu etkiyi yaratma yönelimini dinleyen kişinin kavramasını sağlayarak yaratma yönelimi taşır. Konuşan kişinin görevini tamamlama yolunu betimler.

ix. Konuşan ile dinleyen tarafından konuşulan lehçenin anlam kuralları, bir sözcelemin ancak 1-8 kurallarının gerçekleşmesi durumunda doğru ve içten bir biçimde sözcelendiğini söylüyorsa.

Amaç sözcelenen tümcenin dilin anlam kuralları gereği bir söz vermek için kullanılan bir tümce olduğunu ortaya koymaktır (Searle, 2000: 138).

İçten olmayan söz vermeler de her şeye rağmen söz vermedir. Konuşan kişi söz verdiği edimi gerçekleştirme yönelimi taşımaz. Taşımadığı yönelimleri taşıyormuş gibi davranır. İçten olunsun ya da olunmasın konuşan kişi edimsöz edimini gerçekleştirme sorumluluğunu üzerine almalıdır. Çünkü öyle olduğu varsayılır (Searle, 2000: 139).

Searle Edimsöz edimleriyle ilgili aşağıdaki varsayımlara ulaşır (Searle, 2000: 142-148).

1. Ortada içtenlik koşulunda belirtilen bir ruhsal durumun olduğu her yerde, edimin yerine getirilişi, o ruhsal durumun bir dışavurumu sayılır. Kesinlemek, doğrulamak, bildirmek, bir inancın dışa vurumu sayılır; rica etmek, sormak, emretmek, yalvarmak, buyurmak, yakarmak ya da komut vermek, bir istek ya da arzunun dışa vurumu sayılır; söz vermek, yemin etmek, tehdit etmek, ant içmek bir yönelimin dışa vurumu sayılır; teşekkür etmek, hoş karşılamak, tebrik etmek, bir şükran duygusunu, bir memnuniyetin, aynı şekilde bir memnuniyetin dışavurumu sayılır.

2. Edimde bulunmanın bir ruhsal durumun dışavurumu sayıldığı yerde, içten olmamak olanaklıdır. Örneğin kişi içten olmayan bir biçimde selamlayamaz ya da ad koyamaz ama içten olmayan bir biçimde bildirebilir ya da söz verebilir.

3. İçtenlik koşulu, konuşan kişinin edimi yerine getirirken dışavurduğu şeyi söylüyorsa, hazırlayıcı koşulda onun edimi yerine getirirken sezindirdiği şeyi söyler. Konuşan kişi bir edim söz edimini yerine getirirken, edimin hazırlayıcı koşullarının gerçekleştiğini sezindirir.

4. Bağlam ve sözcelem temel koşulun yerine geldiğini açık bir biçimde ortaya koyuyorsa, belirtik bir edimsöz gücü belirtme aracının yardımına başvurmadan da bir edim sözediminde bulunabilir. ‘Keşke bunu yapmasan’ dendiğinde dileğin yanında rica olabilir. Konuşmanın bu yönü birçok nazik anlatım biçiminin kaynağıdır. Nitekim örneğin ‘Bunu benim için yapabilir miydin?’ tümcesi, sözlüksel birimlerin anlamlarına ve edimsöz gücü olarak sorunun edimsöz gücünü gösteren araçların kullanılmasına rağmen, aslında, sizin yeteneklerinizle ilgili yanıt isteyen bir soru olarak sözcelenmez. Bu tümce aslında bir rica olarak tümcelenir.

5.Bir sözcelemin edimsöz gücünün belirtik olmadığı her durumda, onun edimsöz gücünü belirtik bir hale getirmek daima olanaklıdır.

6. Üçüncü bölümün sonunda yer alan tabloda koşulların örtüşmesi, birtakım edimsöz edimlerinin gerçekte başka edimsöz edimlerinin özel biçimleri olduğunu gösteriyor; nitekim soru sormak aslında rica etmenin özel bir biçimidir; yani bilgi rica etmek (gerçek sorular) ya da dinleyen kişinin bilgisini göstermesini rica etmek (sınav soruları). Bu, rica biçimindeki ‘Amerika Birleşik Devletlerinin ilk başkanının adını bana söyle’ sözceleminin, güç bakımından, soru biçimindeki ‘Amerika Birleşik Devletlerinin ilk başkanının adı nedir?’e

eşdeğer olduğu yollu sezgimizi açıklıyor. Ayrıca, bir ölçüde de, ‘sormak’ fiilinin, ‘Bana yapıp yapamayacağımı sordu’ (rica) ile ‘Benden nedenini sordu’ (soru) örneklerinde olduğu gibi, hem ricaları hem soruları kapsamasının nedenini açıklıyor.

7. Genel olarak temel koşul, öteki koşulları belirler. Örneğin rica etmenin temel kuralı, sözcelemin dinleyiciye bir şey yaptırma girişi sayılması olduğu için, önerme içeriği kuralı dinleyicinin gelecekteki bir davranışından söz etmek zorundadır.

8. Edimsöz gücü ile edimsöz edimi kavramları, aslında oldukça farklı birkaç ayrım ilkesini gerekli kılıyor. İlki ve en önemlisi, edimin ereği ya da amacı (örneğin, bildirim ile soru arasındaki fark) ikincisi, konuşan ile dinleyicinin birbirlerinin karşısındaki konumları (örneğin, rica ile emir arasındaki fark); üçüncüsü kabullenmenin derecesi (örneğin, yalın bir niyet dışavurumu ile söz verme arasındaki fark); dördüncüsü, önerme içeriği bakımından fark (örneğin, öndeyi ile aktarım arasındaki fark); beşincisi, önerme içeriğinin konuşan ile dinleyicinin çıkarlarıyla ilgisindeki farklılıklar (örneğin, övünme ile yerinme, uyarı ile öndeyi arasındaki fark); altıncısı, dışavurulan olası ruhsal durumlar arasındaki farklılıklar (örneğin, bir yönelimin dışavurumu olan söz verme ile bir inancın dışavurumu olan bildirim arasındaki fark); yedincisi, sözcelemlerin konuşmanın geri kalanıyla ilişkisindeki farklılıklar (örneğin, birinin söylediği şeye sadece yanıt vermek ile birinin söylediğine itiraz etmek arasındaki fark.) Searle’e göre birbirinden farklı birkaç edimsöz gücü bütünü vardır.

Hem edimsöz gücünün farklı birkaç boyutu olduğu hem de aynı sözceleme edimi birbirinden farklı çok çeşitli yönelimlerle yerine getirilebildiği için, bir ve aynı sözcelemin farklı birkaç edimsöz ediminde bulunulurken kullanılabildiğini gözlerden kaçırılmamalıdır. Aynı sözcelemi doğru olarak adlandıran, üstelik eş anlamlı da olmayan birkaç edimsöz fiili olabilir. Örneğin ziyafette bir kadının ‘‘Aslında saat oldukça ilerledi’’ dediğini düşünürsek sözcelem, bir açıdan, bir olgu bildirme olabilir; karşısında saatin daha çok erken olduğunu belirten kişiye bir itiraz olabilir; kocasına bir teklif hatta bir rica (‘eve gidelim’) olabileceği gibi, kocasına bir uyarı (‘Artık gitmezsek, sabah kendini çok bitkin hissedeceksin’) da olabilir.

9. Kimi edimsöz fiileri yönelinen etkisöz etkisiyle tanımlanabildiği halde kimileri tanımlanamaz. Nitekim, rica etme, temel koşulu gereği, dinleyen kişiye bir şey yaptırma girişimidir; fakat söz verme özünde böyle etkilere ya da dinleyen kişinin tepkilerine bağlanamaz.

Searle edimsözlerle, etkisözleri birbirinden ayırır. Edimsözler niyetli olarak yerine getirilir. Bir söz vermediyseniz ya da bir beyanda bulunmadıysanız, o zaman bir söz vermediniz ve bir beyanda bulunmadınız demektir. Fakat etkisöz edimler niyetli olarak gerçekleştirilmek zorunda değildir. Birini, niyetiniz öyle olmasa da, bir şey hakkında inandırabilirsiniz, bir şey yaptırabilirsiniz, canını sıkabilirsiniz ya da eğlendirebilirsiniz. Edimsöz edimleri mutlaka niyetli edimlerken, etkisöz edimlerinin

hem niyetli olabilmesi hem de olmaması, edimsöz edimlerinin iletişimde anlam birimi olmasının bir sonucudur. Konuşan kişi bir şey söyleyip, söylediği bu şeyle bir şey kastediyor ve dinleyen kişiye söylediği şeyi iletmeye çalışıyorsa, başarılı olması kaydıyla, bir edimsöz gerçekleştirir. Edimsöz edimleri, anlam, niyet arasında güçlü bir bağ vardır (Searle, 2006: 157).

Searle, Edimsöz edimleri içinde de edimin içeriği ile edimin bulunduğu tür arasında bir ayrım yapmamız gerektiğine dikkat çeker. Niyetli bir durumun önerme mahiyetindeki içeriğiyle niyetli durumun bulunduğu tür arasında yaptığı ayrımla tam bir paralellik vardır. Aşağıdaki üç cümlenin dile getirdiği şeyler arasındaki farkları açıklar (Searle, 2006: 158):

i. ‘‘Lütfen odayı terk ediniz.’’

ii. ‘‘Odayı terk eder misiniz?’’

iii. ‘‘Odayı terk edeceksiniz.’’

Söylenen bu sözler o kişinin odayı terk edeceği şeklindeki ortak bir önermenin beyanıdır. İlk tümce, bir ricadır; ikincisi bir soru; üçüncüsü ise bir tahmindir. Searle edimsöz edimlerin yapısını F (p) olarak gösterir. Burada F, edimsöz gücü; p ise önerme mahiyetindeki içeriği göstermektedir. Sözediminin, önerme mahiyetindeki içeriğini oluşturan parçadan, edimsöz türünü ya da gücünü oluşturan parçayı ayırabiliriz (Searle, 2006: 158). Bulunulan bağlama göre ‘‘Odayı terk eder misiniz?’’ sorusu bir rica, bir emir vb. durumu ifade edebilir.

Searle edimsöz esnasında yapabileceğimiz şeylerin sayısı sınırlı olduğunu düşünür. Sözedimin yapısı F (p) şeklinde olduğu için -F, edimsöz gücü; p de önerme mahiyetindeki içeriği göstermek üzere- ‘‘Kaç edim sözedimi türü vardır?’’ sorusu 'Kaç tür F vardır?" sorusuyla aynı sorudur. İfade etmek, uyarmak, emretmek, söz vermek, yalvarmak, dua etmek, sözleşme yapmak, garanti etmek, özür dilemek ve şikâyet etmek gibi edimsöz edimleri belirten farklı fiillere bakarak bu soru cevaplanabilir (Searle, 2006: 167).

Bir kişi farklı nedenlerden dolayı ve bir dizi farklı öncelik derecelerine sahip bir emir verebilir. Bu emri dinleyen kişiye bir şey yaptırma girişimi olarak sayılır. Bir kişi bir söz verdiğinde, farklı tesir derecesine sahip çeşitli sebeplerden ötürü söz

vermiş olabilir. Fakat netice olarak, bir söz verme olduğu ölçüde yani salt söz verme olarak, konuşanın dinleyen için bir şeyi yapma yükümlülüğünü üstlenmesi olarak sayılır. Amaç kavramı, dile getirilen bir sözün, söz edimlerinin kurucu kurallarıyla belirlenmiş olmak üzere, ne sayıldığına dair bir kavramdır. Bu yüzdendir ki edimsözler gerçekleştirmek bir statü işlevi türü yüklemektir (Searle, 2006: 168).

Edimsöz ereği ile uyma yönü ve niyetlilik kavramlarıyla ilişkilidir. Söz verildiğinde söz verilen şeyi yapma niyeti taşır. Niyet etmek içtenlik şartıdır (Searle, 2006: 168-169).

‘‘Kaç tür F yani edimsöz türü vardır?’’ sorusu ‘‘Kaç edimsöz amacı türü vardır?’’ sorusu şeklinde daraltılabilir. Edimsöz amacı, içtenlik şartı ve uyma yönü kavramları incelemenin temel araçlarıdır. Edimsözlerle yapılabilecek şeylerin sayısı sınırlıdır ve bunlar zihnin yapısıyla belirlenmiştir. Anlamın sınırları zihnin sınırları tarafından konulmuştur (Searle, 2006: 169).

Uyma Yönü: Edimsözler edimsöz ereklerinin gereği olarak sözü dünyaya uydurmak ya da dünyayı söze uydurmak zorundadır. Kesinlemeler sözü dünyaya uydurmaya; söz vermeler ve ricalar ise dünyayı söze uydurmaya giren edimsözlerdir (Searle, 2011: 23).

Uydurma doğrultusundaki farklılığa göre ‘‘Bildirimler, betimlemeler, kesinlemeler ve açıklamalar dünyadan-söze-doğru bir uydurma doğrultusuna (↓) sahiptir.’’ ‘‘Ricalar, buyruklar, ant içmeler, söz vermeler sözden-dünyaya-doğru bir uydurma doğrultusuna (↑) sahiptir (Searle, 2011: 24).

İçtenlik şartı: Kişi edimsöz ediminde bulunurken ruhsal durumu da aynı yönelimde olmalıdır. İçten olmayan edimsöz edimleri kusurlu olur. Ayrıca içtenlik koşulunun şiddet derecesi de değişir. Rica eden kişinin yalvaran kişiden dışavurulan isteğinin gücü zayıftır (Searle, 2000: 39).

Searle (2000: 35) edimsöz edimlerinin başarılı ve başarısız olduğunu belirtir. Örneğin emir verme ediminde, emir veren kişi emir verebilecek güçte olmalıdır. Edimsöz edimlerinde kişiler içten değilse veya dayanağı yoksa edim başarılı ancak kusurlu olur. Başarılı bir edimsöz edimi iletişim ortamında nesne veya durumları resmeder. Searle’e göre edimsöz edimlerinin gücü, zihnin inanç ve arzu gibi zihin durumları bakımından zihnin yönelmişliğinin neticesidir (Aysever, 1994: 163).

2. BÖLÜM

2.1. Soru ve Yanıt Kavramları

Çocukluğumuzdan itibaren öğrenme hevesi ve merakı içinde ailemize sorular sormaya başlarız. Karşılaştığımız yanıtlar yeni ve ilgi çekici olduğu için sorular yeni soruları doğurur. Soru sorarak çevremizle iletişim kurarız. Yeni fikirler yaratabiliriz, isteği, ricayı gerçekleştiririz. Bilgi öğrenmenin dışında bildiğimiz şeyleri açıklatmak, onaylatmak, doğrulamak, yanlışlamak, reddetmek için de sorular sorarız. Sorulan sorulara yanıtları bazen vücut dilimizle de verebiliriz.

Güncel Türkçe Sözlükte *soru* ‘‘Bir şey öğrenmek için birine yöneltilen ve karşılık gerektiren söz veya yazı, sual.’’ *cevap/yanıt* ise ‘‘Bir soruya, bir isteğe, bir söz, bir davranış veya yazıya verilen karşılık’’ şeklinde tanımlanmaktadır.

2.2. Türkçede Soru Tümceleri ve Çeşitleri

Tümce düşünceyi, duyguyu, hareketi, olayı, durumu tam olarak bir hüküm halinde ifade eden kelime grubudur. Tümcenin varlığı için çekimli bir fiil gereklidir. Çekimli fiilde fiil ve fiili yapan bulunur (Ergin, 2013: 398). Güncel Türkçe Sözlük’te soru tümcesi ‘‘Herhangi bir biçimde soru anlamı içeren cümle’’ olarak tanımlanır.

Tümceler anlamlarına göre olumlu, olumsuz, soru ve ünlem tümceleri olarak dört bölümde incelenir (Gülsevin, Boz, 2009: 142). Soru tümceleri soru eki –mI ile kurulanlar, soru kelimeleri (soru sıfatları, soru zamirleri, soru zarfları, soru edatları ile kurulanlar) ve vurgu ile kurulanlar olarak üçe ayrılır (Gülsevin, Boz, 2009: 142; Karahan, 2015: 107; Karaağaç, 2012: 525; Demir, Yılmaz, 2006: 214).

‘‘Gerçek soru, soru kavramının var olma sebebidir; doğrudan doğruya merakı giderme, öğrenmeyi amaçlama, sorgulama, teklif etme, hesap sorma gibi niyet ve düşüncelerle muhatabın yanıtını beklediği sorudur.’’ (Oturakçı, 2012: 10).

Soru tümceleri bir şey öğrenmenin yanında emir, sitem, tariz, aşağılama, sevgi, hasret, şüphe, üzüntü gibi amaçları ifade etmek için de kullanılabilir (Uysal, 2020: 184).

Dünya dillerinde soru ulamı genellikle kısa cevap gerektiren E/H soruları; uzun açıklama gerektiren açıklamalı sorular olarak iki sınıfa ayrılır. Bazı dillerde ezgi soruları ve cevap gerektirmeyen retorik sorular da eklenir (Uysal, 2020: 88).

Çalışmamızda Uysal'ın (2020) soru ulamı tasnifi ele alınacaktır. Tasnif ana hatlarıyla şöyledir:

1. İçerik Soruları
   1.1. Yardımcı İçerik Soruları
   1.2. Eksiltili İçerik Soruları
2. E/H Soruları
   2.1. +mI'lı E/H Soruları
   2.2. Nötr E/H Soruları
   2.3. Yönlendirilmiş / Onaylı E / H Soruları
   2.4. Aktarma E/H Soruları
   2.5. Tonlamalı E/H Soruları
3. Ezgi Soruları
4. Retorik Sorular

Tablo 2. Soru Tasnifi

Ayrıntılı olarak inceleyelim:

2.2.1. İçerik Soruları

Ne soruları da denilen bu sorular olumlu, olumsuz açıklama, yorum gerektiren sorulardır. İngilizcede ‘‘Wh-question’’ olarak da adlandırılır. Bu tür sorulara +mI soru eki, soru sözcükleri (ne, kim, nasıl, nerede, ne zaman, niçin vb.) girer (Uysal, 2020: 188).

a) +mI Soru Eki ile Kurulanlar

+mI ile kurulan tümceler genellikle onay veya ret belirtir. +mI eki ile yapılan soru tümcelerinde, yanıt çoğunlukla ‘‘evet’’ veya ‘‘hayır’’ ya da sorulan ögeye bağlı olarak da verilebilir (Karahan, 2015: 108).

Korkmaz da (2014: 332) ‘‘Adlardan sonra gelen +mI, +mU ekinin, soru işlevi dışında tümcenin anlamıyla ilgili hayıflanma, merak, öfke, şaşkınlık, şüphe, yalanlama, pekiştirme, pişmanlık, olumsuzluk, olasılık gibi ifadeler’’ kattığını belirtir.

Hangi kelime soru şeklinde belirtilmek isteniyorsa o kelimeye soru eki getirilmelidir. Edat kökenli olan soru eki Eski Türkçede yuvarlak +mU eki yuvarlak ünlülü, Eski Anadolu Türkçesinde +mI düz ünlülü, Türkiye Türkçesinde ise +mı, +mi, +mu, +mü şeklinde ünlü uyumuna girmektedir (Ergin, 2013: 242). Soru eki vurguyu kendisinden önceki heceye atar (Ergin, 2013: 333).

b) Soru Kelimeleri İle Kurulanlar

Soru kelimeleri ile kurulan soru tümcelerinde soru sıfatları, soru zarfları, soru zamirleri ve soru edatları kullanılarak ayrıntılı bilgi alma amaçlanır (Karahan, 2015: 108).

Adları gösterme, belgisizlik, sayı ve soru bakımından belirten sözcüklere belirtme sıfatları denir (Çetinkaya, 2019: 92). Soru sıfatları tümcelerde varlıkların yerini, durumunu ve sayısını soru yoluyla belirten sıfatlardır. Hangi, nasıl, kaç, kaçıncı, kaçar, kaçta kaç, ne, ne kadar, neredeki vb. soru sıfatları genel olarak, adların önünde kullanılır (Çetinkaya, 2019: 97). Hangi çanta, nasıl kalem, kaçıncı sınıf, ne kadar para vb.

Niteleme belirteçlerinden (zarflarından) biri olan soru belirteçleri, eylem, eylemsi, belirteç ve sıfatları soru bakımından belirten, onları açıklayan cevapları alma amaçlı olarak sorgulayan ‘‘ne, nasıl, niçin’’ vb. sözcüklerin belirteç olarak tümcede kullanılmasıyla ortaya çıkar (Hatipoğlu, 1963: 223’den akt. Akçataş, 2019: 121). Soru belirteçlerinin işlev ve anlam özellikleri eylem, eylemsi, belirteç ve sıfatlarla ilgili bilinmeyen unsurları ortaya çıkarırlar (Bilgegil, 1984: 217’den akt. Akçataş, 2019: 121). Eyleme kırgınlık, kızgınlık, şaşkınlık anlamları da yükler (Ediskun, 2005: 282’den akt. Akçataş, 2019: 121).

Soru adılları, varlıkları soru yoluyla temsil eden, onları sormak için kullanılan sözcüklerdir (Ay, 2019: 159).

Sorma edatları, soru için kullanılan edatlardır. Başlıca sorma edatı ‘‘hani < kanı’’ dır. Acep, acaba kelimeleri de oldukça çok kullanılır. Tümce içinde başka kelimelere bağlanmadan kullanılır ve soru ifade ederler. Vurgu ilk hece üzerindedir (Ergin, 2013: 350-351).

Yanıt edatları tasdik ya da red ifade eder. Bunlara örnek olarak evet, hayır, yok, değil, peki, hay hay verilebilir. He, tabii, elbette kelimeleri de buraya girer (Ergin, 2013: 351). Yanındaki kelimelere bağlanmadan tek başlarına kullanılırlar.

2.2.1.1. Yardımcı İçerik Soruları

Tümcede doğrudan soru işaretlemeyen, soru tümcelerine şüphe, merak, kararsızlık, tahmin, ima gibi anlam katan ikincil soru sözcüklerinin kullanıldığı soru tümceleridir. Bu sözcükler bazen tek başlarına bazen de soru işaretleyicileri ile birlikte kullanılırlar (Uysal, 2020: 194).

‘‘Acaba sınavı geçti mi ki.’’ (tahmin)

2.2.1.2. Eksiltili İçerik Soruları

Bağlama gönderme yapılarak ya da kısaltma yapılarak oluşturulan soru tümceleridir. Vurgu ile de yapılabilir. Karşılıklı konuşmalarda anlaşılmayan yerin tekrarı içinde vurgulu eksiltili tümce kullanılabilir (Uysal, 2020: 201-202).

‘‘Memur ‘‘**Buyur** dayı. Yanındaki **kızın**?’’ (Kızın mı?)

‘‘-Evet.’’

2.2.2. E/H Soruları

E/H soruları genellikle Batı dillerinde Yes-No questions olarak adlandırılmıştır. Bu sorular kısa cevap gerektirir ve muhatabın açıklama yapmasını istemediği için kapalı sorular olarak da adlandırılır (Uysal, 2020: 204). Yanıt daima evet- hayır olmayabilir, onun yerini tutabilecek aynen, doğru, yanlış, kesinlikle, öyle, elbette vb. ifadeler de kullanılabilir. Soru tümcesinin yükleminin olumlu ya da olumsuz tekrarı da E/H sorularına girer (Uysal, 2020: 205). Uysal bunları amaçlarına göre beşe ayırır:

2.2.2.1. +mI’lı E/H Soruları

Hangi öge ile ilgili soru sorulacaksa o ögenin sonuna gelir. Soru eki isimleri ve edatları fiile bağlar, fiilleri soru şekline dönüştürür. Vurguyu daima kendisinden önceki heceye atar (Ergin, 2013: 243).

‘‘Ödevin olmasaydı pikniğe gelir miydin?’’ E/H

2.2.2.2. Nötr E/H Soruları

Soru soran kişi yönlendirmede bulunmadan muhatabın evet ya da hayır cevabını vermesini bekler. Evet veya hayır sözcüklerinin yanında onlara benzer kısa cevaplar da kullanılabilir (Uysal, 2020: 206).

‘‘Kardeşin geldi mi?’’(E/H) ya da (Geldi / Gelmedi.)

2.2.2.3. Yönlendirilmiş / Onaylı E / H Soruları

Soruyu soran kişi muhatabını evet ya da hayır seçeneklerinden birine yönlendirir. Kendi söylediklerini onaylatmaya çalışır. Genellikle tümcenin sonunda değil mi, öyle değil mi vb. onaylama sorularıyla kullanılır (Uysal, 2020: 207).

‘‘- Anne: Bulaşıkları yerleştirdin değil mi? -Evet.’’

2.2.2.4. Aktarma E/H Soruları

Genellikle konuşma sırasında iki taraftan birinin şaşkınlık yaratan tümcesinden sonra kişi hissettiği duyguya uygun tonlama ile karşısındakinin kurduğu tümceyi tekrar eder (Uysal, 2020: 208). Tümce tekrarı olduğu için eko (yansıma) sorusu da denir.

-Porsuk Çayı’ndan ceset çıkmış?

-Ne! ‘‘Ceset mi çıkmış dedin?

2.2.2.5. Tonlamalı E/H Soruları

Daha çok konuşma dilinde görülür ve soru bir sözcüğün veya öbeğin vurgulu söylenmesiyle ortaya çıkar. Soru işaretleyicisi bulunmaz sesin yükseltilmesiyle bir şey sorabiliriz (Uysal, 2020: 208).

‘‘Eve bakıldı?’’

‘‘Evet’’

2.2.3. Ezgi (Vurgu) Soruları

Vurgu Güncel Türkçe Sözlükte ‘‘Konuşma, okuma sırasında bir hece veya kelime üzerine diğerlerinden daha farklı olarak yapılan baskı, aksan’’ olarak tanımlanır. Ezgi ise ‘‘Kulağa hoş gelen ses veya söz dizisi’’dir. Konuşma dilinde

vurgu ile soru tümcesi oluşturulur (Karahan, 2015: 110). Daha çok konuşma dilinde kullanılan ezgi sorularında sözcük ya da öbeğin vurgulu söylenmesi görülür. Yanıt bazen E/H şeklinde kısa bazense açıklama gerektiren cevap verilir (Uysal, 2020: 209).

2.2.4. Retorik (Sözde) Sorular

Retorik soru: Dinleyicinin dikkatini çekmek, heyecanını yükseltmek için kullanılan ve aslında onaylama veya ret etme, evet ya da hayır beklemeyen sorudur: ‘‘Böyle olacağını sana söylemedim mi?’’, ‘‘Ya Anadolu'yu baştan başa kaplayan ovalarımız ve yaylalarımız?’’ (Karaağaç, 2012: 527).

Retorik sorusu ‘‘Herhangi bir şeyi sormaktan çok, soruyu vurgulayarak onun doğruluğuna inandırmak, beğenilip beğenilmediğini vurgulamak vb. gibi cevap alma amacını taşımaksızın kurulan soru tümcesidir.’’ (Karaağaç, 2012: 729).

3. BÖLÜM

Babam ve Oğlum Adlı Sinema Metninde Sözedimleri Kuramına Göre Soru-Yanıt Tümceleri Üzerine İnceleme

Babam ve Oğlum adlı sinema metninden alıntılanan 70 soru-yanıt tümcesi, oluşturduğumuz tabloya göre sözedimleri açısından incelenecektir.

İnceleme tablosu şu esaslara göre oluşturulmuştur.

1. **Soru Tipi:** Soru tümceleri kuruluşlarına göre sınıflandırılmıştır. Gerçek muhatabından yanıt bekleyen soru tümceleri seçilmiştir. İçerik soruları, E/H soruları ve ezgi soruları incelemeye alınmıştır.

2. **Sözedimleri**

   2.1. **Sözceleme edimi:** Bir tümceyi dile getirmektir.

   2.2. **Önerme edimi: G**önderme yapıp, yüklemede bulunmaktır. Önerme ediminde *eğik yazılan kelimeler* bağlamın anlaşılması için sinema metnine sonradan dâhil edilmiştir.

   2.2.1. Gönderme Edimi

   2.2.2. Yükleme Edimi

3. **Edimsöz Edimi**: *Önerme edimleri* ve *edimsöz edimleri* bir tümce biçiminde, belli bağlamlarda, belli koşullar altında ve belli yönelimlerle sözcelemeye dayanır. Edimsözler niyetli olarak yerine getirilir.

   3.1. **Edimsöz gücü belirteci:** Soru kelimesi, soru ekleri, vurgu veya tonlama ile yapılmaktadır.

   3.2. **Dolaylı Edimsöz:** Soru sormak, bir şey öğrenmenin yanında *rica, istek, açıklama, gerekçesini öğrenme, öneri, teklifte bulunma, hatırlatma, doğrulama, doğrulatma, emir, sitem, küçümseme, alay, ikna, tariz, aşağılama, sevgi, hasret, şüphe, üzüntü* gibi amaçları ifade etmek için de kullanılabilir.

4. **Etkisöz Edimi**: Edimsöz edimlerini dinleyen kişilerin eylemleri, düşünceleri, inançları vb. üzerindeki sonuçlarını, etkilerini gösterir. Düşünceleri

gerekçelendirerek karşıdaki kişiyi kandırmaya ya da ikna etmeye; birini uyararak, onu korkutmaya veya telaşlandırmaya; birinden bir ricada bulunarak, kişiye bir şey yaptırmaya; bilgilendirerek, kişiyi ikna etmeye çalışılabilir.

İÇ/GECE
SADIK-EV
Bir kapı aralanır. Kapıya dayanmış, ayakta zor duran Sadıkgörünür. Kapıyı karnı burnunda bir kadın (Aysun) açar...
AYSUN: Ay Sadık nerdesin be? Gazeteyi aradım yoksun, lokali aradım yoksun. İnsan bihaber verir, geç geleceğim der. Ona göreben de...
Sadık içeri bıkkın bir şekilde girer.
SADIK: Merak mı ettin?
AYSUN: E ettim tabi. Ortalık karmakarışık. Bilmiyosun sanki. (s.11)

<table>
<tr><th colspan="3">Soru Tipi</th></tr>
<tr><td colspan="3">Gerçek soru: Soru kelimeleriyle yapılan içerik sorusu</td></tr>
<tr><th colspan="3">Sözedimleri</th></tr>
<tr><td rowspan="2">Niyetlilik
1. Dile getirme
2. Doğruluk şartı</td><td>1.Sözceleme edimi</td><td>“ Ay Sadık nerdesin be?’’ tümcesi ile sözceleme</td></tr>
<tr><td>2.Önerme edimi
2.1. Gönderme edimi
2.2. Yükleme edimi</td><td>“ Ay Sadık nerdesin be?’’ soru tümcesinde;
“Sadık”a gönderme,
“nerdesin” ile yükleme</td></tr>
<tr><td rowspan="3">Söz verme edimi
(9 temel koşul)</td><td>3.Edimsöz edimi</td><td>F (edimsöz türü): Yöneltici; soru
p (önermenin içeriği): Nerede olduğu</td></tr>
<tr><td>Edimsöz gücü belirteci</td><td>“Nerdesin” soru kelimesi</td></tr>
<tr><td>Dolaylı edimsöz</td><td>Nerede olduğunu söylemesini rica etmektedir.</td></tr>
<tr><td></td><td>4.Etkisöz edimi</td><td>Konuşucunun sorusu karşısında dinleyici “Merak mı ettin?’’ yanıtı ile eyleme geçmektedir. Eşine sarılıp elini öper.</td></tr>
</table>

Tablo 3. *Uygulama-1*

İÇ/GECE
SADIK-EV
Bir kapı aralanır. Kapıya dayanmış, ayakta zor duran Sadık görünür. Kapıyı karnı burnunda bir kadın (Aysun) açar...
AYSUN: Ay Sadık nerdesin be? Gazeteyi aradım yoksun, lokali aradım yoksun. İnsan bihaber verir, geç geleceğim der. Ona göreben de...
Sadık içeri bıkkın bir şekilde girer.
SADIK: Merak mı ettin?
AYSUN: E ettim tabi. Ortalık karmakarışık. Bilmiyosun sanki. (s.11)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Nötr E/H sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	"Merak mı ettin?'' tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	"*Beni* merak mı ettin?'' soru tümcesinde; "*Beni*"ye gönderme, "merak et-" ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Merak edip etmediği
	Edimsöz gücü belirteci	{ml[4]} soru eki
	Dolaylı edimsöz	Kimi merak ettiğini söylemesini rica etmektedir.
	4.Etkisöz edimi	Konuşucunun sorusu karşısında dinleyici "E ettim tabi. Ortalık karmakarışık. Bilmiyosun sanki." yanıtı ile merak ettiğini dile getirmektedir.

Tablo 4. *Uygulama-2*

SADIK: Rakı var mı?
Aysun kızar.
AYSUN: Yok!
SADIK: Neden?
AYSUN: Hepsini ben içtim. Malum iki canlıyım ya... Bana mısın demiyo koca şişe...
SADIIIIK... Bak kızıyoruz ha...
SADIK: Tamam... Üfff. Çok sıcak. (s. 12)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Nötr E/H sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	"Rakı var mı?'' tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	" Rakı var mı?'' soru tümcesinde; "Rakı"ya gönderme, "var" ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Rakının var olup olmadığı
	Edimsöz gücü belirteci	{ml[4]} soru eki
	Dolaylı edimsöz	Rakı varsa getirmesini istemektedir.
	4.Etkisöz edimi	Konuşucunun isteği karşısında dinleyici "Yok!'' yanıtı ile ona kızmaktadır.

Tablo 5. *Uygulama-3*

SADIK: Rakı var mı?
Aysun kızar.
AYSUN: Yok!
SADIK: Neden?
AYSUN: Hepsini ben içtim. Malum iki canlıyım ya... Bana mısın demiyo koca şişe... SADIIIIK... Bak kızıyoruz ha...
SADIK: Tamam... Üfff. Çok sıcak. (s. 12)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Soru kelimeleriyle yapılan eksiltili içerik sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	"Neden?'' tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	"Neden *rakı yok?*'' soru tümcesinde; "*Rakı*"ya gönderme, "*yok*" ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Rakının neden yok olduğu
	Edimsöz gücü belirteci	"neden" soru kelimesi
	Dolaylı edimsöz	Nedenini söylemesini rica etmektedir.
	4.Etkisöz edimi	Konuşucunun neden sorusu karşısında dinleyici "Hepsini ben içtim. Malum iki canlıyım ya... Bana mısın demiyo koca şişe... SADIIIIK... Bak kızıyoruz ha...'' yanıtı ile sitem edip kızmaktadır.

Tablo 6. *Uygulama-4*

Ezan okunmaktadır. Sadık horlayarak uyumaktadır. Aysun ayaklarının arasına yastık sıkıştırmıştır. Gözüne uyku girmemektedir. Sağa sola döner. Bir anda gelen bir kasılmayla doğrulur. Acıyla kıvranıp Sadık'ı eliyle dürter.

AYSUN: Sadık... Sadık Uyan.... Sadık zor bela uyanır, telaşla kalkar.

AYSUN: Sadık çok fena... Geliyo...

SADIK: Aysun Aysun... Ha? Şimdi mi?

AYSUN: Sadık taksi bul çabuk... Erken geliyo...
Sadık panikle kalkıp giyinmeye çalışır. Düşer, çarpar vb. (s. 14)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Tonlamalı E/H sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	"Şimdi mi?'' tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	"*Bebek* şimdi mi *geliyor*?'' soru tümcesinde; "*bebek*"e gönderme "*gel*-'' ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Bebeğin şimdi gelip gelmediği
	Edimsöz gücü belirteci	{ml[4]}soru eki
	Dolaylı edimsöz	Doğumun şimdi mi olup olmadığını söylemesini rica etmektedir.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici "Sadık taksi bul çabuk... Erken geliyo…'' yanıtı ile konuşucudan taksi bulmasını istemektedir. Telaş görmekteyiz.

Tablo 7. *Uygulama-5*

Sadık güler, parmağını sallar.

SADIK: Sen de az değilsin ama... Deniz ne yaptı?

Gülümseyerek çocuğa bakar.

FATMA: "Alis'in hazineleri" mi ne bi kitap okumuş, onu dedi durdu. Bi de "güççükco" kitabı alaceymiş karne parasıynan... Derdi gücü kitap. Hiç eziyeti yok guzumun.
(s. 23-24)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Soru kelimeleriyle yapılan içerik sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	“ Deniz ne yaptı?’’ tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	“ Deniz ne yaptı?’’ soru tümcesinde; “Ne”ye gönderme “ yap-” ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Deniz’in ne yaptığı
	Edimsöz gücü belirteci	“Ne” soru kelimesi
	Dolaylı edimsöz	Deniz’in ne yaptığını söylemesini rica etmektedir.
	4.Etkisöz edimi	Konuşucunun sorusu karşısında dinleyici “ "Alis'in hazineleri" mi ne bi kitap okumuş, onu dedi durdu. Bi de "güççükco" kitabı alaceymiş karne parasıynan... Derdi gücü kitap. Hiç eziyeti yok guzumun. ’’yanıtı ile gülümseyerek çocuğa bakar.

Tablo 8. *Uygulama-6*

DENİZ: Fatma anne?
FATMA: Fatma annesi gurban.
DENİZ: Babam karne parası verdi dün. Red Kit alsak ya gasteciden. Orda da CoDalton var. Küçük Co…
FATMA: Eyi, gelsin buban, gidersiz.
(s. 21)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Ezgi Soruları		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	" Fatma anne?'' tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	" Fatma anne*bir şey sorabilir miyim?*'' soru tümcesinde; "bir şey''e gönderme, *" sorabil-*" ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Bir şey sorup soramayacağı
	Edimsöz gücü belirteci	Vurgu
	Dolaylı edimsöz	Fatma annesine seslenip devamında ondan bir istekte bulunmaktadır.
	4.Etkisöz edimi	Konuşucunun sorusu karşısında dinleyici "Fatma annesi gurban'' yanıtı ile mutluluk, neşe uyandırmaktadır.

Tablo 9. *Uygulama-7*

Fatma merak ve üzüntüyle sorar.

FATMA: Ne oldu, ne dediler?

Sadık üzgün kalkar, açıklayıcı ve gözlerinin içine bakarak konuşur.

SADIK: Fatma abla... Biz gidiyoruz... (s. 24)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Soru kelimeleriyle yapılan içerik sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	"Ne oldu, ne dediler? tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	"*(Hastane sonuçların* ne oldu, *doktorlar* ne dediler?)'' soru tümcesinde; "ne"ye gönderme, " ol-, de-" ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Ne olduğu, ne dedikleri
	Edimsöz gücü belirteci	"Ne" soru kelimesi "Ne" soru kelimesi
	Dolaylı edimsöz	Ne dediklerini söylemesini rica eder, endişesini, merakını, üzüntüsünü belli eder.
	4.Etkisöz edimi	Konuşucunun sorusu karşısında dinleyici "Fatma abla... Biz gidiyoruz'' yanıtı ile durumunun kötü olduğunu anlar. Ani bir refleksle elini ağzına kapatır. Şaşırır ve çok üzülür.

Tablo 10. *Uygulama-8*

SADIK: Geldi mi anneannesi Deniz'in?
FATMA: Aman, geldi getti! Şeytan görsün yüzünü. Bi afur tafur gene.
(s. 22)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Nötr E/H Sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** 2. **Doğruluk şar-tı**	**1.Sözceleme edimi**	"Geldi mi anneannesi Deniz'in?''tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	" Geldi mi anneannesi Deniz'in?'' soru tümcesinde; "Deniz'in anneannesi"ne gönderme, "gel-" ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Gelip gelmediği
	Edimsöz gücü belirteci	{mI[4]} soru eki
	Dolaylı edimsöz	Deniz'in anneannesinin gelip gelmediğini söylemesini rica etmektedir.
	4.Etkisöz edimi	Konuşucunun sorusu karşısında dinleyicinin ''Aman, geldi getti! Şeytan görsün yüzünü. Bi afur tafur gene.'' yanıtından memnuniyetsiz olduğunu anlamaktayız.

Tablo 11. *Uygulama-9*

DENİZ: Sabah çok erken kalktık ya ondan. Baba bu tren kaç yapıyodur. 100 mü?

SADIK: O kadar yapmaz...

DENİZ: Arabaları geçemez o zaman di mi? Ama gene de hızlı. Uyanınca ağaçları saydım, ama 80'e kadar. Sonra bi hızlandık... Ben böyle böyle hepsini şaşırdım. (s. 26)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Soru kelimeleriyle yapılan içerik sorusu ve Nötr E/H sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	"Baba bu tren kaç yapıyodur. 100 mü?''tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	" Baba bu tren kaç yapıyodur. 100 mü?'' soru tümcesinde; "kaç"a "100"e gönderme, "yap-" ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Trenin hızı ve 100
	Edimsöz gücü belirteci	"Kaç" soru kelimesi {mI[4]} soru eki
	Dolaylı edimsöz	Trenin kaç yaptığını söylemesini ve onaylamasını rica etmektedir.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici başını kaldırıp ''O kadar yapmaz…'' yanıtı kişiye açıklar. Dinleyici ikna olduğu için arkasından ''Arabaları geçemez o zaman di mi'' diyerek onaylatır.

Tablo 12. *Uygulama-10*

DENİZ: Keşke tabancamız da olsaydı...

Sadık bu sırada sırt çantasından sandviç çıkarmaktadır.

SADIK: Neden o?

DENİZ: Apaçiler treni soyarsa diye. Ağaç kütüğü deviriyolar ya tren duruyo o zaman. Herkesin de altınlarını çalıyolar. (s.26)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Eksiltili İçerik Sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	"Neden o'' tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	"Neden o?'' soru tümcesinde; "o"ya gönderme "neden" ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Tabancayı neden istediği
	Edimsöz gücü belirteci	"Neden" soru kelimesi
	Dolaylı edimsöz	Soru yoluyla neden tabanca istediğini söylemesini ister.
	4.Etkisöz edimi	Konuşucunun sorusu karşısında dinleyici "Apaçiler treni soyarsa diye. Ağaç kütüğü deviriyolar ya tren duruyo o zaman. Herkesin de altınlarını çalıyolar.''yanıtı ile dışarıyı seyreder, hayal kurar.

Tablo 13. *Uygulama-11*

İÇ/GÜN TREN

Deniz trenden dışarı bakmaktadır. Tren durmuştur. Bir ihtiyar aşağıda istasyonda oturmuş Deniz'e gülümser. Deniz de ona gülümser. Polisler kapıyı açar. Biri konuşur.

POLİS: İyi yolculuklar. Kimlik kontrol...

Sadık nüfus cüzdanını uzatır. Son derece gergin bekler. Polis önce cüzdana, sonra Sadık'a dikkatle bakar. Sadık bu bakıştan etkilenip daha da gerilir. Derken polis dönüp çocuğa bakar.

POLİS: Yakışıklı kim, oğlunuz mu?

Sadık kafa sallar. Deniz polise döner, öyle sıcak, öyle sıcak gülümser ki, polis şaşkına döner. Cüzdanı Sadık'a uzatır. Polis çocuğa göz atar. Deniz iki gözünü birden kırpar, ancak birini tam kırpamamaktadır.

POLİS: İyi yolculuklar.

Sadık rahatlar. Geçme ile... Tren hareket eder. Deniz istasyonda ki yaşlı adama el sallar. (s.29)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Soru kelimeleriyle kurulan içerik sorusu ve Nötr E/H sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	"Yakışıklı kim, oğlunuz mu?" tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	" Yakışıklı kim, oğlunuz mu?" soru tümcesinde; "Yakışıklı ve (sizin) oğlunuz?"a gönderme "kim"ile yükleme
Söz verme edimi **(9 temel koşul)**	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Çocuğun kimin olduğu – Oğlu olup olmadığı
	Edimsöz gücü belirteci	"kim" soru kelimesi {ml[4]} soru eki
	Dolaylı edimsöz	Çocuğun kimin olduğunu, oğlu olup olmadığını söylemesini rica eder.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici kafasını sallayarak soruyu onaylar. Polisler ikna olur ve giderler.

Tablo 14. *Uygulama-12*

İÇ/GÜN TREN KOMPARTIMAN

Sadık ile Deniz, kompartımanda sandviçlerini açmış atıştırmaktadırlar. Deniz ayakkabılarını çıkarıp ayaklarını uzatmıştır.

SADIK: Şimdi Deniz Bey; konuştuklarımızı bir kere daha hatırlayalım mı?

DENİZ: Unutmadım ki!

SADIK: Neler konuştuk say o zaman...

DENİZ: Eve gittiğimde çok soru sormıycam, uslu durucam. Eğer siz kavga ederseniz üzülmiycem, çünkü dede biraz değişik birisi...

Sadık kafa sallar. Geçme ile... (s.30)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Soru kelimeleriyle yapılan içerik sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	“Neler konuştuk say o zaman’’ tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	“Neler konuştuk say o zaman’’ soru tümcesinde; “neler”e gönderme, “ konuş-” ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Neler konuştuğumu sayması
	Edimsöz gücü belirteci	“Neler” soru kelimesi
	Dolaylı edimsöz	Konuştuklarını söylemesini rica etmektedir.
	4.Etkisöz edimi	Konuşucunun sorusu karşısında dinleyici “ Eve gittiğimde çok soru sormıycam, uslu durucam. Eğer siz kavga ederseniz üzülmiycem, çünkü dede biraz değişik birisi...’’ yanıtı ile neler konuştuklarını hatırlatır.

Tablo 15. *Uygulama-13*

Nuran ağlamaya başlar. Sadık gelip sarılır. Nuran hemen toparlanır.

NURAN: Babanı düşünme sen. Üç gün surat edee, ondan sonra şeedee. Deli adam işte o da, ne yapçen! Halletcez biz her şeyi, de mi?

Sadık o şiveyle konuşur.

Sadık: Halletçez anne! (s. 39-40)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Yönlendirilmiş/Onaylı E/H Sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	"Halletcez biz her şeyi, de mi?''tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	""Halletcez biz her şeyi, de mi?''soru tümcesinde; "Her şey"e gönderme, "hallet-" ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Her şeyi halledip halledemeyeceği
	Edimsöz gücü belirteci	{mI[4]} soru eki
	Dolaylı edimsöz	Dinleyenden onay almak istemektedir.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyicinin ''Halletçez anne!'' diyerek kafasını sallar, sorusunu onaylamaktadır

Tablo 16. *Uygulama-14*

Deniz büfenin içindeki bir fotoğrafa bakar. Babasının genç arkadaşlarıyla çekilmiş parkalı siyah beyaz bir fotoğraftır bu... Nuran çıkar, Sadık'la Deniz yan yana otururlar.

DENİZ: Bizim evde de bu fotoğrafın aynısından var, di mi baba?

Sadık kafa sallar.

SADIK: Bizim evimiz artık burası Deniz'cim. Alışmaya çalış, olur mu babacım?
Deniz babasına sarılır. Sadık sessiz bekler Çocuğa sarılarak cevap vermek ister, ama bunu yapmaz. Deniz merakla babasına bakar Kırgın kalkıp pencereye yürür.
(s. 40)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Yönlendirilmiş/Onaylı E/H Sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	“ Bizim evde de bu fotoğrafın aynısından var, di mi baba?’’tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	‘‘Bizim evde de bu fotoğrafın aynısından var, di mi baba?’’soru tümcesinde; “bu fotoğrafın aynısı”na gönderme “var” ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Fotoğrafın aynısından var olup olmadığı
	Edimsöz gücü belirteci	{mI[4]} soru eki
	Dolaylı edimsöz	Dinleyenden onay almak istemektedir.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici kafasını sallayarak var anlamında onaylamaktadır.

Tablo 17. *Uygulama-15*

Mutfak duman içindedir. Sakine delirmiş gibi yemek yapmaktadır. Nuran telsizin başındadır (Evet telsiz!).
NURAN: Mahsul 1'den Mahsul 2'ye, beni duyuyonuz mu? Mahsul 1'den Mahsul 2'ye... Cevap verin gız!
Telsiz karşıda açılır.
HANİFE (ses): Anne sen misin? Duyuyom... Tamam.
NURAN: Hah gelin (oğlumun eşi vurgusu ve anlamında) n'apıyonuz? Salim orda mı? Tamam.
HANİFE (ses): Burada anne! Ne diycen söyle ben diyem.(s.41-42)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Nötr E/H Sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** 2. **Doğruluk şar-tı**	**1.Sözceleme edimi**	"Salim orda mı?''tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	" Salim orda mı?'' soru tümcesinde; "Salim" e gönderme, "orda" ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Salim'in orada olup olmadığı
	Edimsöz gücü belirteci	{ml^4} soru eki
	Dolaylı edimsöz	Salim'in orada olup olmadığını söylemesini rica etmektedir.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyicinin ''Burada anne! Ne diycen söyle ben diyem'' yanıtı ile orada olduğunu bildirir, heyecanlanır, ne söyleyeceğini merak eder.

Tablo 18. *Uygulama-16*

Deniz küs küs Nuran'a bakar.

DENİZ: O tavuğu yemem ben.

NURAN: Neden?

DENİZ: Sen o tavuğu kestin de ondan...

Nuran şaşkın şaşkın bakar..

NURAN: E tavuk bu çocuum. Kesilcek elbet. Biz de yicezafiyetlen. Laf... Antika çocuk bu da. (s. 43)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Soru kelimeleriyle yapılan eksiltili içerik sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	"Neden?'' tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	"Neden *tavuğu yemezsin*?'' soru tümcesinde; "tavuk''a gönderme, " *ye*-" ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Tavuğu neden yemediği
	Edimsöz gücü belirteci	"Neden" soru kelimesi
	Dolaylı edimsöz	Neden tavuğu yemediğini söylemesini rica eder, şaşkınlığını belirtir.
	4.Etkisöz edimi	Konuşucunun sorusu karşısında dinleyici "Sen o tavuğu kestin de ondan...'' yanıtı ile küs küs bakıp üzüldüğünü, sinirlendiğini belli eder.

Tablo 19. *Uygulama-17*

SADIK: Deniz’e de öğretir misin bunu?

Nuran anlamıştır. O da göz kırpar.

NURAN: Aaaa öğretmem mi hiç? (s. 44)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Nötr E/H sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	“Deniz’e de öğretir misin bunu?’’tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	‘‘ Deniz’e de öğretir misin bunu?’’soru tümcesinde; “bunu”ya gönderme “öğret-” ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Deniz’e de bunu öğretip öğretmeyeceği
	Edimsöz gücü belirteci	{mI[4]} soru eki
	Dolaylı edimsöz	Dinleyiciden öğretmesini rica etmektedir.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici göz kırparak ‘‘Aaaa öğretmem mi hiç’’ diyerek isteği kabul eder.

Tablo 20. *Uygulama-18*

Deniz merak edip sorar.

DENİZ: Çalışıyo mu o?

NURAN:Çalışma mı! Bak açem ben sene… (s. 44)

Soru Tipi		
Gerçek soru: {mI[4]}'lı E/H Sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	"Çalışıyo mu o?"tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	"Çalışıyo mu o?" soru tümcesinde; "o"na gönderme "çalış-" ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Telsizle kimin konuştuğu
	Edimsöz gücü belirteci	{mI[4]} soru eki
	Dolaylı edimsöz	Çalışıp çalışmadığını söylemesini rica etmektedir.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici "Çalışma mı! Bak açem ben sene…"yanıtı ile nasıl çalıştığını gösterir, merakını giderir.

Tablo 21. *Uygulama-19*

DENİZ: Kim konuşuyo bunla?

NURAN: Biz gonuşuyoz ya… Öbür çiftliklerlen buradan konuşuyoruz. (s. 44)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Soru kelimeleriyle yapılan içerik sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	"Kim konuşuyo bunla?"tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	"Kim konuşuyo bunla?" soru tümcesinde; "kim"e gönderme "konuş-" ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Telsizle kimin konuştuğu
	Edimsöz gücü belirteci	"Kim" soru kelimesi
	Dolaylı edimsöz	Telsizle kimin konuştuğunu söylemesini rica etmektedir.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici "Biz gonuşuyoz ya… Öbür çiftliklerlen buradan konuşuyoruz." yanıtı ile gülümseyerek, sevecen yaklaşır.

Tablo 22. *Uygulama-20*

GÜLBEYAZ: Burada mı o sevimsiz gocan. Buradaysa girmeyem hiç. Kapıdan hoş geldin diyem Sadık'a.

Nuran fısıltıyla...

NURAN: Kaveye gitti. Durmadı evde görüyon mu sen! Daha ilk geceden kapılar çarpmasın mı bu sana. Bi afur tafur çıktı gitti.

GÜLBEYAZ: Dursa şaşarım. Gitcek tabi yüzü yok çocuğa... Bak giriyom... Yalansa... (s. 50)

Soru Tipi		
Gerçek soru: +{mI^4}'lı E/H sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **3. Dile getirme** **4. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	" Burada mı o sevimsiz gocan'' tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	" Burada mı o sevimsiz gocan'' soru tümcesinde; "Sevimsiz gocana'' gönderme, ''burada " ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Sevimsiz gocasının burada olup olmadığı
	Edimsöz gücü belirteci	{mI^4} soru eki
	Dolaylı edimsöz	Burada olmadığı doğrulatımak istemektedir. Kocasının evde olup olmadığını söylemesini rica eder.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyicinin ''Kaveye gittiği'' yanıtı ile ikna olan Gülbeyaz içeriye girmektedir.

Tablo 23. *Uygulama-21*

NURAN: Sus gız, duyarsa... Dur söyliyem bari. Şimdi Deniz'cim, sen doğdun iki üç sefer baban seni İzmir'e getirdi bize göstermeye. Dededen gizli İzmir'e geldik biz. Sakın bunu ağzından gaçırma e mi. Sanki seni ilk sefer görüyomuşuz, eyi mi?

DENİZ. Neden dedemden gizli, dedem bizi sevmiyo di mi?

Herkes susar, Gülbeyaz atlar.

GÜLBEYAZ: Üzülme canım sen. Deden olacak o domuz kimseyi sevmedi ömrü hayatında. (s.52)

Soru Tipi		
Gerçek soru: +{mI[4]}'lı E/H sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	" Sakın bunu ağzından gaçırma e mi. Sanki seni ilk sefer görüyomuşuz, eyi mi?'' tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	" Sakın bunu ağzından gaçırma e mi. Sanki seni ilk sefer görüyomuşuz, eyi mi?'' soru tümcesinde; " bunu ve seni" ye gönderme, '' ağzından kaçırma, görüyormuşuz " ile yükleme
Söz verme edimi **(9 temel koşul)**	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): ağzından kaçırma e mi
	Edimsöz gücü belirteci	{mI[4]} soru eki
	Dolaylı edimsöz	Uyarı yapmaktadır.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici uyarıya karşı ''Neden dedemden gizli, dedem bizi sevmiyo di mi?'' üzüntüsünü belli eder.

Tablo 24. *Uygulama-22*

NURAN: Sus gız, duyarsa... Dur söyliyem bari. Şimdi Deniz'cim, sen doğdun iki üç sefer baban seni İzmir'e getirdi bize göstermeye. Dededen gizli İzmir'e geldik biz. Sakın bunu ağzından gaçırma e mi. Sanki seni ilk sefer görüyomuşuz, eyi mi?

DENİZ. Neden dedemden gizli, dedem bizi sevmiyo di mi?

Herkes susar, Gülbeyaz atlar.

GÜLBEYAZ: Üzülme canım sen. Deden olacak o domuz kimseyi sevmedi ömrü hayatında. (s.52)

<table>
<tr><th colspan="3">Soru Tipi</th></tr>
<tr><td colspan="3">Gerçek soru: Soru kelimeleriyle yapılan içerik sorusu - Yönlendirilmiş/ Onaylı E/H sorusu</td></tr>
<tr><th colspan="3">Sözedimleri</th></tr>
<tr><td rowspan="2">Niyetlilik
3. Dile getirme
4. Doğruluk şartı</td><td>1.Sözceleme edimi</td><td>“Neden dedemden gizli, dedem bizi sevmiyo di mi?’’ tümcesi ile sözceleme</td></tr>
<tr><td>2.Önerme edimi
2.1. Gönderme edimi
2.2. Yükleme edimi</td><td>“Neden dedemden gizli, dedem bizi sevmiyo di mi?’’ soru tümcesinde;
“ neden” ‘‘dedem’’e gönderme,
‘‘ gizli, sevmiyor ” ile yükleme</td></tr>
<tr><td rowspan="3">Söz verme edimi
(9 temel koşul)</td><td>3.Edimsöz edimi</td><td>F (edimsöz türü): Yöneltici; soru
p (önermenin içeriği): Dedesinden neden gizli olduğu ve dedesinin sevip sevmediği</td></tr>
<tr><td>Edimsöz gücü belirteci</td><td>‘‘Neden’’ soru kelimesi
{mI[4]} soru eki</td></tr>
<tr><td>Dolaylı edimsöz</td><td>Dedesinden neden gizli olduğunun açıklamasını isteyip sevmediğini onaylatmak istemektedir.</td></tr>
<tr><td></td><td>4.Etkisöz edimi</td><td>Dinleyici uyarıya karşı ‘‘Üzülme canım sen. Deden olacak o domuz kimseyi sevmedi ömrü hayatında. (s.52)’’ teselli etmektedir.</td></tr>
</table>

Tablo 25. *Uygulama-23*

Gülbeyaz Sadık'a döner.

GÜLBEYAZ: Eee Sadık... Anlat bakem hangi rüzgâr attı. Gitceniz mi hemen, galcanız mı bi vakit.

SADIK: Gelmek lazımdı artık be teyzecim. Deniz büyüdü; o sizi, siz onu görün, tanışın istedim. Herkes onaylar. (s.53- 54)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Yardımcı içerik sorusu – Soru kelimeleriyle yapılan içerik sorusu ve Nötr E/H Sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	"Eee Sadık… Anlat bakem hangi rüzgar attı. Gitceniz mi hemen, galcanız mı bi vakit**.**'' tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	" Anlat bakem hangi rüzgar attı. Gitceniz mi hemen, galcanız mı bi vakit '' soru tümcesinde; "Sadık, hangi" öznesine gönderme, ''rüzgar attı, gitceniz, galcanız" ile yükleme
Söz verme edimi **(9 temel koşul)**	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Gidip gitmeyecekleri, kalıp kalmayacakları
	Edimsöz gücü belirteci	Eee ,Anlat bakem yardımcı içerik kelimesi ''Hangi'' soru kelimesi {mI[4]} soru eki
	Dolaylı edimsöz	Eee, anlat bakem, hangi sözcükleri ile anlatmasını rica etmektedir
	4.Etkisöz edimi	Dinleyicinin '' Gelmek lazımdı artık be teyzecim. Deniz büyüdü; o sizi, siz onu görün, tanışın istedim.'' yanıtı ile herkes gelmelerinin sebebini öğrenir.

Tablo 26. *Uygulama-24*

SADIK: Anne biraz dışarda konuşabilir miyiz?

Kapıya doğru yürürler Nuran isteksiz.

NURAN: Gonuşuruz canım... Günler torba ya mı girdi... Yatın uyuyun yoldan geldiniz, yarın gonuşuruz. (s.56)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Nötr E/H sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	" Anne biraz dışarda konuşabilir miyiz'' tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	" Anne biraz dışarda konuşabilir miyiz'' soru tümcesinde; "Anne" sine gönderme, ''konuşabil-" yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Dışarıda konuşup konuşamayacağı
	Edimsöz gücü belirteci	{mI[4]} soru eki
	Dolaylı edimsöz	Annesiyle konuşma isteğini belirtir.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyicinin ''Gonuşuruz canım... Günler torba ya mı girdi... Yatın uyuyun yoldan geldiniz, yarın gonuşuruz.'' yanıtıyla isteği erteleniyor. Odadan çıkar.

Tablo 27. *Uygulama-25*

SADIK Anne konuşmamız lazım.

NURAN. Yarın gonuşuruz dedim. Çocuğu bırakma odada ilk geceden, gorkmasın o şimdi. Hadi gir yat! Yorgunsunuz, yarın gonuşuruz.
Nuran ışığı kapar, hızla kaçar odadan.

NURAN: Hade Allah rahatlık versin.

SADIK: Anne?

Nuran dinlemeden kaçar, kapıyı kapatır (s.56)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Ezgili Eksiltili içerik sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	“ Anne’’ tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	“ Anne *konuşabilir miyiz’’* soru tümcesinde; “Anne” öznesine gönderme, ‘‘konuşabil-” ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Dışarıda konuşup konuşamayacağı
	Edimsöz gücü belirteci	{mI[4]} soru eki
	Dolaylı edimsöz	Annesiyle konuşma isteğini belirtir.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyicinin ‘‘ Nuran dinlemeden kaçar, kapıyı kapatır’’ yanıtıyla isteği gerçekleşmez.

Tablo 28. *Uygulama-26*

HÜSEYİN: Hadi gelmiyon mu yatmaya?

Nuran, ters ters...

NURAN. E gelcez tabi, gelmeycez mi, laf!...

Nuran peşinden yürür, kendi odalarına girerler. (s. 57)

Soru Tipi		
Gerçek Soru: Nötr E/H sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	“ Hadi gelmiyon mu yatmaya?*’’* tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	“ Hadi gelmiyon mu yatmaya?*’’* soru tümcesinde; “Nuran” a gönderme, ‘‘gelmiyon” ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Yatmaya gelip gelmeyeceği
	Edimsöz gücü belirteci	{ml[4]} soru eki
	Dolaylı edimsöz	Eşine kızar, gelmesini ima etmektedir.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici ‘‘ E gelcez tabi, gelmeycez mi, laf!...’’ yanıtıyla peşinden gider.

Tablo 29. *Uygulama-27*

Deniz babasına sarılır. Sadık şaşırtıcı biçimde soğuk davranmaktadır.

SADIK: Yerinde yat Deniz!

Deniz şaşkın bakar.

DENİZ: Burda yatsam?

Sadık kalkar.

SADIK: İyi ben orda yatarım.

DENİZ: Baba gitme!

SADIK: Deniz bırak... (s.57-58)

<table>
<tr><th colspan="3">Soru Tipi</th></tr>
<tr><td colspan="3">Gerçek soru: Tonlamalı E/H sorusu</td></tr>
<tr><th colspan="3">Sözedimleri</th></tr>
<tr><td rowspan="2">Niyetlilik
1. Dile getirme
2. Doğruluk şartı</td><td>1.Sözceleme edimi</td><td>“ Burda yatsam?’’ tümcesi ile sözceleme</td></tr>
<tr><td>2.Önerme edimi
2.1. Gönderme edimi
2.2. Yükleme edimi</td><td>“ Burda yatsam olur mu?’’ soru tümcesinde;
“burada” gönderme,
‘‘yatsam olur” yüklemi ile özneye yükleme</td></tr>
<tr><td rowspan="3">Söz verme edimi
(9 temel koşul)</td><td>3.Edimsöz edimi</td><td>F (edimsöz türü): Yöneltici; soru sorulmuştur.
p (önermenin içeriği): Babasının yanında yatıp yatamayacağı</td></tr>
<tr><td>Edimsöz gücü belirteci</td><td>Vurgu ile</td></tr>
<tr><td>Dolaylı edimsöz</td><td>Babasına isteğini bildirip izin istemektedir.</td></tr>
<tr><td></td><td>4.Etkisöz edimi</td><td>Dinleyici ‘‘İyi ben orda yatarım.’’ Yanıtıyla kızar, yerinden kalkar.</td></tr>
</table>

Tablo 30. *Uygulama-28*

HÜSEYİN: Ne gelmiş bunlar! Söyledi mi sana bişey?

Nuran doğrulur oturur.

NURAN: Gelecek tabi. Evi burası onun. Elin gavuru mu o? Evladın o senin Hüseyin Bey, bunlar deyo bi de, el sanki....

HÜSEYIN: Evlatlığını bileydi o vakit. Biz onu Ziraat okusun diye gönderdik. O gitti anarşik oldu. Bu mu evlatlık... (s.59)

Soru Tipi		
Gerçek Soru: Soru Kelimeleriyle yapılan içerik sorusu ve {mI[4]} soru eki E/H Soru Tümcesi		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	“ Ne gelmiş bunlar! Söyledi mi sana bişey?*’’* tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	“ Ne gelmiş bunlar! Söyledi mi sana bişey?*’’* soru tümcesinde; “bunlar, bir şey” e gönderme, ‘‘gelmiş, söyledi’’ ile yükleme
Söz verme edimi **(9 temel koşul)**	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Gelmelerinin nedeni
	Edimsöz gücü belirteci	‘‘Ne’’ soru kelimesi {mI[4]} soru eki
	Dolaylı edimsöz	Gelmelerinin gerekçesini söylemesini rica eder, merak etmektedir, kızmaktadır.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici ‘‘ Gelecek tabi. Evi burası onun. Elin gavuru mu o? Evladın o senin Hüseyin Bey, bunlar deyo bi de, el sanki...’’ yanıtıyla gelmelerine sitem eder.

Tablo 31. *Uygulama-29*

Hüseyin kötü olmuştur. Tablayı alıp çıkarken:

NURAN: Nereye gidiyon gine?

HÜSEYİN: Sigara içcem.

Hüseyin odadan çıkar, Nuran kendi kendine...

NURAN: Zıkkım iç.

Geğirir doğrulur yatakta. (s.60)

Soru Tipi		
Gerçek Soru: Soru kelimeleriyle yapılan içerik sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	“ Nereye gidiyon gine?’’ tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	“ Nereye gidiyon gine?’’ soru tümcesinde; “Hüseyin, nereye” öznesine gönderme, ‘‘gidiyon” ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Ne yapmaya gittiği
	Edimsöz gücü belirteci	‘‘Nereye’’ soru kelimesi
	Dolaylı edimsöz	Eşinin nereye gittiğini söylemesini rica etmektedir.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici ‘‘ Sigara içcem.’’yanıtıyla odadan çıkar.

Tablo 32. *Uygulama-30*

SADIK (ses): Tabi sen koskoca Hüseyin ağasın di mi, emrinde köleleri olan....

HÜSEYİN (ses): Terbiyesiz! Senin köle dediğin o adamların hepsi bizim insanımız. Hangisinin sigortasını şeyini eksik ettik, hangisini soframızdan ayrı tuttuk. Hiçbiri senin ettiğin bu nankörlüğü etmedi. (s. 60)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Yönlendirilmiş/Onaylı E/H Sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	" Tabi sen koskoca Hüseyin ağasın di mi, emrinde köleleri olan.... *''* tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	" Tabi sen koskoca Hüseyin ağasın di mi, emrinde köleleri olan....'' soru tümcesinde; "emrinde köleleri olan Hüseyin ağa" öznesine gönderme, ''de-" ile yükleme
Söz verme edimi **(9 temel koşul)**	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Emrinde köleleri olan Hüseyin ağa olup olmadığını
	Edimsöz gücü belirteci	{ml^4} soru eki
	Dolaylı edimsöz	Babasını abartılı şekilde anlatıp imada bulunur.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici ''Terbiyesiz! Senin köle dediğin o adamların hepsi bizim insanımız. Hangisinin sigortasını şeyini eksik ettik, hangisini soframızdan ayrı tuttuk. Hiçbiri senin ettiğin bu nankörlüğü etmedi.''yanıtıyla öfkelenir.

Tablo 33. *Uygulama-31*

Hüseyin sıkıntıyla merdivenlerden inmeye başlar.

HÜSEYİN (ses): Sermaye deye deye düşman olduğun o bahçe, o mal mülk okuttu seni İstanbul'da, habarın var mı?

SADIK (ses): İstemiyorum senin paranı, gönderme.

HÜSEYİN (ses): İstiyceksin! O okulu bitire cek, gelip çiftliğin başına geçeceksin. Benim bunca emeğim, bunca gayretim kimin için hep!

Hüseyin oturup sigara yakar, sıkıntıyla derin bir nefes alır. (s.61)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Nötr E/H sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	“ Sermaye deye deye düşman olduğun o bahçe, o mal mülk okuttu seni İstanbul'da, habarın var mı?’’ tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	“ Sermaye deye deye düşman olduğun o bahçe, o mal mülk okuttu seni İstanbul'da, habarın var mı?’’ soru tümcesinde; “habarın” a gönderme, ‘‘var ol-” ile yükleme
Söz verme edimi **(9 temel koşul)**	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): habarın var mı yok mu
	Edimsöz gücü belirteci	{ml[4]} soru eki
	Dolaylı edimsöz	Oğluna imada bulunur, sitem eder.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici ‘‘İstemiyorum senin paranı, gönderme.’’ yanıtıyla öfkelenir.

Tablo 34. *Uygulama-32*

İÇ/GECE SADIK-ODA

Sadık sıçrayarak uyanır. Deniz yanında uyumamış ona bakmaktadır. Sadık ter içinde....

SADIK: Ne oldu, uyumadın mı sen?

DENİZ: Cık (hayır anlamında). Tuvaletim var.

SADIK: İyi, hadi git gel hemen.

Deniz bakar, kalkmaz. (s.62)

Soru Tipi		
Gerçek Soru: Soru Kelimeleriyle oluşturulan içerik sorusu ve Nötr E/H sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	“ Ne oldu, uyumadın mı sen?’’tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	“ Ne oldu, uyumadın mı sen? ’’ soru tümcesinde; “ne, sen” öznesine gönderme, ‘‘oldu, uyumadın’’ ile yükleme
Söz verme edimi **(9 temel koşul)**	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Ne olduğu, uyuyup uyumadığı
	Edimsöz gücü belirteci	‘‘Ne’’ soru kelimesi {mI[4]} soru eki
	Dolaylı edimsöz	Çocuğunun neden uyumadığını söylemesini rica etmektedir.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici ‘‘ Cık (hayır anlamında). Tuvaletim var.’’ yanıtını vererek kalkmaz.

Tablo 35. *Uygulama-33*

SAKİNE: Baban galkmadı mı daha güçük oğlan?

DENİZ: Cık... Uyuyo daha...

Nuran yukarı bakar.

NURAN: Hasta mı acaba? Erken galkardı ya...

SAKİNE: Yoldan geldi ya yorgun tabi, uyu sun az daha ses etme... (s.65)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Nötr E/H sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	" Baban galkmadı mı daha güçük oğlan? '' tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	" Baban galkmadı mı daha güçük oğlan?'' soru tümcesinde; "(Senin) baban"a gönderme, ''galkmadı" ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): kalkıp kalkmadığını
	Edimsöz gücü belirteci	{ml^4} soru eki
	Dolaylı edimsöz	Dinleyiciden açıklamasını istiyor.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici ''Cık… Uyuyo daha…''yanıtıyla söylediğini onaylamaktadır.

Tablo 36. *Uygulama-34*

NURAN: Hasta mı acaba? Erken galkardı ya...

SAKİNE: Yoldan geldi ya yorgun tabi, uyusun az daha ses etme... (s.65)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Yardımcı İçerik Soruları		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	" Hasta mı acaba? Erken galkardı ya...'' tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	"*Baban* hasta mı acaba? Erken galkardı ya...'' soru tümcesinde; "Babası" na gönderme, ''hasta" ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): hasta olup olmadığı
	Edimsöz gücü belirteci	{mI[4]} soru eki
	Dolaylı edimsöz	Tahminini doğrulatmak istemektedir.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici '' Yoldan geldi ya yorgun tabi, uyusun az daha ses etme...''yanıtıyla söylediğini reddetmektedir.

Tablo 37. *Uygulama-35*

Hüseyin yerlere bakınmaktadır. Çok acemi bir dost olma çabasıdır bu. Ibrahim yavaş yavaş uzaklaşır. Onları yalnız bırakır.

DENİZ: Neden göremem?

Hüseyin yutkunur.

HÜSEYİN: Ordan görünmez, gel yakından bak.

Deniz yavaş yavaş yaklaşır. (s.67-68)

Soru Tipi		
Gerçek Soru: Soru kelimeleriyle yapılan eksiltili içerik sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	“ Neden göremem?’’ tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	“ Neden atların pabuçlarını göremem?’’ soru tümcesinde; “atların pabuçları”na gönderme, ‘‘göremem’’ ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Neden göremeyeceği
	Edimsöz gücü belirteci	‘‘Neden’’ soru kelimesi
	Dolaylı edimsöz	Neden göremeyeceğini söylemesini ister.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici ‘‘Oradan görünmez, gel yakından bak.’’ yanıtıyla konuşucuyu yanına çağırır.

Tablo 38. *Uygulama-36*

Deniz yavaş yavaş yaklaşır

DENİZ Hani?

HÜSEYİN: Ordan da uzak, iyice gel bak.

Hüseyin atın ayağını kaldırır. İbrahim telaşla yardıma koşar

HÜSEYİN: Gördün mü bak, babuçları bu işte Na! Bu! Bildin mi şimdi?

Deniz çok şaşkın bakar. (s.68)

Soru Tipi		
Gerçek Soru: Soru kelimeleriyle yapılan içerik sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	“ Hani?’’ tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	“Hani pabuçları nerede?’’ soru tümcesinde; “pabuçları” öznesine gönderme, ‘‘nerede’’ ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Pabuçlarının nerede olduğu
	Edimsöz gücü belirteci	‘‘Hani?’’ soru kelimesi
	Dolaylı edimsöz	Nerede olduğunu göstermesini ister.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici ‘‘Gördün mü bak, babuçları bu işte Na! Bu! Bildin mi şimdi?’’ açıklamasıyla konuşucuya gösterir.

Tablo 39. *Uygulama-37*

DENİZ: Aaa hakkatten. Demirden pabuçlar... Yapıştırıyo musunuz siz onları?

Hüseyin güler

HÜSEYİN: Ulan gomik oğlan yapışır mı hiç, çiviynen çakıyoz dırnağına. (s.68)

Soru Tipi		
Gerçek soru: {mI[4]}'lı E/H Sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	" Yapıştırıyo musunuz siz onları?'' tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	" Yapıştırıyo musunuz siz onları?'' soru tümcesinde; "onları" gönderme, ''yapıştır-" ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): tırnağına yapıştırıp yapıştırmadığı
	Edimsöz gücü belirteci	{mI[4]} soru eki
	Dolaylı edimsöz	Ne yaptıklarını merak eder, gerekçesini öğrenmek ister.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici ''Ulan gomik oğlan yapışır mı hiç, çiviynen çakıyoz dırnağına…''yanıtıyla merakını giderir, güler.

Tablo 40. *Uygulama-38*

DENİZ : Acımaz mı?

HÜSEYİN: Acır mı hiç... Et yok orda, dırnak bu! (s.68)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Nötr E/H Soruları		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	"Acımaz mı?'' tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	"*Atın tırnağı* acımaz mı?'' soru tümcesinde; "atın tırnağı"na gönderme, ''acımaz" ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): tırnağının acıyıp acımadığı
	Edimsöz gücü belirteci	{ml[4]} soru eki
	Dolaylı edimsöz	Atın tırnağının acıyıp acımadığını söylemesini ister, merak eder
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici '' Acır mı hiç... Et yok orda, dırnak bu!'' yanıtıyla korkmana gerek yok demektedir.

Tablo 41. *Uygulama-39*

DENİZ: Çakmazsanız ne olur?

HÜSEYİN: Esas çakmazsak acır ayağı taşa sürtünce… (s.68)

Soru Tipi		
Gerçek Soru: Soru Kelimeleriyle oluşturulan Soru Tümcesi		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	“ Çakmazsanız ne olur?’’ tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	“ *Tırnağına* çakmazsanız ne olur?’’ soru tümcesinde; “tırnağına” gönderme, ‘‘çakmazsanız ne olur’’ ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Tırnağına çakılmazsa ne olacağı
	Edimsöz gücü belirteci	‘‘Ne’’ soru kelimesi
	Dolaylı edimsöz	Eylemi yapma gerekçesini açıklamasını ister.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici ‘‘Esas çakmazsak acır ayağı taşa sürtünce…’’ diyerek konuşucuyu ikna eder.

Tablo 42. *Uygulama-40*

Deniz eğilip daha bir dikkatle bakar. Hüseyin ilgiyle çocuğun çizgilerini izlemektedir. Zaman adeta durmuştur. Hüseyin hasretle çocuğa bakmaktadır. İşte ne olursa o an olur. At bir anda silkinir. Ayağını hızla yere vurup kişner. Deniz korkuyla ve hızla Hüseyin'in elini tutar. Hüseyin paramparçadır. Hüseyin titremektedir. Hüseyin bir deli oğlandır... Çenesi tak tak takırdar. Çenesi titrer. Zorlukla konuşur.

HÜSEYİN: Korktun mu be? Ergek adam korkar mı heç atlaadan?

DENİZ: Korkmadım da fıvut yapınca, ağzıyla da...

İBRAHİM: Boş bulundu güçük oğlan. (s.69)

<table>
<tr><th colspan="3">Soru Tipi</th></tr>
<tr><td colspan="3">Gerçek soru: Nötr E/H Sorusu – Yönlendirilmiş/ Onaylı E/H Sorusu</td></tr>
<tr><th colspan="3">Sözedimleri</th></tr>
<tr><td rowspan="2">Niyetlilik
1. Dile getirme
2. Doğruluk şartı</td><td>1.Sözceleme edimi</td><td>“ Korktun mu be? Ergek adam korkar mi heç atlaadan?’’ tümcesi ile sözceleme</td></tr>
<tr><td>2.Önerme edimi
2.1. Gönderme edimi
2.2. Yükleme edimi</td><td>“ Korktun mu be? Ergek adam korkar mi heç atlaadan?’’ soru tümcesinde;
“sen, ergek adam”a gönderme,
‘‘korktun, korkar” ile yükleme</td></tr>
<tr><td rowspan="3">Söz verme edimi
(9 temel koşul)</td><td>3.Edimsöz edimi</td><td>F (edimsöz türü): Yöneltici; soru
p (önermenin içeriği): atlardan korkup korkmadığı</td></tr>
<tr><td>Edimsöz gücü belirteci</td><td>{mI[4]} soru eki
{mI[4]} soru eki</td></tr>
<tr><td>Dolaylı edimsöz</td><td>Uyarı yapmaktadır.</td></tr>
<tr><td></td><td>4.Etkisöz edimi</td><td>Dinleyici ‘‘ Korkmadım da fıvut yapınca, ağzıyla da’’ yanıtıyla heyecanlandığını söyler, dedesinin eline yapışır.</td></tr>
</table>

Tablo 43. *Uygulama-41*

DENİZ: Adı var mı bunun?

HÜSEYİN: Adı mı? At işte, adı yok. Sen goy bakalım adını.

Deniz düşünür

DENİZ: Düldül olsun.

İBRAHIM: Yaşa be güçük oğlan. (s.69)

Soru Tipi		
Gerçek soru: {mI}'lı içerik sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	" Adı var mı bunun?'' tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	" Adı var mı bunun?'' soru tümcesinde; "bunun adı" öznesine gönderme, ''var" yüklemi ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): atın adının olup olmadığı
	Edimsöz gücü belirteci	{mI[4]} soru eki
	Dolaylı edimsöz	Adı varsa eğer söylemesini istemektedir.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici ''Adı mı? At işte, adı yok. Sen goy bakalım adını.'' yanıtıyla isim vermesini istemektedir.

Tablo 44. *Uygulama-42*

HÜSEYİN: Nerden buldun bu güzel adı… Bayırgülü ha...

DENİZ: Kitapta vardı. Çizgi romanda Red Kit'te. (s.70)

<table>
<tr><th colspan="3">Soru Tipi</th></tr>
<tr><td colspan="3">Gerçek Soru: Soru kelimeleriyle oluşturulan içerik sorusu</td></tr>
<tr><th colspan="3">Sözedimleri</th></tr>
<tr><td rowspan="2">Niyetlilik
1. Dile getirme
2. Doğruluk şartı</td><td>1.Sözceleme edimi</td><td>“ Nerden buldun bu güzel adı...’’ tümcesi ile sözceleme</td></tr>
<tr><td>2.Önerme edimi
2.1. Gönderme edimi
2.2. Yükleme edimi</td><td>“ Nerden buldun bu güzel adı…’’ soru tümcesinde;
“bu güzel adı” gönderme,
‘‘buldun’’ ile yükleme</td></tr>
<tr><td rowspan="3">Söz verme edimi
(9 temel koşul)</td><td>3.Edimsöz edimi</td><td>F (edimsöz türü): Yöneltici; soru
p (önermenin içeriği): Bu güzel adı nereden bulduğu</td></tr>
<tr><td>Edimsöz gücü belirteci</td><td>‘‘Nerden’’ soru kelimesi</td></tr>
<tr><td>Dolaylı edimsöz</td><td>Nereden bulduğunu söylemesini ister.</td></tr>
<tr><td></td><td>4.Etkisöz edimi</td><td>Dinleyici ‘‘ Kitapta vardı. Çizgi romanda Red Kit'te.’’ diyerek konuşucuya açıklama yapar.</td></tr>
</table>

Tablo 45. *Uygulama-43*

DENİZ: Kitapta vardı. Çizgi romanda Red Kit'te. Düldül olsun mu?

HÜSEYİN: Olsun ya... Sen kitap mı seviyon okumayı?

DENİZ: Seviyorum... Atları da çok seviyorum.

HÜSEYİN: Yaa, atlaa sevilmez mi heç... (s.70)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Nötr E/H sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	“ Düldül olsun mu?’’ tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	“ *Atın adı* Düldül olsun mu?’’ soru tümcesinde; “atın adı”na gönderme, ‘‘olsun’’ ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Atın adı Düldül olsun mu olmasın mı diye
	Edimsöz gücü belirteci	{ mI^4} soru eki
	Dolaylı edimsöz	İsminin Düldül olmasını teklif etmektedir.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici ‘‘ Olsun ya…’’ diyerek konuşucunun önerisini kabul eder.

Tablo 46. *Uygulama-44*

HÜSEYİN: Olsun ya... Sen kitap mı seviyon okumayı?

DENİZ: Seviyorum... Atları da çok seviyorum.

HÜSEYİN: Yaa, atlaa sevilmez mi heç... Sen gel ben sana hep sevdirem atları.

DENİZ: Teşekkür ederim amca. (s.70)

Soru Tipi		
Gerçek soru: {mI[4]}'lı İçerik Sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	" Sen kitap mı seviyon okumayı?'' tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	" Sen kitap okumayı mı seviyon?'' soru tümcesinde; "kitap okumayı" gönderme, ''seviyon '' ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru. p (önermenin içeriği): Kitap okumayı sevip sevmediği
	Edimsöz gücü belirteci	{ mI[4]} soru eki
	Dolaylı edimsöz	Doğrulatma yapmaktadır.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici '' Seviyorum'' diyerek konuşucunun sorusunu doğrular.

Tablo 47. *Uygulama-45*

Hüseyin çok şaşkın, kırgın...

HÜSEYİN: Amca mı? Dedenim ben senin ya! Amca da neymiş...

DENIZ: Dede deyince kızdın bi kere ama....

Hüseyin bu laf üzerine söyleyecek bir şey bulamaz ve Deniz'e sarılır, onu sımsıkı bağrına basar.

HÜSEYİN: Gızmam! Gızmak olur mu heç. Sen de bana, gızmam...

Deniz hiç hesapsız sarılır. (s.70)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Aktarma E/H sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	" Amca mı? Dedenim ben senin ya! Amca da neymiş…'' tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	" Amca mı *dedin*?'' soru tümcesinde; "amca"ya gönderme, ''*dedin*'' ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Amca deyip demediği
	Edimsöz gücü belirteci	{ mI[4]} soru eki
	Dolaylı edimsöz	Dinleyiciye tepki, sitem edip garipsemektedir.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici '' Dede deyince kızdın bi kere ama...'' diyerek konuşucuya sitem etmektedir.

Tablo 48. *Uygulama-46*

NURAN: Sen bana ne diyeceydin dün akşam?

Sadık bakar düşünür, Deniz'e bakar. Deniz kocaman tereyağlı ballı ekmeğini ısırır

SADIK: Hiç... Hiçbişey demiyecektim

Nuran rahatlar. (s.73)

Soru Tipi		
Gerçek Soru: Soru Kelimeleriyle yapılan içerik sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	"Sen bana ne diyeceydin dün akşam?'' tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	" Sen bana ne diyeceydin dün akşam?'' soru tümcesinde; "sen" gönderme, ''diyeceydin'' ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Bana ne diyecektin
	Edimsöz gücü belirteci	''Ne'' soru kelimesi
	Dolaylı edimsöz	Ne diyeceğini söylemesini istemektedir.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici ''Hiç... Hiçbişey demicektim'' diyerek konuşucuya söyleyeceği şeyden vazgeçer.

Tablo 49. *Uygulama-47*

Hüseyin dükkâna girer.

GAZETECİ: Ooo Hüseyin Ağa hoş geldin! Buyur geç, otur. Bi çay söyliyem mi?

HÜSEYİN: Hayırlı işlee... İçmeyem sağol. (s.75)

Soru Tipi		
Gerçek soru: {mI[4]}ekiyle yapılan E/H Sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	“ Bi çay söyliyem mi?’’ tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	“ Bi çay söyliyem mi’’ soru tümcesinde; “bi çay”a gönderme, ‘‘söyliyem’’ ile yükleme
Söz verme edimi **(9 temel koşul)**	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Çay söyleyeyim
	Edimsöz gücü belirteci	{ mI[4]} soru eki
	Dolaylı edimsöz	Teklifte bulunmaktadır.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici ‘‘ İçmeyem sağ ol.’’ Diyerek teklifi reddeder.

Tablo 50. *Uygulama-48*

HÜSEYİN: Sende ufak oğlan kitabı vaa mı?

GAZETECİ: Nasıl kitap?

HÜSEYİN: Resimli kitap be, şunlar onlardan mı?

GAZETECİ: Vaar olmaz oluu mu? Hangisinden verem?

HÜSEYİN: Hepsinden vee işte birer tane.

Gazeteci kitapları seçip koyarken… (s.76)

Soru Tipi		
Gerçek soru: {mI[4]} ekiyle yapılan içerik sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	“ Sende ufak oğlan kitabı vaa mı?’’ tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	“ Sende ufak oğlan kitabı vaa mı?’’ soru tümcesinde; “ufak oğlan kitabı”na gönderme, ‘‘vaa ?’’ ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Ufak oğlan kitabı var mı yok mu
	Edimsöz gücü belirteci	{ mI[4]} soru eki
	Dolaylı edimsöz	İstekte bulunmaktadır.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici ‘‘Nasıl kitap’’ diyerek isteğe soruyla yanıt vermektedir.

Tablo 51. *Uygulama-49*

GAZETECİ: Nasıl kitap?

HÜSEYİN: Resimli kitap be, şunlar onlardan mı? (s.76)

Soru Tipi		
Gerçek Soru: Soru kelimeleriyle oluşturulan içerik sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	"Nasıl kitap?'' tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	" Nasıl kitap *istiyorsun*?'' soru tümcesinde; "kitap"a gönderme, ''istiyorsun'' ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Kitabın nasıl olduğu
	Edimsöz gücü belirteci	''Nasıl'' soru kelimesi
	Dolaylı edimsöz	Dinleyiciden nasıl kitap istediğini açıklamasını rica etmektedir.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici ''Resimli kitap be, şunlar onlardan mı?'' diyerek birkaç kitabı gösterir.

Tablo 52. *Uygulama-50*

GAZETECİ: Vaar olmaz oluu mu? Hangisinden verem?

HÜSEYİN: Hepsinden vee işte birer tane.

Gazeteci kitapları seçip koyarken… (s.76)

Soru Tipi		
Gerçek Soru: Soru kelimeleriyle oluşturulan içerik sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	"Hangisinden verem?'' tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	" *Kitapların* hangisinden verem?'' soru tümcesinde; "kitap"a gönderme, ''istiyorsun'' ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Kitabın hangisini istediği
	Edimsöz gücü belirteci	''Hangisi'' soru kelimesi
	Dolaylı edimsöz	Hangisini istediğini göstermesini ister.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici ''Hepsinden vee işte birer tane'' diyerek hepsinden birer tane vermesini ister.

Tablo 53. *Uygulama-51*

GAZETECİ: Ne o Hüseyin Ağa, senin torun okumaz bunları pek ya?..

Hüseyin kafası karışık bakınır.

HÜSEYİN: Öbürüne alıyom.

GAZETECİ: Ayşegül'e mi? Gız ne yapsın bu kitapları be!

Hüseyin deli gibi bağırır.

HÜSEYİN: Ötekine be, öteki öbürüne! Sana ne, sen baksana işine. Kitap deyi mi bu, ne soruyon o gadar?

GAZETECİ: Ne bağırıyon be?

Hüseyin bağırarak…

HÜSEYİN: Hadi al parayı şurdan. (s.76)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Nötr E/H sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	"Ayşegül'e mi?'' tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	" Ayşegül'e mi *alıyorsun*?'' soru tümcesinde; "Ayşegül" e gönderme, ''alıyorsun'' ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Kitabı Ayşegül'e mi aldığı
	Edimsöz gücü belirteci	{ mI[4]}soru eki
	Dolaylı edimsöz	Kitabı aldığı kişiyi doğrulatmaktadır.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici ''Ötekine be, öteki öbürüne! Sana ne, sen baksana işine. Kitap deyi mi bu, ne soruyon o gadar?'' diyerek bağırır, sinirlenir, kızar.

Tablo 54. *Uygulama-52*

DENİZ: Senin adın neden Gülbeyaz?

Sakine boğulacak gibi, gülmemeye çalışır. Hanife ‘‘Seni seni! gibi Sakine’ye kafa sallar. Gülbeyaz bozulur.

GÜLBEYAZ: Öle goymuşla da ondan. (s. 79)

Soru Tipi		
Gerçek Soru: Soru kelimeleriyle oluşturulan içerik sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	“Senin adın neden Gülbeyaz?’’ tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	“ Senin adın neden Gülbeyaz?’’ soru tümcesinde; “senin adın”a gönderme, ‘‘Gülbeyaz’’ ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru sorulmuştur. p (önermenin içeriği): Adının neden Gülbeyaz olduğu
	Edimsöz gücü belirteci	‘‘Neden’’ soru kelimesi
	Dolaylı edimsöz	Gerekçesini öğrenmek ister.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici ‘‘Öle goymuşla da ondan’’ diyerek gerekçesini söyler, bozulur

Tablo 55. *Uygulama-53*

Deniz bakar, Sadık eğilip öper onu.

SADIK: Deniz sen burada kal, babannenlerle oynarsınız, akşama görüşürüz tamam mı?

DENİZ: Tamam.

DENİZ: Baba kitap da alsana.

SADIK: Tamam, hadi Salim. (s.80)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Yönlendirilmiş/ Onaylı E/H sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	“ Deniz sen burada kal, babannenlerle oynarsınız, akşama görüşürüz tamam mı?’’ tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	“ Deniz sen burada kal, babannenlerle oynarsınız, akşama görüşürüz tamam mı?’’ soru tümcesinde; “Deniz”e gönderme, ‘‘görüşürüz tamam’’ ile yükleme
Söz verme edimi **(9 temel koşul)**	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru sorulmuştur. p (önermenin içeriği): akşama görüşürüz
	Edimsöz gücü belirteci	{ mI[4]}soru eki
	Dolaylı edimsöz	Akşama görüşeceğini onaylatmaktadır.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici ‘‘Tamam’’ diyerek kabul eder, babasından dönüşte kitap almasını ister.

Tablo 56. *Uygulama-54*

Sadık bir ağaç gösterir.

SADIK: Hatırlıyo musun bu ağacı?

SALİM: Hatırlamam mı! Bi akşam babama gızdın da sabaha gadar inmedin tepesinden. Ben de çıkamadım ki seni indirem. Maymun gibi ağaçlara dırmanırdın sen. (s.82)

Soru Tipi		
Gerçek soru: {mI[4]}'lı İçerik Sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	" : Hatırlıyo musun bu ağacı?'' tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	" : Hatırlıyo musun bu ağacı?'' soru tümcesinde; "bu ağacı" gönderme, ''hatırla-'' ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): ağacı hatırlayıp hatırlamadığı
	Edimsöz gücü belirteci	{ mI[4]}soru eki
	Dolaylı edimsöz	Hatırlatma yapmaktadır.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici '' Hatırlamam mı!'' soru ile vurgu yapar özlemini dile getirir, geçmişteki anısını anlatır.

Tablo 57. *Uygulama-55*

SALİM (ses): Allah'a şükür be, mutluyuz de mi Sadık?

SADIK (ses): Mutluyuz ağbi…

SALİM (ses): Allah bozmasın Sadık. (s. 82)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Yönlendirilmiş/ Onaylı E/H sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	" Allah'a şükür be, mutluyuz de mi Sadık?'' tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	" Allah'a şükür be, mutluyuz de mi Sadık?'' soru tümcesinde; "Sadık"a gönderme, ''de-'' ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): mutlu olup olmadığını onaylatma
	Edimsöz gücü belirteci	{ mI^4}soru eki
	Dolaylı edimsöz	Mutlu olduklarını onaylatmaktadır.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici '' Mutluyuz ağbi…'' diyerek soruyu onaylar.

Tablo 58. *Uygulama-56*

Nuran ve Deniz bağı gezmektedirler. Nuran Deniz'in elinden tutmuş, herkes dağılmış… Güzel pastoral resimler… Nuran bir noktayı gösterir.

NURAN: Bak baban sen gaderdi buralarda goşturup dururdu, ağaçları sulardı hep.

DENİZ: Hortumla mı?

NURAN: Hortumlan olur mu heç? Bak bunları görüyon mu? Su yolu deriz biz bunlara, burlardan suyu akıdırsın, burdan da dağatırsın çapaylan, su öbürlerine gider hep. (s.82-83)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Nötr E/H Sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **5. Dile getirme** **6. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	" Hortumla mı?'' tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	" *Ağaçları* hortumla mı sulardı?'' soru tümcesinde; "ağaçlar''a gönderme, ''sulardı" ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Hortumla mı suladığı
	Edimsöz gücü belirteci	{ml^4} soru eki
	Dolaylı edimsöz	Hortumla mı olduğu doğrulatmaktadır.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyicinin '' Hortumlan olur mu heç? Bak bunları görüyon mu? Su yolu deriz biz bunlara, burlardan suyu akıdırsın, burdan da dağatırsın çapaylan, su öbürlerine gider hep.'' yanıtı ile reddeder, açıklama yapar.

Tablo 59. *Uygulama-57*

SALİM: Çocuklaa seviliyo de mi Sadık?

SADIK: Tabi ya sevilmez mi!

SALİM: Ben de benimkileri seviyom. Seninkini de seviyom. Amcasıyım ben onun, baba yarısı de mi Sadık?

SADIK: Tabi ağbi.

Konuşarak yürürler, gazeteciye girerler. (s. 85)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Yönlendirilmiş/ Onaylı E/H sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	“ Çocuklaa seviliyo de mi Sadık?’’ tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	“ Çocuklaa seviliyo de mi Sadık?’’ soru tümcesinde; “çocuklar”a gönderme, ‘‘de-’’ ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Çocukların sevilip sevilmediği
	Edimsöz gücü belirteci	{ mI^4}soru eki
	Dolaylı edimsöz	Kendisine çocukların sevildiğini onaylatmaktadır.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici ‘‘Tabi ya sevilmez mi!’’ diyerek soruyu onaylar.

Tablo 60. *Uygulama-58*

SALİM: Çocuklaa seviliyo de mi Sadık?

SADIK: Tabi ya sevilmez mi!

SALİM: Ben de benimkileri seviyom. Seninkini de seviyom. Amcasıyım ben onun, baba yarısı de mi Sadık?

SADIK: Tabi ağbi.

Konuşarak yürürler, gazeteciye girerler. (s. 85)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Yönlendirilmiş/ Onaylı E/H sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	"Amcasıyım ben onun, baba yarısı de mi Sadık?'' tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	" Amcasıyım ben onun, baba yarısı de mi Sadık?'' soru tümcesinde; "ona" gönderme, ''de-'' ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Baba yarısı olup olmadığı
	Edimsöz gücü belirteci	{ mI[4]}soru eki
	Dolaylı edimsöz	Kendisinin çocukları sevdiğini onaylatmaktadır.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici '' Tabi ağbi'' diyerek soruyu onaylar.

Tablo 61. *Uygulama-59*

GENÇ (Neşet): Afiyet olsun Hüseyin ağa, Sadık gelmiş ha? Gözünaydın!

Hüseyin renk vermeden…

HÜSEYİN: Sağ ol. (s. 86)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Yardımcı içerik sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	"Afiyet olsun Hüseyin ağa, Sadık gelmiş ha?'' tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	" Afiyet olsun Hüseyin ağa, Sadık gelmiş ha?'' soru tümcesinde; "ona" gönderme, ''de-'' ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Baba yarısı olup olmadığı
	Edimsöz gücü belirteci	''Ha'' soru tonlaması
	Dolaylı edimsöz	Merakını dile getirip, gelip gelmediğini onaylatmaktadır.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici '' Sağ ol.'' diyerek renk vermeden geldiğini onaylar..

Tablo 62. *Uygulama-60*

HÜSEYİN: Nerde gördün?

NEŞET: Çarşıdaydı ya… Kaveye geliyoz dedilee, siz gidin dedilee Salim'len…

HÜSEYİN: Ha doğru. Acık çıkcekleemiş, sizleri görsünlee deye. Sabah dedik evde. (s. 87)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Soru kelimeleriyle yapılan içerik sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	"Nerde gördün?'' tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	" *Sadık'ı* nerde gördün?'' soru tümcesinde; "Sadık ve nerde"ye gönderme, ''gördün'' ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Sadık'ı nerde gördüğü
	Edimsöz gücü belirteci	''Nerde'' soru kelimesi
	Dolaylı edimsöz	Nerede gördüğünü söylemesini rica etmektedir.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici ''Çarşıdaydı ya…'' diyerek nerede gördüğünü söyler ve konuşana haberin yok mu imasında bulunur.

Tablo 63. *Uygulama-61*

Hüseyin bakınır. Neşet arkasını dönüp üç beş kişilik masaya oturur. Hüseyin hızla kalkar, masaya para atar. Kahveci görür.

KAHVECİ: Nere gidiyon Hüseyin usta, bitmedi daha nargilen.

HÜSEYİN: İşim vaa… Acı olmış nargilen. Ucuzundan mı alıyon ne, saman içiyom gibi oldu!

Kitapları alıp hızla çıkar. (s. 87)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Soru kelimeleriyle yapılan içerik sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	"Nere gidiyon Hüseyin usta, bitmedi daha nargilen.'' tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	" Nere gidiyon Hüseyin usta, bitmedi daha nargilen'' soru tümcesinde; "Hüseyin usta ve nere"ye gönderme, ''gidiyon'' ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Hüseyin ustanın nereye gittiği
	Edimsöz gücü belirteci	''Nere'' soru kelimesi
	Dolaylı edimsöz	Nere gidiyon diyerek uyarıda bulunmaktadır.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici ''İşim vaa… Acı olmış nargilen. Ucuzundan mı alıyon ne, saman içiyom gibi oldu!'' yanıtı ile kızar, kitapları alıp hızla çıkar.

Tablo 64. *Uygulama-62*

Birgül dönüp bakar. Kinle Sadık'a bakıp içeri girer. Kapıyı güm diye çarpar.

SADIK: Anlaşıldı bugün dayak yeme günümüz belli.

SALİM: Neden öyle dedin ki sen şimdi?..

SADIK: Yok bişey… Hadi…

Kahveyi işaret eder. Yürürler. (s. 89)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Soru kelimeleriyle yapılan içerik sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	"Neden öyle dedin ki sen şimdi?..'' tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	" Neden öyle dedin ki sen şimdi?..'' soru tümcesinde; "Neden"e gönderme, ''dedin'' ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Neden öyle dediği
	Edimsöz gücü belirteci	''Neden'' soru kelimesi
	Dolaylı edimsöz	Söylediğinin gerekçesini rica etmektedir.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici ''Yok bişey… Hadi…'' diyerek kahveyi işaret eder, yürürler.

Tablo 65. *Uygulama-63*

Gülbeyaz çayını alırken elinde kitaplarla gelmekte olan Hüseyin'i fark eder. Hızla kalkarken makineli tüfek gibi söylenmeye başlar.

GÜLBEYAZ: Hah oldu mu şimdi olanla! Hani gelmezdi bu saatte Hüseyin Efendi? Gabahat bende size uydum da çay içmeye geldim eve. Allahın cezaları.

Sakine ile Hanife sevinçle arbedeye bakarlar. Nuran telaşlı…

NURAN: Ne bilem ben abla. Erken gelceği tutmuş işte.

Gülbeyaz çıkış yoluna doğru fıyar. Nuran peşinden… (s.90)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Soru kelimeleriyle yapılan içerik sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	" Hani gelmezdi bu saatte Hüseyin Efendi?'' tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	" Hani gelmezdi bu saatte Hüseyin Efendi?'' soru tümcesinde; "Hüseyin Efendi"ye gönderme, ''gelmezdi'' ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Bu saatte gelmeyeceği
	Edimsöz gücü belirteci	''Hani'' soru kelimesi
	Dolaylı edimsöz	Gelmesine tepki göstermektedir.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici ''Ne bilem ben abla. Erken gelceği tutmuş işte.'' diyerek telaşlanır, Gülbeyazın peşinden çıkış yoluna gider.

Tablo 66. *Uygulama-64*

Hüseyin terslenir, gafil avlanmış halde eve yürüyerek.

HÜSEYİN: Eyi be sende bu sıcakta!.. Nerde bizim yeni oğlan.

Nuran da onunla yürürken…

NURAN: Oyneyolla, Hüseyin'len pek bi anlaştıla. (s.91)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Soru kelimeleriyle yapılan içerik sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **1. Dile getirme** **2. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	"Nerde bizim yeni oğlan''tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	"Nerde bizim yeni oğlan'' soru tümcesinde; "yeni oğlan"a gönderme, ''nerde'' ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Bu saatte gelmeyeceği
	Edimsöz gücü belirteci	''Nerde'' soru kelimesi
	Dolaylı edimsöz	Torunun nerede olduğunu açıklamasını istemektedir.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici ''Oyneyolla, Hüseyin'len pek bi anlaştıla.'' Diyerek açıklama yapmaktadır.

Tablo 67.*Uygulama-65*

Hanife ayaklanır Hüseyin önlerinden geçerken.

HANİFE: Hoş geldin baba!

HÜSEYİN: Hoşbulduk.

HANİFE: Çay dökelim mi sana da?

HÜSEYİN: İstemez istemez.

(s.92)

Soru Tipi		
Gerçek soru: Nötr E/H sorusu		
Sözedimleri		
Niyetlilik **3. Dile getirme** **4. Doğruluk şartı**	**1.Sözceleme edimi**	"Çay dökelim mi sana da?''tümcesi ile sözceleme
	2.Önerme edimi **2.1. Gönderme edimi** **2.2. Yükleme edimi**	"Çay dökelim mi sana da?''soru tümcesinde; "sana" gönderme, ''dökelim'' ile yükleme
Söz verme edimi (9 temel koşul)	**3.Edimsöz edimi**	F (edimsöz türü): Yöneltici; soru p (önermenin içeriği): Bu saatte gelmeyeceği
	Edimsöz gücü belirteci	{ mI[4]}soru eki
	Dolaylı edimsöz	Dinleyiciye teklifte bulunmaktadır.
	4.Etkisöz edimi	Dinleyici ''İstemez istemez'' diyerek teklifi reddetmektedir.

Tablo 68.*Uygulama-66*

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Çalışmanın birinci bölümünde kuramsal alt yapı oluşturulmaya çalışılmıştır. Öncelikle dilin tanımı, dil felsefesi ve gündelik dil hakkında bilgi verildikten sonra etraflı olarak önce Austin'in Sözedim Kuramı daha sonra da Searle'ün kuramı en geniş biçimiyle ele alınmıştır. İkinci bölümde soru tümceleri hakkında genel bilgi verilmiş ve soru tümcelerinin tipolojisi çıkartılmıştır.

Üçüncü bölümde ise *Babam ve Oğlum* adlı sinema metninden 66 soru-yanıt tümcesi, sözedimleri açısından incelenmiş ve şu sonuçlar elde edilmiştir.

İncelemede etkisöz edimini görebilmek için muhatabından yanıt bekleyen gerçek sorular ele alınmış ve retorik sorular incelemeye dâhil edilmemiştir. Tablodaki önerme ediminde eğik yazılan kısımlar bağlamın anlaşılması için sinema metnine sonradan eklenmiştir. İnceleme sonuçları şu şekildedir:

1. **Soru Tipi**

   1.1.Soru kelimeleriyle yapılan içerik soruları:

   Nasıl (1), Nerdesin (1), Neden (7), Ne (7), Neler (1), Nere (1) Nerede, nerde (2), Nereden (1), Nereye (1). Hani (2), Hangi (1), Hangisi (1), Kaç (1), Kim (2)

   Soru kelimeleriyle yapılan yardımcı İçerik soruları (Uysal, 2020:194-201).

   Anlat bakem (1), Eee (1), Ha (1)

   1.2.+{mI[4]} soru ekiyle yapılan soru tümceleri (40)

   1.3.Vurgu, Tonlama, Ezgi ile ilgili yapılan soru tümceleri (4)

2. **Edimsöz Edimi:** Yönelticiler, soru sorarak dinleyiciden yanıt vermesini beklemektedir.
3. **Dolaylı Edimsöz:** Soru sorarken yanında diğer edimsöz edimlerinde de bulunmaktır. Tespit edilenler şunlardır: *Rica- istek, uyarı, öneri- teklif, onaylama-onaylatma, açıklama ve hatırlatma* gibi edimler.
4. **Etkisöz Edimi:** Edimsöz edimlerini dinleyen kişilerin eylemleri, düşünceleri, inançları vb. üzerindeki sonuçlarını, etkilerini gösterir.

Sözceleme ediminde bulunulan kişilerin iletişimini engelleyen bir durum olmamalıdır. Dinleyici konuşucunun söylediğini rahatlıkla anlayabilmelidir. Önerme

ediminin gönderme anlatımında ne, kim, hangi soruları dikkat çekmektedir. Yükleme ediminde dilbilgisel açıdan yüklem eylemi belirtir.

Edimsöz ediminde bulunan kişi bildirim, istek rica, uyarı, söz verme, soru yöneltme vb. edimlerde bulunur. Kişi edimsöz ediminde bulunurken aynı zamanda dolaylı olarak başka edimsöz edimlerinde de bulunulabilir. Sözceleme, önerme ve edimsöz edimi birbiri ile bağlantılı olan edimlerdir.

Konuşan kişi belli bir ortamda belli niyetle bir şeyler sözceler. Dinleyen kişide etki yaratabilir. Bu etki inancında, düşüncesinde veya davranışında değişiklik oluşturabilir. Böylece etkisöz edimi gerçekleşmiş olur. Kişi soru sorarken aynı zamanda bilgiyi öğrenmek için rica da bulunabilir, bunlar da dolaylı edimsözleri oluşturur. İçerik sorularında daha *çok açıklama, gerekçesini öğrenme*; +{mı} eki ile oluşturulan sorularda *rica, istek, doğrulama, doğrulatma, hatırlatma, öneri, teklifte bulunma vb*. durumlarda bulunmaktadır.

Çalışmada etkisöz ediminin anlaşılması için gerçek sorular tercih edilmiş, retorik sözde sorular inceleme dışı bırakılmıştır. Retorik sorularda da edimsöz edimleri ve etkisöz edimleri bulunmaktadır. Etkisöz edimleri ve dolaylı söz edimlerinde yönelticiler dışında farklı edimsöz edimleri türleri de bulunmaktadır. Austin'in yaptırıcılarının çoğu yönelticiler sınıfına girmektedir. Etkisöz ediminde bulunan açıklamalar, ricalar, uyarılar farklı edimsöz edimi türlerine de girebilir.

KAYNAKÇA

Ağaçsapan, A. (2002). *Dil Üzerine*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Akarsu, B. (1998). *Dil-Kültür Bağlantısı*, 3.Baskı, İstanbul: İnkilap Yayınları.

Akçataş, A. (2019). "Belirteçler" *Türkiye Türkçesi III Sözcük Türleri*, (ed. Erdoğan Boz), 2.Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.

Aksan, D. (2006). *Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, 4. Baskı, Ankara: Engin Yayınevi.

Akşehirli, S. (2011). "Söz Edimleri Kuramı Açısından Kurgusal Anlatı Metinlerinde Söz Aktarımı", *Turkish Studies*, 6/2, s. 143-162.

Alkayış, A. (2018). ''Dil Felsefesi Bağlamında Wittgenstein'in Tractatus Logico-PhilosophicusİIe Felsefi Soruşturmalar Döneminin Karşılaştırılması'', *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 35-47.

Altınörs, A. (2001). *Anlam Doğrulama ve Edimsellik*, İstanbul: Alfa Yayınları.

Altınörs, A. (2003). *Dil Felsefesine Giriş*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Austin, J. L. (1975). *How to Do Things with Words*, Cambridge/Massachusetts: Harvard Universty Press.

Austin, J. L. (2009). *Söylemek ve Yapmak* (çev. R. L. Aysever). İstanbul: Metis Yayınları.

Ay, Ö. (2019). "Adıllar", *Türkiye Türkçesi III Sözcük Türleri*, (ed. Erdoğan Boz, 2.Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi

Aysever, R. L. (2000). "Dil Felsefesi, Sözedimleri Kuramı ve John R. Searle", s. 7-65. *Speech Act, John R. Searle,* (çev. R. L. Aysever), s. 65-304. Ankara: Ayraç Yayınları.

Aysever, L. R. (2006). ''Derrida ve Sözedimleri Kuramı'', *Cogito Dergisi*, Sayı: 47-48, s. 291.

Aysever, L. R. (1994). ''Anlam Sorunu ve John R. Searle'ün Çözümü", Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Boz, E. (2013). “Necip Fazıl‘ın ‘‘Yunus Emre’’ Şiiri Üzerinde Söz Eylem Çözümlemesi”, *Türk Dili*, Sayı: 737, s. 111-116.

Boz, E. (2015a). ‘‘Dil Şaşırtır Bizi’’, *Türk Dili,* Sayı: 758, s. 34-36.

Boz, E. (2015). *Türkiye Türkçesi Biçimsel ve Anlamsal İşlevli Biçimbilgisi*, 4.Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.

Çelebi, V. (2014). ‘‘Gündelik Dil Felsefesi ve Austin’in Sözedimleri Kuramı’’, *Beytülhikme,* s.73-89, Haziran, Nevşehir.

Çetinkaya, B. (2019). “Sıfatlar”, *Türkiye Türkçesi III Sözcük Türleri, (ed*. Erdoğan Boz, 2.Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.

Çiçek, Ö. R. (2021). *Ödüllü Çocuk Romanlarında Rica (İstek) Sözeylemi,* Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Türkçe Eğitimi Programı, Ankara.

Demir N.- Yılmaz E. (2006) *Türk Dili El Kitabı*, 3. Basım, Ankara: Grafiker Yayınları

Eagleton, T. (2014). *Edebiyat Kuramı* (çev. T. Birkan), Literary Theory- An Introduction, 4. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Ergin, M. (2002). *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Yayınları.

Ergin, M. (2013). *Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü İçin Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Yayınları.

Fidan, D. (2017). ‘’Söz Edimi Kuramına Genel Bir Bakış ve Eğitim Ortamlarında Kullanımı: Diksiyon Dersleri İçin Bir Etkinlik Denemesi’’, *Journal of Turkish Studies,* cilt 12, s. 373-400.

Gülsevin, G. - Boz, E. (2009). *Türk Dili ve Kompozisyon I-II,* 2. Baskı, Eylül, Konya: Tablet Kitabevi.

Kansu Yetkiner, N. (2009). *Çeviribilim Edimbilim İlişkisi Üzerine*, İzmir: İzmir Ekonomi Üniversitesi Yayınları.

Karaağaç, G. (2012). *Türkçenin Dil Bilgisi*, 1.Basım, Ankara: Akçağ Yayınları.

Karahan, L. (2015). *Türkçede Söz Dizimi*, 22. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları.

Kılıç, V. (1993). *Söz-Eylem Kuramı Açısından Türkçede "Sen-Siz" Sözlemi Üzerine Bir Alan Çalışması,* Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kıran, Z. Kıran Eziler, A. (2018). *Dil Bilime Giriş,* 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Korkmaz, Z. (2014). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Ankara: TDK Yayınları.

Levinson, C. S. (1992). *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Oturakçı, N. (2012). *Türkiye Türkçesinde Soru Sözcükleri*, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Ricoeur, P. (2000). *Söz Edimleri Kuramı ve Etik* (çev. A. Altınörs). Bursa: Asa Kitabevi.

Rıfat, M. (1998). *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Akımları*, II cilt, s. 214-215, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Searle, J. R. (2000). *Speech Acts : An Essay in the Philosophy of Language.* New York: Cambridge University Press. (çev. R. L. Aysever), Ankara: Ayraç Yayınları.

Searle, J. R. (2006). *Zihin Dil Toplum, Gerçek Dünyada Felsefe* Özgün Adı: Mind, Language and Society, Philosophy in the Real World, (çev. A. Tural), İstanbul: Litera Yayıncılık

Searle, J. R. (1996) *Akıllar, Beyinler ve Bilim*, Özgün Adı: *Minds, Brains & Science*, 1. Baskı, (çev. K. Bek), İstanbul: Say Yayınları.

Searle, J. R. (2011). *Expression and Meaning*, Cambridge University Press, 1979 Söylemek ve Anlatmaya Çalışmak, (çev. R. L. Aysever), Ankara: Bilgesu Yayıncılık.

Sekerci, F. M. (2016). John L. Austin'in Söz Edimleri Kuramı Hakkında Bir Değerlendirme, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

Turan, Ü. D. (2018). ‘‘Sözdiziminde Temel Kavramlar’’, *Genel Dilbilim* I. Özsoy,A. S. ve Turan Ü. D. , s. 185-199) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Turan, Ü. D. (2019). ‘‘Edimbilim I: Bağlam, konuşma ilkeleri ve söz eylem kuramı’’ Özsoy, S. ve Turan, Ü.D., *Genel Dilbilim II*, s. 117-139, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Uysal, B. (2020). “Soru” *Türkçede Dilbilgisel Ulamlar* (ed. Erdoğan Boz), s.183-223, Ankara: Gazi Kitabevi.

Yılmaz, R. (2008). *Toplumsal Gerçekliğin Kurulumunda Gazetelerin Edimsözel Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

EKLER

Ek 1: Taranan Eser Listesi

Irmak, Ç. (2006). *Babam ve Oğlum,* (yay. haz. M. Batmankaya). s. 11-92, İstanbul: Say Yayınları.

TERİM DİZİNİ

Türkçe -İngilizce

açıklama	: explanation
aktarmalı	: transfer
anlam	: meaning
anlambilim	: semantics
anlamlandırma	: interpretation
bağlam	: context
bildirgeler	: declarations
bilinç	: consciousness
davranış-belirticiler	: behavioral markers
dışavurucular	: expressers
dil	: language
dil felsefesi	: language philosophy
dil fenomenolojisi	: language phenomenology
dil kullanımı	: language usage
dilegetirilebilirlik ilkesi	: principle of expressibility
dillendirme	: dubbing
dinleyici	: listener
doğrulama	: verification
doğruluk	: truth
dolaylı anlatım	: indirect speech
dolaylı edimsöz	: implicit illocutionary
düşünce	: idea
düzenleyici kurallar	: regulative rules
düzsöz edimi	: locutionary act
edimbilim	: pragmatics
edimsöz edimi	: illocutionary act
edimsöz güçleri	: illocutionary forces
emir	: order
emretmek	: command
etkisöz edimi	: perlocutionary act
evet-hayır sorusu	: yes-no question
eylem	: action
ezgili	: crush
gerçek sorular	: real questions
gönderme	: reference
gözlemleyici	: observer
gündelik dil felsefecileri	: ordinary language philosophers

içerik sorusu	: content question
içtenlik koşulu	: sincerity condition
iletişim	: communication
inanç	: belief
incelemek	: examine
işlem	: process
karar-belirticiler	: decision-makers
kesinleyiciler	: finalizers
komut	: command
konuşucu	: speaker
kültür	: culture
miras bırakma	: legate
nesne	: object
niyet	: intention
olay	: event
olgu	: phenomenon
oluşturucu kurallar	: constitutive rules
önerme	: proposition
önerme edimi	: propositional act
özne	: subject
özür dileme	: apologize
randevu alma	: make an appointment
rica	: request
rica etme	: request
serimleyiciler	: declarators
seslendirme	: dubbing
sınav soruları	: exam questions
sinema metni senaryosu	: script of cinema movie
soru	: question
soru sormak	: ask questions
söz vermek	: promizing
sözce	: utterance
sözcelem	: utterance
sözceleme edimi	: utterance act
sözdizim	: syntax
sözedim	: speech of act
tehdit etme	: theaten
tonlamalı	: intonation
tümceler	: phrases
uyarı	: warning

uygun kişiler	: eligible persons
uygun şartlar	: suitable conditions
uylaşımsal	: conventional
uyma yönü	: compliance direction
uzlaşımsal	: consensus
yalvarmak	: begging
yanıt	: answer
yaptırıcılar	: enforcer
yerindelik koşulları	: eligibility conditions
yönelticiler	: directives
yükleme	: predication
yükleyiciler	: predicators
yükleyiciler	: predicators
zihin felsefesi	: philosophy of mind

İngilizce-Türkçe

Action	: Eylem
Answer	: Yanıt
Apologize	: Özür Dileme
Ask Questions	: Soru Sormak
Begging	: Yalvarmak
Behavioral Markers	: Davranış-Belirticiler
Belief	: İnanç
Command	: Emretmek
Command	: Komut
Communication	: İletişim
Compliance Direction	: Uyma Yönü
Consciousness	: Bilinç
Consensus	: Uzlaşımsal
Constitutive Rules	: Oluşturucu Kurallar
Content Question	: İçerik Sorusu
Context	: Bağlam
Conventional	: Uylaşımsal
Crush	: Ezgili
Culture	: Kültür
Decision-Makers	: Karar-Belirticiler
Declarations	: Bildirgeler
Declarators	: Serimleyiciler
Directives	: Yönelticiler
Dubbing	: Dillendirme
Dubbing	: Seslendirme
Eligibility Conditions	: Yerindelik Koşulları
Eligible Persons	: Uygun Kişiler
Enforcer	: Yaptırıcılar
Event	: Olay
Exam Questions	: Sınav Soruları
Examine	: İncelemek
Explanation	: Açıklama
Expressers	: Dışavurucular
Finalizers	: Kesinleyiciler
İdea	: Düşünce
İllocutionary Act	: Edimsöz Edimi
İllocutionary Forces	: Edimsöz Güçleri
İmplicit İllocutionary	: Dolaylı Edimsöz
İndirect Speech	: Dolaylı Anlatım

İntention : Niyet
İnterpretation *: Anlamlandırma*
İntonation : Tonlamalı
Language : Dil
Language Phenomenology : Dil Fenomenolojisi
Language Philosophy : Dil Felsefesi
Language Usage : Dil Kullanımı
Legate : Miras Bırakma
Listener : Dinleyici
Locutionary Act : Düzsöz Edimi
Make An Appointment *: Randevu Alma*
Meaning : Anlam
Object : Nesne
Observer : Gözlemleyici
Order : Emir
Ordinary Language : Gündelik Dil
Philosophers Felsefecileri
Perlocutionary Act : Etkisöz Edimi
Phenomenon : Olgu
Philosophy of Mind : Zihin Felsefesi
Phrases : Tümceler
Pragmatics : Edimbilim
Predication : Yükleme
Predicators : Yükleyiciler
Predicators : Yükleyiciler
Principle of Expressibility : Dilegetirilebilirlik İlkesi
Process : İşlem
Promizing : Söz Vermek
Proposition : Önerme
Propositional Act : Önerme Edimi
Question : Soru
Real Questions : Gerçek Sorular
Reference : Gönderme
Regulative Rules : Düzenleyici Kurallar
Request : Rica
Request : Rica Etme
Script of Cinema : Sinema Metni
Movie Senaryosu
Semantics : Anlambilim
Sincerity Condition : İçtenlik Koşulu

Speaker	: Konuşucu
Speech of Act	: Sözedim
Subject	: Özne
Suitable Conditions	: Uygun Şartlar
Syntax	: Sözdizim
Theaten	: Tehdit Etme
Transfer	: Aktarmalı
Truth	: Doğruluk
Utterance	: Sözce
Utterance	: Sözcelem
Utterance Act	: Sözceleme Edimi
Verification	: Doğrulama
Warning	: Uyarı
Yes-No Question	: Evet-Hayır Sorusu

ÖZGEÇMİŞ

Ceyda Tuğçe Akın, 1995 yılı Eskişehir doğumludur. İlk ve orta öğrenimini Ülkü İlkokulu'nda tamamladı. Lise öğrenimini 2009-2013 yılları arasında Eskişehir Atatürk Lisesi'nde, üniversite öğrenimini 2014-2018 yılları arasında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde tamamladı. 05.07.2018 tarihinde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Sertifikası aldı.

06.03.2020-19.06.2020 tarihlerinde Mehmet Akif Ersoy Ortaokulu PIKTES II Projesi kapsamında Uyum Sınıfında ücretli öğretmen olarak görevlendirildi. 26-28 Mart 2021 tarihleri arasında düzenlenen ''Modern Ağız Atlası Hazırlama Yöntem ve Teknikleri'' Lisansüstü Öğrencileri için TÜBİTAK Destekli Çevrimiçi Kursu'na katıldı. 14-25 Şubat 2022 tarihleri arasında Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Sertifika Programı''nı tamamladı.

e-posta adresi: ceydatugceakin@gmail.com